მარიამ ყიფიანი

ქართული სულიერების გზაზე

ისტორია ერისა ღვთის რისხვისა

და ღვთის წყალობის ისტორიაა

წიგნში ერის ცხოვრების ცალკეული ისტორიული ფაქტები თუ მოვლენები შეფასებულია პროვიდენციალისტური თვალთახედვით, რაც, უპირველეს ყოვლისა, ისტორიული პროცესების წარმართვაში ღვთის განგების მონაწილეობას გულისხმობს.

ქრისტეს მოძულეებში ქრისტიანობა უნდა ვიქადაგოთ

ცხოვრობდა სარკინოზთა ქალაქ ბაღდადში 17-18 წლის მენელსაცხებლე ჭაბუკი აბო; დედაც ჰყავდა, მამაც, დებიც, ძმებიც და ნათესავებიც. არც ქონება აკლდა და თავისი სჯულის უმეცარიც არ იყო. აბო ბედს არ უჩიოდა. მაგრამ ერთ დღეს, როგორც „ნეტარს მას აბრაამს უთხრა უფალმა: „გამოვედ ქვეყანისაგან შენისა და მოვედ ქვეყანასა ამას, რომელ მე გიჩვენო შენ“, ასევე აბოც არა თავის გონებით, არამედ „წამისყოფითა ღმრთისმიერითა“ წვეულ იქნა. იმისათვის, რომ მენელსაცხებლე ჭაბუკს ჭეშმარიტება შეეცნო, „კაცთა ხელოვნებითა შეთხზული შჯული“ დაეგდო, სარკინოზთა სიღრმიდან დაძრულიყო და სიბნელიდან სინათლეში გამოსულიყო, ბაბილონის მფლობელ ამირა მუმნი აბდილას ბოროტშემსმენელებზე ამყოლი გული უნდა ჰქონოდა, გაბრაზებულს ქართლის ერისთავი ნერსე სამშობლოდან უნდა გამოეხმო და საპყრობილეში ჩაეგდო, შემდეგ სამი წლის თავზე თავად უნდა მომკვდარიყო და მის წილ მის შვილს, მაჰდი ამირა მუმნის, ერისმთავარი კვლავ სამშობლოში უნდა დაებრუნებინა. ნერსესა და აბოს შეხვედრაც არ იქნებოდა რთული. და, აი, უკვე ბატონი და მსახური, ნერსე და აბო საქართველოსკენ მოემართებიან.

რას გამოჰყვა აბო საქართველოში? რას მიენდო იგი მთელი გულით? რა თქმა უნდა, თავისი ბატონის უაღრესად კეთილშობილურ ბუნებას. სად დაინახა და შეიტკბო აბომ ქრისტე? რა თქმა უნდა, ნერსეს ღმრთისმოსაობაში და აბომ ნერსე შეიყვარა, შეიყვარა ქართველებიც და შეიყვარა ქართველთა სჯულიც. ნერსემ უქადაგა აბოს ქრისტე და დატოვა აბომ დედაც, მამაც, დებიც, ძმებიც, აგარაკებიც და ქრისტეს სიყვარულით ნერსეს დაემგზავრა საქართველოსკენ.

„განმზადებულ არს გული ჩემი შენდამი, ღმერთო, განმზადებულ არსო“ და აბოც განმზადებული იყო იმისათვის, რომ „მამულისა ლოცვა“ დაეტოვებინა.

თბილისელი არაბები უფრო საშიში იყვნენ, ვიდრე ბაღდადელები და აბოც ერიდებოდა მათ... ის მხოლოდ პირველ ნაბიჯებს დგამდა, ქრისტეს მხედრობას ის მხოლოდ შორიდან შე-

სცქეროდა და მის რიგებში ჩადგომას ლამობდა, ეძიებდა განკრძალულ ადგილს, სადაც მოინათლებოდა და აბოს ეს ადგილი მიეცა... ისე მოეწყო, რომ ახლა უკვე მაჰდი ამირა მუმნი შეიპყრო სიბრაზემ და ნერსეს მტრად მოეკიდა. მაგრამ ღმერთმა დაიცვა ნერსე, მისი სახლეული, ამალა და სარკინოზთა ვერაგობას განარიდა. სამასი მამაკაცი ახლდა ნერსეს თან და „მათ თანავე იყო სანატრელიცა ესე მონა ქრისტესი ჰაბო". ვინ გულისხმაყოფდა, თუ რა მარგალიტს დაატარებდა ნერსეს ამალა! ეს მხოლოდ ღმერთმა უწყოდა და რაც დრო გადიოდა, სულ უფრო მეტი ელვარება ემატებოდა ამ მარგალიტს.

...დადგა აბოსათვის სანეტარო დღეც: „ისწრაფა მან მოახლებად ქრისტესა და ნათელ იღო სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისა"... და დაიწყო მისი სულიერი ღვაწლი მარხვით, ლოცვით, ფსალმუნთა გალობითა და მდუმარებით...

კიდევ ერთხელ გამოჩნდა მაჰდი ამირა მუმნი, კიდევ ერთხელ შეიწყნარა ნერსე ერისთავი და თბილისში დააბრუნა...

...თბილისში დაბრუნდა აბოც... მაგრამ ეს ის აბო არ იყო, ქალაქს რომ ტოვებდა და განკრძალულ ადგილს რომ ეძებდა მოსანათლად, ეს უკვე ქრისტეს მხედარი იყო, რომელიც ნებისმიერ ბრძოლას გადაიხდიდა ქრისტეს სიყვარულით. აკი იჭრებოდა კიდეც უშიშრად უსჯულოებით დასახლებულ ქალაქის უბნებში და განცხადებულად ქადაგებდა ქრისტიანობას. ქრისტესმოძულეებში ქრისტიანობა უნდა ვიქადაგოო, — ამ სიტყვებით დაეთხოვა აფხაზეთის მთავარს. თბილისი უკვე მისი ქალაქი იყო, ქრისტიანთა ქალაქი და სარკინოზებით დასახლებული უბნები დიდი სიმძიმილი იყო მისთვის. მისი თამამი სიტყვა ჭეშმარიტი ღმერთის შესახებ ყველაზე საშიშ და სასტიკ ჯურღმულებს აღწევდა. ამიტომ თუ ითვლება ნეტარი აბო ქალაქ თბილისის მფარველად.

უხაროდა მომავალ მოწამეს, რომ მისი წამება პარასკევ დღესა და ნათლისღების დღესასწაულზე აღსრულდებოდა. „დიდ არს ჩემდა დღეი ესეო... ამბობდა, რამეთუ ვხედავ ორკერძოვე ძლევასა უფლისა ჩემისა იესუ ქრისტესსაო"...

სიკვდილის შიშის დაძლევას ევედრებოდა მთელი ღამე ანთებული კელაპტრებით ხელში. შეუსრულა უფალმა უკანასკნელი თხოვნა თავის მამაც მხედარს, სამჯერ მახვილმოღერებულმა წარბიც არ შეიხარა.

„და სცეს მას მახვილითა სამგზის, რამეთუ ჰგონებდეს, ვითარმედ შიშითა სიკვდილისათა განაშორონ იგი ქრისტესა. ხოლო წმიდა იგი მარტვილი დუმილით მხნედ მიითვალვიდა მახვილსა, ვიდრემდის შეჰვედრა სული თვისი უფალსა"...

უფალი კი ისე როგორ დაფლავდა თავის წმიდანს, რომ ზეცაში სასწაული არ მიეცა და ამ სასწაულს ვერავინ ვერსად გაექცეოდა... რა სანახავი იქნებოდა თბილისი მტკვარში ჩაშვებული ნათლის სვეტით! საიდან აღარ მორბოდა ხალხი იქ, იმ ნიშთან — რა საოცარი ზეიმი ექნებოდათ ქრისტიანებს, რომელთაც მტრის შიში დაეთრგუნათ, ეს აბოს სიმამაცემ დაათრგუნინა მათ შიში. რა ერთობა და სიხარული შეუდგებოდა მათ გულებს! ეს ზეციური სიხარული მომავალი გამარჯვებების სიხარული იყო და ხარობდა ქრისტიანი ერი, ხარობდა თავის წმიდანზე, რომელმაც თავისი მოწამეობით დაამოწმა ჭეშმარიტება.

ის, რაც ვერ მოახერხა თბილისის ამირამ, ვერ დაუმალა ქალაქის მცხოვრებთ და მორწმუნე ერს აბოს სასწაული, მოახერხა კომუნისტურმა სკოლამ — ასწავლიდა მოსწავლეებს „აბო თბილელის წამებას" და უმალავდა ყველაზე მთავარს, ცხოველმყოფელს — აბოს ნეშტზე აღსრულებულ ღვთის სასწაულებს.

აბო თბილელი თბილისის მფარველია. დღესაც ალბათ უხილავად სახავს იგი ჯვარს ქრისტესმოძულეთ, როგორც ერთ დროს ხილულად გადასახა ჯვარი თავისი ჯალათის, ამირას კარებს. დღესაც ხომ ქალაქი სულიერად დაწყლულებული უბნებითაა მოფენილი, დღესაც, როგორც არასდროს, მართებს ქრისტიანს განცხადებული ბრძოლა, ქრისტიანობის ქადაგება ქრისტესმოძულეებში და ამ ბრძოლაში მისი უპირველესი შემწეა ქრისტეს მოწამე არაბი, ბაღდა-

დელი აზო, რომელიც ზეციურ სავანეებს, როგორც თბილისელი, ანუ თბილელი, ისე შეუერთდა.

2002 წ.

სხვა სჯულს, ცუდსა და მაყოვნებელს არა ვჰმონებთ!

მოკვდა მუჰამედ უსჯულო და მთავრობა თვისი დაუტევა კიდევ უფრო მეტ უსჯულოს, სიბოროტითა და უკეთურებით გამორჩეულ დისწულს თვისას _ მურვან-ყრუს. მანაც, რაჟამს სპარსთა და არაბთა გამგებლად დაიგულა თავი, დიდძალი თესლტომი დაძრა საქრისტიანოს წინააღმდეგ _ „მიშვებითა ღვთისაითა სამხილებლად ცოდვათა ჩვენთა“. საბერძნეთისა და სომხეთის მოოხრების შემდეგ მოადგა საქართველოს _ „ერსა ამას რჩეულსა და საზეპუროსა“ და ააოხრა...

„...შეშინებულ იქმნენ გულნი კაცთანი...“

...და სწორედ ამ დროს „იყუნეს წმიდანი ესე მოწამენი დავით და კონსტანტინე ქართუელნი, სანახებისაგან არგუეთისა...“ ახლისა აღთქმის ჭეშმარიტი მორწმუნენი... და ვინ დარაზმავდა და წარუძღვებოდა ქართველებს მტრის წინააღმდეგ საბრძოლველად, თუ არა ისინი, „გამოცდილნი და ახოვანნი წყობათა შინა ბრძოლათა“.

როგორც კი ესმათ სულიწმიდით აღსავსე ძმებს სამცხით წარმართთა მოსვლა, შეიმოსეს ძალი ღვთისა, ვითარცა ჯაჭვ=-პერანგი და შეკრიბეს ლაშქარი. უპირველესად ლოცვად დადგნენ, რადგან თვინიერ ლოცვისა ვერ განაძლიერებდნენ მორწმუნე ერს.

მტერნი სამცხიდან დაიძრა... მცირე ხანში არგვეთსაც მოადგა. ქართველებმა მეწინავედ რჩეული მებრძოლები დაიყენეს... „მაშინ წმიდანი ესე იყუნეს შეკრებილ და ფრთხილ და გალობდეს გალობასა დავითისასა, რომელ თქუა რაჟამს იგი ეწყუებოდა გოლიათს“.

ჩვენს ხელთაა დავითის ეს ფსალმუნი:

„კურთხეულ არს უფალი, ღმერთი ჩემი, რომელმან ასწავა ხელთა ჩემთა ღუაწლი და თითთა ჩემთა _ ბრძოლაი...“

ქართველთა ბანაკიდან გალობა ისმოდა.

„წყალობაო ჩემო და შესავადრებელო ჩემო, შემწეო ჩემო და მხსნელო ჩემო...“

მტერს ლოცვისა არა გაეგებოდა რა, მაგრამ რაღაც ძალა რომ ჰკრავდა და ბორკავდა, ამას გრძნობდა.

„უფალო მოდრიკენ ცანი და გარდმოხედ, შეახე მთათა და კუმოდინ...“

ჯაგარაშვილი მტერი უკვე ფეხზე იდგა.

„გამოაბრწყინვენ ელვანი და განაბნინე იგინი, გამოავლინენ ისარნი შენნი და შეაძრწუნე იგინი...“

გარკვევით ჩანდნენ მგალობელი ძმები...

„გამოავლინე ხელი შენი მაღლით, მიხსენ და განმარინე მე წყალთაგან მრავალთა, ხელთაგან შვილთა უცხო თესლთაისა...“

მეტის მოთმენა აღარ შეიძლებოდა და უსჯულოთაც „აღიზახეს ხმაი, ვითარცა მხეცთა და მოეტევნეს“.

აღარც დავითმა დააყოვნა, ქრისტეს სახელი ფარულად მიუპყრა თავის გუნდს და „უშიშარ ჰყუნა იგინი“, ლომის ბრდღვინავი ხმით მოუხმო საბრძოლველად და მათაც „განაბნიეს მტერი, ურიცხვი მოსრეს და აღუდგინეს ძლევაი ქრისტიანთა“...

ყველა დამარცხებული ბრძოლიდან მორბის მოენე... შეშის მსახურთა მოსრეს შენი მეწინავე ლაშქარი _ შეშის მსახურთაო (ასე ეძახდნენ უსჯულონი ქრისტიანებს პატიოსანი ჯვრის თაყვანისცემისთვის) და მურვან-ყრუმაც (სირეგვნისა და სისასტიკის გამო რომ ერქვა ყრუ) პირსა თვისსა იკრნა ხელნი თვისნი _ ვინ იკადრა და წინ აღუდგა დიდ მოციქულს _ მუჰამედს, დედის ძმას ჩემსასო?! და რისხვისგან კიდევ უფრო დაყრუებულმა მთელი ურდო შემოუსია ქვეყანას არგვეთისას... „შეიცუეს ტყე და ველი, მთანი და ბორცუნი...“ დიდძალი ხალხი ამოწყდა, მხოლოდ მცირე ნაწილმა იხსნა თავი.

ხოლო წმიდანი დავით და კონსტანტინე შეიპყრეს.

როგორც კი შეიტყო ბილწმა ყრუმ ეს ამბავი, აღიპყრო ხელები და დიდად ადიდა დედის ძმა თვისი, მუჰამედი და სჯული მისი გამარჯვებისათვის.

საგანგებოდ იზეიმა, ეტყობა, მტარვალმა ეს გამარჯვება.

სულ მცირე ხანში მის წინ ხელებგაბაწრული ძმები იდგნენ.

— ვინ ხართ თქვენ, ქვათა და შეშათა მსახურნო, როგორ იკადრეთ ჩემთან შებმა _ არ იცოდით განა, დიდი მუჰამედის დისწული რომ ვიყავი, რომლის სჯულსაც მთელი არაბეთი და სპარსეთი ჰმონებს?! მე კი ყოველი ქვეყანა აღმოსავლეთიდან ვიდრე დასავლეთამდე დამიმორჩილებია? _ ვინ დაუშლიდა დაცინვით ლაპარაკს ბილწ ყრუს?!..

„და ოდეს შეგიყუანნენ თქუენ შესაკრებელთა და წინაშე მთავართა და ხელმწიფეთა; ნუ ჰზრუნავთ, ვითარ ანუ რა სიტყუა მიუგოთ, ანუ რა ჰსთქუათ. რამეთუ სულმან წმიდამან გასწავოს თქუენ მას ჟამსა შინა, რა იგი სთქუათ...“ (ლუკა, 12, 8-12).

და მიუგეს და ჰრქუეს წმიდათა მათ:

_ სულ ტყუილად დაგვცინი, რამეთუ წუთჟამ არს დიდება შენი და მალე განქარდების... (მართლაც უპატიო სიკვდილი ჰყოლია ჩასაფრებული იქვე მტარვალს). შენი ღირსებისათვის კი არ მოგეცა გამარჯვება ჩვენს ზედა, არამედ ცოდვათა ჩვენთათვის, რადგანაც ღმერთს ვუორგულეთ და მის მცნებებს განვუდექით; იქნა ფლობაი თქვენი ჩვენ ზედა იმისათვის, რომ უფალმა თქვენი ხელით გაგვწვრთნას... აი, იმ შენი დედის ძმით, მუჰამედით კი სულ ტყუილად იქადი... როგორც ჩვენ შეგვიტყვია, მაცდური და წარწყმედილია იგი მთელი თქვენი თესლტომისათვის.

განრისხებული წამოიჭრა მურვან-ყრუ ფეხზე. აღარ იყო დაცინვის ხასიათზე... სხვა რა შეეძლო, არგნებით სასტიკად აგვემინა ძმები... და ისინიც, მიწაზე გართხმულები, მოითმენდნენ და ჰმადლობდნენ ღმერთს და შემწედ მასვე მოუხმობდნენ: „ღმერთო ჩემო, მიხსენ მე ხელთაგან ცოდვილისათა, ხელთაგან უსჯულოისათა და ცრუისათა, რამეთუ შენ ხარ თმენა ჩემი, უფალო, სასოო ჩემო, სიყრმით ჩემითგან“...

_ რატომ დამიხოცეთ წინა მებრძოლნი, რატომ გაწყვიტეთ ჩემი ლაშქარი, თან უსირცხვილოდ აგინებდით დიდებულ და სახელგანთქმულ მოციქულს _ მუჰამედს, დედის ძმას ჩემსასო, რომელსაც მთელი სპარსეთი და არაბეთი ადიდებსო _ იმეორებდა ერთსა და იმავეს მტარვალი და რას საყვედურობდა ბრძოლის ველზე გამოსულ მტერს, სასტიკ მოწინააღმდეგეს, ხმალს რატომ იქნევდი, მეომრებს რად მიხოცავდიო?..

მიხვდა ბოროტი, საკუთარი სირეგვნე რომ არ გამოადგებოდა „ბილწ ყრუს“ და იქვე შეაცვლევინა ტაქტიკა, ლიქნით აალაპარაკა, მებრძოლი ძმების სულში პატივმოყვარეობის გესლის ჩაღვრა დააგალა.

ჰრქუა წმიდასა დავითს: _ ჩემი მეთაურებიდან მსმენია, რომ გონიერი კაცი ხარ და სამხედრო საქმის დიდი მცოდნე, ისმინე ჩემი კეთილი რჩევა, დაუტევე ცუდი და ამაო სიტყვა სიცოფისა თქუენისა და დაემორჩილენით რჯულსა მუჰამედისასა (აქაც ახსენა, დედის ძმაა ჩემიო) და გაგხდი სპასალარს და დაგამორჩილებ მთელ სპარსეთსა და არაბეთს, ხოლო მაგ შენს უმცროს ძმას იმ პატივს დავსდებ, რომ სამარადისოდ ჩემს წინაშე დავაყენებ და ჩემს დიდებულ პალატებში განცხორმით ვამყოფებო.

ეშმაკის ეს გამოცდაც ნაცნობი იყო ძმებისთვის.

„კუალად წარიყვანა იგი ეშმაკმან მთასა ფრიად მაღალსა, და უჩუენა მას ყოველნი სუფევანი სოფლისანი და დიდება მათი. და ჰრქუა მას:

_ ესე ყოველი მიგცე შენ, უკეთუ დაჰვარდე და თაყუანისმცე მე, მაშინ ჰრქუა მას იესო: წარვედ ჩემგან მართლუკუნ სატანა, რამეთუ წერილ არს: უფალსა ღმერთსა შენსა თაყუანისსცე და მას მხოლოსა ჰმსახურებდე.

მაშინ დაუტევა იგი ეშმაკმან მან; და ანგელოსნი მოვიდეს და ჰმსახურებდეს მას“ (მათე 4; 1-11).

წმიდამან დავით გამოისახა სახე ჯუარისა პირისა თვისა და თქუა:

_ ჰოი, მძლავრო ბოროტო, რისთვის დავუტეოთ ნათელი და შევუდგეთ ბნელსა?! ჩვენმა ღმერთმა მაშინ მოგვიწოდა ნათლისაკენ, როდესაც ძე თვისი, სიტყვაი, თანასწორი მისი, მოავლინა ამ ქვეყანაზე და კაც იქმნა ჩვენთვის და ყოველივე განგებითა თავს იდვა ჯუარცმა, დაფლვა და აღდგომა; და კუალად ამაღლდა მამისა და იგივე მოსვლად არს განსჯად ცხოველთა და მკუდართა; და დააგზავნა მოწაფენი თვისნი მთელს ქვეყნიერებაზე მისი სახელის საქადაგებლად, კერპთა მონობისაგან დასახსნელად... მისმა ორმა მოწაფემ ჩვენს ქვეყანამდეც მოაღწია და იქადაგა ქრისტეს მეორედ მოსვლა და მოექცა დიდძალი ხალხი კერპთაყვანისმცემლობისაგან... ჩვენ სწორედ მათ მიერ ვართ განსწავლული და განათლებული და სხვა სჯულს, ცუდსა და მაყოვნებელს არა ვჰმონებთ... არამედ ქრისტეს სახელისათვის ყოველივეს დავითმენთ:

_ მზადა ვართ გვემისა და ტანჯვისათვის, ცეცხლისა, წყლისა და მახვილისათვის, მზადა ვართ თვით სიკვდილისათვის და კიდევ ერთხელ მიაშუქეს ჭეშმარიტების ნათელი უსჯულო მტერს ძმებმა: „ესე არს სარწმუნოება ჩუენი ჭეშმარიტი ქრისტიანობაი, ისმინეთ ყოველმან გუნდმან სპარსთა და არაბთამან“...

მურვან-ყრუმაც აღარ დააყოვნა და თავისი „განსწავლულობა“ დაახვედრა სულიწმიდის სწავლებას:

ჰრქუა მას მძლავრმან: _ ამ კეთილ სიტყვაზე რა ბოროტი და უგუნური პასუხი მოგვეცი. ჩვენს ყურანში ქრისტეზე წერია, რომ იგი არის ისო, კაცი მართალი, ძე მარიამისა, წინასწარმეტყველი, რომელიც თავის თავს ძე ღვთისას უწოდებდა და ამისთვის მოკლეს იგი ურიებმა ჯვარზე გაკვრით; ხოლო, ვინც დიდ მუჰამედზე აუგს იტყვის, უგუნურებით იტყვის, რადგან მუჰამედმა მთელი სპარსეთი და არაბეთი მოაქცია ცეცხლის მსახურებისაგან და ღმერთს დაამორჩილა, რამეთუ ერთ არს ღმერთი...

წმიდამან დავით მშვიდად მიუგო:

წიგნი თქვენი ყურანი, არა სარწმუნოდ გიპყრიეს თქვენ... მისი ისოს წიგნი ქრისტეს სახარებას ვერ შეცვლის... იგი მან თავის მოწაფეებს თავად მისცა, თქვენ კი ალი მუჰამედის გულითადმა მოწაფემ დაგიწერათ... უგულისხმონი ხართ, არ იცით წერილი და არც ძალი ღვთისა! მუჰამედმა ცეცხლმსახურებისაგან კი მოგაქციათ, მაგრამ ღმერთი ვერ შეგამეცნებინათ მსგავსად ჩაძირულისა ნავისა, რომელიც მართალია, ზღვის გულში არ დაინთქა, მაგრამ ნაპირს მიწევნული კი დაიღუპა... რაღა სარგებელი აქვს, თუ ხმელეთს ვერ მიაღწია? ხოლო თავად ქრისტე, ძე ღვთისა, რომლის მოსვლაც იმთავითვე იწინასწარმეტყველეს წინასწარმეტყველთა და იქადაგეს მამამთავართა, მუჰამედმა ვერ იცნა

და თქვენც არ შეგამეცნებინათ, წარწყმდით და დიდ ცდომილებაში ჩაცვივდით საკუთარი უგულისხმობის გამო.

გაოცდა მურვან-ყრუ _ შენ არა ღირსო სიცოცხლისაო, ვინ გასწავლა ჩვენი წიგნებიო?!

ჰრქმუა მას წმიდამან დავით: _ თქვენი წიგნები ჩემთვის არადსარგო არიან, მხოლოდ თქვენს სამხელად გამოვიყენეო.

ამ უფროს ძმასთან უკვე აღარ სურდა საუბარი მტარვალს, მზერა უმცროსზე გადაიტანა _ შენ, ჭაბუკო, შენ რაღაც იტყვი, ემორჩილები თუ არა ჩემს ბრძანებასო. კონსტანტინემ პასუხი გასცა საერთოდ მისი დამამხობელი: „ნუ გგონია, რომ ოდესმე დავემორჩილო შენს ბრძანებას, არამედ ვითარცა წამა და აღიარა უფალმა ჩუენმან და მეცა გწამებ და ვაღიარებ, რამეთუ ერთსა ჰსჯულსა და ერთსა სარწმუნოებასა ზედა განსწავლულ ვართ და მრწამს მამა და ძე და სული წმიდა და მისთვის მოვკუდებით“.

]განრისხებულმა მძლავრმა მათი მრავალი დღე უსმელ-უჭმელობა ბრძანა, თანაც, არ მოასვენოთ, ყოველ წამს ტანჯეთო, იქნება ტანჯვა-ვაებით, შიმშილითა და წყურვილით უნებლიედ აღიარონ მუჰამედის სჯულიო.

საკანში განუწყვეტელი ლოცვა იდგა. გარეთ კი ქვეყანა მტკაველ-მტკაველ ოხრდებოდა. შიმშილს ბრჭყალები ჩაესო ძმებისთვის, მის წივილს მხოლოდ ხორცის ტკივილი ფარავდა დროდადრო. წმიდანები მხოლოდ მოყურად გუშაგებს ხედავდნენ, რომელთა მიღმაც საზარელი ბელიარის მოლოდინი იდგა.

„ისეო ტკბილო, ქრისტე იესო, გამომიტაცე ხელთაგან მტრისა მის ბელიარისათა, იესო და ღირს-მყავ მარჯვენით წარდგომად დიდებისა შენისა, იესო მაცხოვარო ჩემო, ნაწილს მარცხენათასა დამხსნელო ჩემო“...

მეათე დღეს „განლეულ და ხორცით დამჭკნარ“ ძმებს თავზე მოგვები წამოადგნენ, მურვან-ყრუს გამოეგზავნა _ ლიქნით ჰმოგვნიდეთ მათ, რათა თავიანთი სჯულიდან მოექცნენო.

ეს მოგვები მტარვალს სპარსეთიდან გამოეწერა საგანგებოდ, წმიდანთა დასამოძღვრად... მოგვებმაც საყვედურით აავსეს ტყვეთა მცველები _ ეს რა დღე დაგიყენებიათ სახელოვანი ვაჟ კაცებისათვის, მამაცი მეომრებისათვის, განა არ იცით, რომ ჩვენს პატრონსა და მბრძანებელს, მურვან-ყრუს, მათი შვება და ფუფუნება სწადია?

შემდეგ ძმებს მიუბრუნდნენ და უთხრეს: თქვენთან სოფლის მბრძანებელმა, სპარსეთისა და არაბეთის მუნმნმა, მურვან-ყრუმ, გამოგვაგზავნა, ვიცი გონიერება თქვენი, ამ ხნის მანძილზე თქვენთვის უმჯობესს განიზრახავდითო... ჩვენ თქვენგან ჯეროვან სიტყვას ველოდები, სულ ტყუილად სასოებთ დასჯილი და მოკლული კაცის მიმართ, ნუ დაღუპავთ თქვენს სიჭაბუკეს უჟამოდ მწარე და ძვირ-ძვირი სიკვდილით, აირჩიეთ უმჯობესი, შეიწყალეთ თავი თქვენი, მოექეცით მუჰამედის რჯულზე, რათა ჩვენთან ერთად გაიხაროთ, რადგან ჩვენც გვეცოდება თქვენი სიჭაბუკე და სიმხნევეო.

მოგვებმა, თავის მხრივ, დაუმატეს:

„ჰოი, ჭაბუკნო, მშვენიერნო და ახოვანნო, ამას გეტყვით, რომ დაემორჩილოთ მთავრობასა, რადგან ხედავთ, დროშებიც გამოგიგზავნათ და თქვენი შესაფერისი შესამოსელიც...“ და უჩვენებდნენ წმიდათა მათ ნიჭთა დიდთა და საბოძვართა სამეფოთა...

მოგვების ლიქნას ბოლო არ უჩანდა... ჰმოგვნეს, ჰმოგვნეს და ბოლოს ასეთი პასუხი მიიღეს:

„ვინაიდან უგუნურნი ხართ და უგუნურობის მეტყველნი და მოციქულნი, ამას ხოლო ვიტყვით, ვითარმედ ვითარცა იგი პირველ აღვიარეთ სარწმუნოებაი ჩვენი ჭეშმარიტი და ვსწამებთ მას ზედა მტკიცედ და უეჭველად ვართ და ვერამან ჭირმან და არცა დიდებამან ამას საწუთროსამან ვერ განმაშორეს ჩუენ სიყვარულსა და სარწმუნოებასა იესო ქრისტესსა; არამედ მზად ვართ სახელისა მისისათვის შიმშილსა და წყურვილსა და ამის ყოვლისაგან სიკუდილსა სასუფევლისათვის ცათასა და რამეთუ ნიჭი და დიდებაი თქვენ მიერ მონიჭებული საძულველ და საძაგელ არიან წინაშე თუალთა ჩუენთა; ხოლო სასოება ჩუენი და დიდება ქრისტე არს და სიკუდილი სახელისა მისისათვის საწადელ, წარვედით და უთხარით ესე ყოველი მომავლინებელსა თქუენსა“...

წარვიდნენ და უთხრეს ესე ყოველი მომავლინებელსა მათსა; მურვან-ყრუს, ეტყობა, კიდევ ჰქონდა იმედი მათი მოქცევისა და რაჟამს მოგვებისაგან ეს პასუხი მოისმინა, სასო წარიკვეთა და ძმების სასწრაფოდ სიკვდილით დასჯა ბრძანა...

მიიყვანეს ძმები ტბასთან, სადაც წმიდა მოწამეთა კოზმა და დამიანეს ტაძარი იდგა, ხელ-ფეხი შეუკრეს, თავდაღმა დაჰკიდეს და მძიმე არგნებით გვემეს, შემდეგ ქედზე მძიმე ლოდები დაადეს და ტბაში დასანთქელად გაამზადეს.

ძმებმა დრო ითხოვეს და იქვე, იმ ტბის ნაპირას, იმ წუთს დაიბადა ლოცვა, რომელიც საუკუნეებს გადასცდა, რომელიც ყოველ ქართველს სასოდ და ფარად მიეცა და რომელიც დღესაც ელვარე იარაღია ბოროტთან საბრძოლველად...

„ჰოი! უფალო ღმერთო, იესო ქრისტე, ძეო და სიტყუაო ღუთისა მამისაო, ვითარცა ისმინენ თხოვანი ჩუენნი და ღირს გყუენ წამებასა სახელისა შენისათვის, შეისმინე ვედრებანი და თხოვანი ჩუენ მონათა შენთანი და ვითარცა დავიმარხენით ხორცი ჩუენნი უხრწნელ და შეუგინებელ სახელსა შენისათვის წმიდისა. აგრეთვე შემდგომად წამების ჩუენისა დაჰმარხენ გუამნი ჩვენნი განუხრწნელად და დაურღვეველად, და რომელთა ჰხადონ სახელითა შენითა წმიდითა, სახელსა ჩუენსა მსწრაფლ ეწიენ წყალობაი შენი და მიეც შენდობაი ბრალთა და ჰყუენ ასონი ჩუენნი მკურნალ ყოველთა სენთა და უძლურებათა, დიდებად ყოვლად საგალობელისა სახელისა შენისა“...

ამის შემდეგ ცხოველმყოფელი ჯვრის ბეჭდით დაიბეჭდეს თავი და თქვეს: **„უფალო ღმერთო, იესო ქრისტე, ხელთა შენთა შევვედრებთ სულთა ჩვენთა, ამინ!“**

და მაშინ მოვიდა ხმა ზეცით აღმასრულებელ თხოვნათა მათთა სასმენელად ყოველთა...

შეშინებულმა მტარვალებმა წმიდანები ტბაში ჩაყარეს და იქაურობას გაეცალნენ.

ხოლო ღამით „სასმენლად საზარელ“ საშინელი სასწაული აღესრულა ტბაზე _ ზეციდან ნათლის სამი ბრწყინვალე სვეტი დაეშვა, უკუნ ღამეში ტყე და ველი სვეტისაგან გამომავალმა ცეცხლოვანმა შუქმა გააბრწყინა. წმიდანებს ხელ-ფეხთაგან საკრველნი შეხსნოდათ, ქედთაგან ლოდები მოეძარცვათ და უსულო ტბას, ვითარცა სულიერს ეტვირთა თავის ბეჭზე „გუამნი იგი წმიდათანი“, რომლებიც წყალში, როგორც ცისკრის ვარსკვლავნი ისე ბრწყინავდნენ.

ღვთის განგებით წმიდათა ორნი მონანი, რომლებიც მათთან ერთად შეიპყრეს უსჯულოებმა და რომლებიც მომსწრე იყვნენ ძმების მურვან-ყრუსთან სიტყვისგებისა და შემდგომ მათი ტანჯვისა, აგარიანელთა სამოსელში გადაცმულები ტყეში იმალებოდნენ. როდესაც იხილეს სასწაული იგი საკვირველი და ტბის თავზე ნათლის ბრწყინვალება, გაოცდნენ და გაბედეს ტბასთან ახლოს მისვლა.

წყლის ზედაპირზე წმიდა მოწამეთა გვამები, როგორც მზის თვალი, ისე ელვარებდნენ. მონებმა მყის იცნეს თავიანთი პატრონები და ერთდროულად, სიხარულითა და მწუხარებით განკრთობილნი, შესცქეროდნენ მათ.

სწორედ იმ დროს ტყეში წმიდანთა ამალიდან სხვა ორი მონაც იმალებოდა. მათაც იხილეს ნათელი და ისინიც გაოცებულნი მოადგნენ ტბის ნაპირს, მაგრამ თვალი რომ მოჰკრეს აგარიანთა ტანსაცმელში გამოწყობილ ორ მონას, ვერ იცნეს ისინი და გაქცევა დააპირეს.

_ ნუ შეშინდებით, არა ვართ მტერნი, თქვენი ძმები ვართ, _ მოესმათ დამფრთხალებს, _ მოდით და იხილეთ უფალნი ჩუენნი, დავით და კონსტანტინე, რომელთა იწამნეს ქრისტესთვის და ჩვენგან გეუწყოს ყოველივე...

„ხოლო მათ განიშორეს შიში და მოვიდეს და მიერ იცნნეს იგინი და მოიკითხნეს ურთიერთარს და აუწყეს მათ ყოველივე, რაიცა იქმნა წმიდათა მათთვის ტბასა მას შინა...“

და იმ ტბის პირზე, იმ განათებულ ღამით, როდესაც ტბას თავის ბეჭებით ეკავა წმიდანთა გაბრწყინებული გვამები, ოთხი ადამიანი სულმოუთქმელად ესაუბრებოდა ერთმანეთს. და უკვე იწერებოდა წმიდა მოწამეთა დავითისა და კონსტანტინეს მოწამეობრივი აღსასრულის ისტორია, იწერებოდა ჩვენთვის, მართლმადიდებელი ქრისტიანებისათვის!

აჰა, ძლიერება კაცთმოყვარისა ღმრთისა!

ტბასთან ჩაჩოქილებს ცეცხლოვანი სვეტიდან ხმა მოესმათ:

აღიხუენით მოწამეთა გვამები და ტყით ატარეთ აღმოსავლეთის მიმართულებით და სადაც გაგითენდებათ, იქ დაკრძალეთ, რადგან ასეთია ბრძანება ღვთისა!

შუა ტბაში აღმართული წმიდანთა გვამები უცებ ტბის ნაპირას აღმოჩდნენ. ნაპირზე მდგომნი გაოცებული ადიდებდნენ ღმერთს. ბოლოს შიშითა და ძრწოლით მიეახლნენ წმიდანთა გვამებს, აღიხუნეს ისინი და აღმოსავლეთისაკენ გაემართნენ. გამთენიისას ღვთის ნებით ერთი კლდის თავს წაადგნენ, რომელსაც ერქვა წყალწითელი, ეს სახელწოდება მას შემდეგ დაერქვა, რაც მურვან-ყრუმ წითლად შეღება იქაურობა... ადრე ამ ადგილას ციხე-ქალაქი იყო, დიდძალი ერი სახლობდა, მაგრამ ბილწ ყრუს აეოხრებინა და გადაეწვა, იქვე მოჩანდა დარღვეული და უკაცური ეკლესია. ეკლესიის ქვეშ კი აკლდამა იყო, რომელიც უვნებლად გადარჩენოდა მტარვალს და რომელშიც არავინ ესვენა.

სწორედ აქ დაკრძალეს წმიდა მოწამეთა გვამები. და იყვნენ ისინი „უჩინო და დაფარულ“ ვიდრე ბაგრატ დიდის მეფობამდე. მან კი სულიწმიდით აღძრულმა წმიდა მოწამეებს მშვენიერი ტაძარი აუგო. და მას შემდეგ „არს მას შინა გუამნი წმიდათა მოწამეთანი, დავით და კონსტანტინეს, განუხრწნელნი და უვნებელნი და ყოვლად ქებულნი, ვითარცა ესე თვით ითხოვეს ღუთისაგან და ჰკურნებენ ყოველთა ვნებათა, რომელნი სარწმუნოებით მივიდნენ ტაძრად მათდა.

ეს ამბავი საბინინის „საქართველოს სამოთხეში“ ამოვიკითხეთ. თავად წიგნი კი 1882 წელს გამოიცა.

დღესაც აქ განისვენებენო _ წერს ავტორი და რას წარმოიდგენდა, რომ ისტორია წმიდა მოწამეთა კვლავ გაგრძელდებოდა, რომ საქართველოში დადგებოდა ჟამი, როდესაც ბოროტი კიდევ ერთხელ მიუხდებოდა წმიდა ძმებს თავის სავანეში და თავის ბილწ საქმეს კიდევ ერთხელ აღასრულებდა _ ბოლშევიკებმა მოწამეთა უხრწნელი სხეულები მოიტაცეს და გადამალეს, მაგრამ სულ მცირე ხანში შეშინებულებმა და სირცხვილეულებმა უკანვე დააბრუნეს. ეს მოხდა ღამით, რადგან დღის შუქისა რცხვენოდათ, მაგრამ ღვთის თვალს სად დაემალებოდნენ! _ ზღვა ხალხი ანთებული სანთლებით ხელში შეეგება მოწამეთა ძვირფას სხეულებს და იმ სანთლების შუქზე გარკვევით მოჩანდა ავისმზრახველთა შერცხვენილი სახეები, მგრამ მორწმუნე ერს ისინი უკვე აღარ აინტერესებდა, იგი თავის მოწამეებს, ღვთის წინაშე თავის მეოხებს, ეგებებოდა, მან იცოდა, ბრძოლა ნათელსა და ბნელს შორის გრძელდებოდა და რომ იმ ღამეს ნათლის ზეიმი იდგა.

რაც შეეხება „დიდი მუჰამედის“ დისწულს, სპარსეთისა და არაბეთის განმგებელს, მთელი საქართველოს ამაოხრებელს, სასტიკ მურვან-ყრუს, აფხაზეთისა და სამეგრელოს მოოხრების შემდეგ (სადაც თავადაც დიდი ზარალი ნახა, ორ მდინარეს შორის მოექცა და კინაღამ ყველაფერი დაკარგა) ზღვის სანაპირო ზოლის დანგრევას მიჰყო ხელი. მალე მიადგა კიდეც ღვთივდაცულ ქალაქს, კონსტანტინოპოლს, და აქ გამოჩნდა, თუ როგორ იცავს ღმერთი მასზე მსასოებელ ქვეყანას; ქალკედონიდან, სადაც მურვან-ყრუ იყო დაბანაკებული, კონსტანტინოპოლამდე ზღვის ვიწრო ზოლი იყო.

უგუნურმან და უგონომან ყრუმან განიზრახა ეს ვიწრო ზოლი ქვიშით ამოევსო და თავისი ჯარი ქვეითად მიეყვანა კონსტანტინოპოლამდე... და სწორედ აქ, „ღმერთმან მოწყალებათამან“ ცუდ ჰყო განზრახვა მისი... მყის ეწია რისხვა ღვთისა, რამეთუ დაწვა მწუხრი მრთელი და განთიად იპოვა მკვდარი მოძაგებული და დავიწყებული ყოველთა მიერ“. ამის შემხედვარე ჯარიც მისი დაფრთხა და გაიფანტა.

ასე აღესრულა სამყაროს სასტიკი მბრძანებელი, არც მუჰამედის დისწულობამ უშველა და არც მთელი აღმოსავლეთის დაზაფრვამ... მოკვდა და სამუდამოდ შეერთო ბელიარს, რადგან სიცოცხლეშივე მისი „მისანდო“ იყო, ხოლო მისგან წამებული, წმიდა მოწამენი დავით და კონსტანტინე მხეიძეები მარადიულ ნათელში დარჩნენ უფალთან, ვითარცა „მსგავსითა მსგავსნი მოწოდებულნი“.

1999 წ.

ამ ტაძრის ბედში აისახა ბედი მთელი ბიზანტიის იმპერიისა

aia sofia და კონსტანტინოპოლი.

პირველი ქვა აია სოფიას პირველი ტაძრის საძირკველში თავად კონსტანტინე დიდმა ჩადო. იმ პირველი ტაძრის კედლები მომსწრე იყო წმიდა იოანე ოქროპირის ქადაგებებისა. მაშინ იგი გაცილებით მომცრო იყო, თუმცა მეორე სართული იმასაც ჰქონდა. ქალაქის არისტოკრატია წირვას სწორედ მეორე სართულიდან ისმენდა. ერთხელ წმიდა იოანე ოქროპირმა ქადაგებისას თვალი მეორე სართულს მიაპყრო და ასეთი რამ თქვა: „აქ რომ პავლე მოციქული შემოვიდეს და ამდენი ოქრო-ვერცხლი და თვალ-მარგალიტი იხილოს, არ იტყვის, ეს რა თეატრალური სანახაობა მოუწყვიათო? ან ვინმე უცნობმა, რომელმაც შეიძლება არ იცოდეს ქრისტეს მცნებები, შემდგომ შეისწავლოს და ჩვენს ცხოვრებას დაუკვირდეს, არ იტყვის, რომ ქრისტე მაცხოვარს ჩვენზე დიდი მტერი არა ჰყოლია?“ აქ, ამავე ტაძრის კედლებში გაისმა მისივე ცნობილი სიტყვები: „კვლავაც მძვინვარებს ჰეროდია, კვლავაც დაძრწის და როკავს, კვლავაც დაეძებს იოანეს თავს!..“

404 წელს აია სოფია დიდმა ხანძარმა მოიცვა... აღადგინეს, „ნიკეას“ აჯანყების დროს კვლავ შთანთქა ხანძარმა...

ამ დროს საიმპერატორო ტახტი მართლმადიდებლობის ბურჯს, იმპერატორ იუსტინიანე დიდს, ეპყრა. აია სოფიას დღევანდელი ტაძარი მას ძილში მოევლინა... და კვლავ დაიწყო ტაძრის მშენებლობა, მაგრამ ამჯერად _ რამდენადმე გრანდიოზულის. მასში მონაწილეობდა 100 არქიტექტორი და 10 000 მუშა სხვადასხვა ქვეყნიდან. მშენებლობას თავად იმპერატორი ადევნებდა თვალს.

და აი, დადგა ტაძრის ოფიციალური კურთხევის დღეც _ 537 წლის 27 დეკემბერი; კურთხევის ცერემონიალზე მისულმა იმპერატორმა თვალი მოავლო ტაძარს. ზეცად ატყორცნილმა ბრწყინვალებამ ტაძრისამ თითქოს იმპერატორიც ზეცად აიტაცაო: „დიდება უფალს, რომელმაც ღირსი გამხადა, აღმესრულებინა ეს უდიდესი შრომა _ მე შენ გაჯობე, სოლომონ!“ _ წამოიძახა მან და ეს შეძახილი თაობიდან თაობას გადაეცა...

და მართლაც, აია სოფიას ტაძარი რამდენადმე აღემატებოდა სოლომონის ტაძარს პროპორციებით, დეკორაციითა და სილამაზით...

სულ ცოტა ხანში დაიწყო მიწისძვრების სერიალი, რომელმაც სერიოზულად დააზიანა ტაძარი, კვლავ აღადგინეს...

17-ჯერ დაემუქრა მტერი ქალაქსა და აია სოფიას. 1200 წელს ჯვაროსნებმა პირწმინდად გაძარცვეს ტაძარი.

მაგრამ არც ერთ უბედურებას არ შეედრებოდა ის უბედურება, რომელიც ტაძარს 1453 წლის 29 მაისს ეწვია _ 1453 წლის 29 მაისს დაეცა კონსტანტინოპოლი, იგი სტამბოლად იქცა, დაეცა ბიზანტიაც _ იგი ოსმალეთის თურქეთად იქცა, დაეცა აია სოფიაც _ იგი მეჩეთად იქცა.

რას წარმოიდგენდა იმპერატორი იუსტიანე დიდი, რომ 9 საუკუნის შემდეგ მისსავე სათაყვანებელ ტაძარში იმავე ადგილას, სადაც მან თავისი ცნობილი სიტყვები წარმოთქვა, ასევე განცვიფრებული და მთელი არსებით შეძრული ახალი ამომავალი იმპერიის მძლავრი სულთანი მაჰმუდ II იდგებოდა და მისი შეძახილის ტოლფასად _ „მე შენ გაჯობე, სოლომონ!“ _ საკუთარი გამარჯვების აღსანიშნავად მუეძინს დააყვირებდა ალლაჰისადმი ლოცვით. ვერ წარმოიდგენდა! თუმცა კონსტანტინოპოლისა და ტაძრის დაცემა უკვე დიდი ხნის დაწყებული იყო, ჯერ კიდევ იოანე ოქროპირის დროიდან...

და დაიწყო აია სოფიას ულმობელი გადაკეთება...

გუმბათის თავზე ჯვარი ნახევარმთვარით შეიცვალა... ამბიონის ადგილზე აღიმართა კათედრა და მიჰრაბი ლოცვისათვის, რომელიც მექასკენ იყო მიქცეული...

ამაზე დიდი ტრაგედია ტაძრისათვის წარმოუდგენელი იყო...

დღეს, მე-20 საუკუნის მიწურულს, აია სოფია მუზეუმია ბიზანტიური და ოსმალური კულტურისა.

რა იყო მიზეზი ბიზანტიის იმპერიის დაცემის?

რა თქმა უნდა, სარწმუნოებრივი ღალატი.

ამ ღალატმა აქცია მართლმადიდებლური სამყაროს სათაყვანებელი აია სოფია ჯერ მეჩეთად, ხოლო შემდეგ ნაზავი კულტურის მუზეუმად.

ლიკია, ლიდია, ლაოდიკია, კაბადოკია, პონტო, ფრიგია _ აი, ადგილები, რომლებიც ეპყრა ბიზანტიის იმპერიას, სადაც ქადაგებდნენ მოციქულები, საიდანაც გამოვიდნენ წმ. ნინო, წმ. გიორგი, გრიგოლ ღვთისმეტყველი, ბასილი დიდი, გრიგოლ ნოსელი, იოანე ოქროპირი... აქ შედგა შვიდივე მსოფლიო საეკლესიო კრება... და ეს ყველაფერი დღეს აგარიანელთა ხელშია.

სჯულის კანონში წმ. მამებმა დაასკვნეს _ უკეთუ ამ კანონებს დაიცავთ და დაიმარხავთ, ღმერთი კეთილს გიყოფთო.

ბიზანტიის იმპერია ამ კანონების არდაცვამ და არდამარხვამ დააქცია.

კონსტანტინოპოლის დაცემამდე აია სოფიაში ყველამ იხილა გაშლილი ხელის მტევნის ნათელი გამოცხადება. იგი ცოტა ხანს იყო ტაძარში, შემდეგ ამაღლდა და ტაძრიდან გავიდა. დაცემის შემდეგ ეს გამოცხადება მამებმა ასე შეაფასეს _ ხუთი მართალი რომ ყოფილიყო ქალაქში, ღმერთი შეიწყალებდაო კონსტანტინოპოლს.

კიდევ ერთი სასწაული მოხდა კონსტანტინოპოლის დაცემის დღეს; როდესაც თურქები ქალაქს მოედვნენ, ატყდა საშინელი სისხლისღვრა, შეიჭრნენ აია სოფიაშიც. წირვა იმ წამის დამთავრებული იყო. მღვდელს ჯერ კიდევ ბარძიმი ეკავა ხელში. თურქები მლოცველების კაფვით მიიწევდნენ ამბიონისაკენ. იესო ქრისტეს წმინდა ნაწილებს შეურაცხყოფა ელოდა. მღვდელმა მთელი გულით ილოცა, ღმერთო, დამიფარეო... ამ დროს საკურთხევლის კედელი გაირღვა, მღვდელი ბარძიმით ხელში კედლის მიღმა გაუჩინარდა და იგიც მყის დაიხურა. გარღვევის ნაკვალევი დღესაც მოჩანს აია სოფიას საკურთხევლის კედელზე. თურქები დღესაც შიშით შესცქერიან მას.

აია სოფია მეჩეთად კი გადააკეთეს, მაგრამ მაინც ვერ ივიწყებდნენ მის წარსულს და აი, 1609 წელს მის პირდაპირ, მის ჯიბრზე, მასზე აღმატების მოსაპოვებლად დაიწყო მშენებლობა ცისფერი მეჩეთისა, რომელიც სულთან ახმედის სახელითაცაა ცნობილი. სულთან ახმედ I გამოირჩეოდა მუჰამედისადმი საგანგებო ერთგულებით. მას მთელი არსებით სწყუროდა აია სოფიაზე გრანდიოზული ტაძრის აგება. მშენებლობა 1616 წელს დასრულდა. კურთხევის ოფიციალურ ცერემონიალზე ახმედ ფაშა მეჩეთში უჩვეულო თავსაბურავით გამოცხადდა. მორჩილების ნიშნად მას თავზე მუჰამედის ფეხის ფორმის ქუდი ეხურა. იმთავითვე სიამაყის გრძნობით აღვსილმა შეაბიჯა მეჩეთში და უცებ... ნირი წაუხდა... ცისფერი მეჩეთი კი იყო აია სოფიაზე რამდენიმე მეტრით მაღალი, მაგრამ სივრცე? სივრცე დაკარგულიყო... მეჩეთი არ სუნთქავდა ისე, როგორც აია სოფია, იგი გუმბათის დამჭერ ოთხ საგანგებო სვეტს _ „სპილოს ფეხებს" შთაენთქა...

სულთანს იქნებ სურდა კიდეც დაეძახა: „მე თქვენ ორივეს გაჯობეთ, სოლომონ და იუსტინიანეო!" მაგრამ იუსტინიანეს უკვე მისთვისაც ეჯობნა... გულდაწყვეტილი დარჩა...

და დგას დღეს აია სოფია, როგორც სინდისის ქენჯნა, როგორც მამხილებელი სიტყვა მართლმადიდებლობისაგან ყველა განდგომილისათვის, როგორც ძვირფასი მსხვერპლი სარწმუნოებრივი ღალატისა, ნიშნად იმისა, თუ როგორ შეიძლება დამდაბლდეს ყოველგვარი ბრწყინვალება, თუკი მას ღვთის მადლი განეშორება.

1998 წ.

ვადიდებთ ღვაწლსა შენსა!

1453 wlis 28 maiss osmalebma sabolood dasces bizantiis imperia. konstantinepoli stambolad iqca. marTlmadidebelTa samefo musulmanTa samefom Secvala. daixura istoriis erTi didi furceli... da yovelive amis mizezi gaxda mTeli samyarosTvis erTi SexedviT sruliad umniSvnelo ferara-florenciis unia, romelic bizantiis imperiis umaRlesma sasuliero ierarqebma sabolood dabeWdes sarwmunoebrivi Ralatis beWdiT. ar apatia es beWedi mefis qalaqad wodebul konstantinopols RmerTma; maSin rodesac Turqebi viwro yeliT iparebodnen qalaqSi, RvTismSobeli anTebuli sanTlebis naTebiT tovebda qalaqs. osmalTa uReli sasjeli iyo, mkacri sasjeli odesRac RvTisgan Seyvarebuli qalaqisaTvis. magram rogorc yvela sasjeli, RvTisgan movlenili, sargeblis momtanic aRmoCnda. uniaturi bizantiis dacemam gza gadauRoba aRmosavleTis qristianuli qveynebisaken unias.

kargad uwyoda romis papma evgeni IV (romelic gafacicebiT adevnebda Tvalyurs ferara-florenciis uniis muSaobas da romelsac mxolod erTaderTi kacis _ markoz efeselis xelismowera surda masze, raTa Tavi sabolood gamarjvebulad ecno), rom Tu konstantinopols daiTanxmebda

TavisTan damamcirebel kavSirze, sxva marTlmadidebel qveynebsac iolad gadaswvdeboda. marTalia, am uniaze erT-erTma qarTvelma mitropolitma, romelmac arc berZnuli icoda da arc laTinuri (samagierod, myarad icoda, rom unia cudi iyo), guliswyromiT wamoiZaxa `ne kalo aristoteleo~ (ar aris kargi aristoteleo), Semdeg krebac adre datova da samSobloSic fexiT dabrunda da markoz efeselis xelismowerasTan erTad sakuTari xelismowerac daaklo unias, riTac warmoaCina saqarTvelos marTlmadidebeli eklesiis simtkice da RvTisadmi erTguleba, uniisagan momavali safrTxe mainc Zalzed didi iyo. uniatoba metad sicocxlisunariani aRmoCnda da swored epidemiasaviT rom ar efiqra, bizantiis imperia daeca, daeca rogor nimuSi RvTisagan gandgomisa, WeSmaritebis Ralatisa. ai, rogor Seafasa es movlena qarTveli istorikosebis erTma nawilma: `swored im dros, rodesac dasavleT evropaSi renesansad wodebuli kulturis mZlavri ayvaveba daiwyo da SeuCerebeli warmatebiT mimdinareobda, saqarTvelos yovelgvari saSualeba moespo, rom am nayofier SemoqmedebiT wyaros gascnoboda da TviTonac am moZraobis moziare gamxdariyo~. am istorikosebis mwuxareba sxva araferi iyo, Tu ara is, rom saqarTvelo gadaurCa uniaturi moZraobis Sedegebs _ humanizmis gaaqtiurebas da religiur siClunges. daiwyo romis papebis uniaTo facifuci bizantiis gasaTavisufleblad, TiTqosda maTTvis manamde Svela aravis eTxovos da patriarqisa da imperatorisaTvis samxedro daxmarebis nacvlad unia ar SeeCeCebodaT xelSi.

bizantiis dacemidan romis mesame papma pius II bizantiis dasaxsnelad Semdegi gegma SeimuSava. dasavleTisa da aRmosavleTis qristianTa saxelmwifoebs monawileoba unda mieRoT osmalebis winaaRmdeg brZolaSi. ormxriv Setevas Suaze unda gaeglija TurqTa mxedroba. ra Tqma unda, romis paps Tavisi mizezebic hqonda _ is ver eleoda vatikanis gavlenis Sesustebas aRmosavleTis qveynebze. Tu misi didi mecadineobiT bizantia ganTavisufldeboda, maSin igi sruli baton-patroni Seiqneboda misi rogorc materialuri, ise sulieri cxovrebisa. dasavleTis monarqebisadmi am gegmis warsadgenad igi Tavad gaemgzavra mantuaSi. axlo aRmosavleTSi ki qristianuli saxelmwifoebis am gegmaSi monawileobisaTvis Tavisi despani _ ludoviko bolonieli gagzavna. am ludovikos kidev Tavisi sakuTari gegmebi hqonda. igi ukve ocnebaSi xedavda kaTolikeebiT gadavsebul Tavis sadespano qveynebs da Tavi maT patriarqad warmoedgina.

1459 wels ludoviko bolonieli (romelsac Semdgom Tavisianebi TaRliTobisTvis devnidnen) gaerTianebuli saqarTvelos mefis didi aleqsandres Zis, giorgi VIII, karze gamocxadda da mefes romis papis gegma gadauSala. mefe sixaruliT daTanxmda, daTanxmdnen misi politikuri mowinaaRmdegenic. gegma kidev ufro gafarTovda. masSi qristianuli saxelmwifoebis garda musulmani qveynebic gaerTiandnen _ isini, vinc osmaleTis gaZlierebas SuriT Sescqerodnen. sapasuxo despanobac gaimarTa romSi, magram ukve yvelaferi imTaviTve ganwiruli iyo.

ludoviko bolonieli miuZRoda evropaSi saqarTvelos mefis, yvaryvare aTabagis, trapizonis keisris, mcire somxeTis mTavrisa da eranis mbrZaneblis uzun-hasanis elCebs. amaTgan yvaryvare aTabagi, giorgi VIII da uzun-hasani erTmaneTis dauZinebeli mtrebi iyvnen, magram romis papis ideam bizantiis ganTavisuflebis Sesaxeb yvela SeakavSira da sabrZolvelad darazma. isini dasavleTs 120 000 mebrZolisa da 30 samxedro katarRis gamoyvanas hpirdebodnen. romSi isini didi zeimiT miiRes. magram iqve mwuxarebiT amcnes, rom bizantiis ganTavisuflebis mcdeloba CaiSala, ver daviTanxmeT dasavleTis monarqebi da iqneb Tqven moaxerxoT raimeo. da ai, maxlobeli aRmosavleTis despanebs axla ukve saqarTvelos despanis meTaurobiT iqiT mouwiaT xvewna-mudara dasavleTis saxelmwifoebTan, Cven mzad varT da Tqvenc gamodiT sabrZolvelado. ra Tqma unda, am mcdelobidan araferi gamovida. es diplomatiuri misia sruli kraxiT dasrulda _ ra SerCaT xelT qarTvelebs? erTi _ dasavleTis monarqebisadmi micemuli piroba, qarTvelebis SesaZlo gakaTolikebis Sesaxeb (`patriarqic~ iqve egulebodaT _ ludoviko bolonieli), riTac zeciuri sasjeli miizides da meore _ osmalebis pirispir darCena, romelTac mTeli es despanoba qarTvelebis iniciativad CaTvales da isinic Tavis upirveles politikur mowinaaRmdegeTa siaSi Caweres.

osmalTa uReli bizantiis imperiis kiserze ukve daSvebuli iyo da misi agleja ara Zalas ar SeeZlo _ arc romis paps, arc aRmosavleTisa da arc dasavleTis laSqrobebs. msjavri gamotanili iyo da gasaCivrebas ar eqvemdebareboda. samagierod, osmalebiT garSemortymul konstantinopolSi mahmud II sapatriarqo taxtze aiyvana ferara-florenciis uniis mowinaaRmdege gulmxurvale marTlmadidebeli patriarqi georgius genadiusi, romlis arCevisa da xeldasxmis ceremoniali iseTive zeimiT Catarda, rogorc keisrebis dros. TviT sulTanma miacila patriarqi misTvis gankuTvnil patara, magram silamaziT wm. sofiis taZris Semdeg meore, mociqulTa eklesiaSi.

* * *

ocwliani brZola mefe giorgisa, SeenarCunebina gaerTianebuli saqarTvelo, kraxiT damTavrda. evropaSi despanobis moleva da samefo saqmeebis TavdaRmarTSi wasvla erTi iyo. ra Tqma unda, mefe giorgis konstantinopolis dacemis WeSmarit mizezebze aravin arafers etyoda; romis papi misTvi iseTive avtoritetad rCeboda, rogorc zogierTi misi Semdgomi monarqisaTvis. mas rom scodnoda, rogori damaqcevari iqneboda misTvis da misi samefosaTvis sarwmunoebrivi Ralatis Tundac sul mcire gamovlena, papis despans fexsac ar Semoadgmevinebda sasaxlis karze, araTu sakuTars gagzavnida kaTolikur samyaroSi, yvelaferze Tanaxma varT, oRond gverdSi amogviyeneTo. radgan ar iyo is sifxizle, romelic mters gamoCenisTanave aRmoaCenda. Secdomas Secdoma mohyveboda da giorgi VIII mefobis xanac daisisaken daqanda. am despanobam Seiwira erTiani saqarTvelos samefo taxti. mas ukve yoveli mxridan utevdnen: yvaryvare aTabagi, romlis xelSic mefe lamis saTamaSod iqca, quTaisis ganmgebeli, ugvano warmoSobis bagrati, romelic bolos saqarTvelos mefe Seiqna da eranis mbrZanebeli, uzun-hasani, romelic maradiuli WiriviT saxlobda saqarTvelos gverdiT. sanam saqarTvelos eklesia unias mtkice uars eubneboda, qveyanac mtkice iyo da osmalebic veras aklebdnen. warmmarTveli am winaaRmdegobaSi eklesia iyo, magram sakmarisi iyo mironcxebul mefes gamoeCina meryeoba sarwmunoebrivi siwmindis dacvaSi, rom umokles vadaSi gamoeTxoveboda RvTisgan boZebul wyalobas _ samefo taxts da samefo ganmgeblobas.

giorgi VIII, didi aleqsandres Ze, sevdiani da damarcxebuli gamoeTxova erTiani saqarTvelos mefobas. sul mcire xanSi erTiani saqarTveloc aRar arsebobda. magram finalamde mcire xniT adre saocari ram moxda. am saerTo areulobisa da gautanlobis, Surisa da mtrobis fonze momzadda msxverpli, arnaxuli Tavdadebisa da erTgulebis nimuSi. msxverpli, gaRebuli RalatiTa da veragobiT dasneulebuli qveynis gonsmosayvanad da gamosafxizleblad.

1465 wels giorgi mefem samcxes miaSura, raTa daesaja yvaryvare aTabagi mudmivi qiSpobisaTvis.

mefem faravnis tbasTan dasca karvebi. aqve iyo Cafiqrebuli misi RalatiT mokvlac. ar unda daendoT misi `taZreulnic~. mefis amalis aznaurma, ioTam zedgeniZem, Seityo am veraguli Ralatis Sesaxeb da mefes Seatyobina, rom Rame moklavdnen, magram `mefeman ara irwmuna~.

movida mefesTan Tavis droze cru moyvare kaTolike, ludoviko bolonieli, da mefe Tavis iluziur miznebze daiyolia, riTac qveyanas didi Wiri daatexa Tavs da mefem ver gulisxmayo... movida mefesTan WeSmariti moyvare, moutana ambavi saSineli safrTxis Sesaxeb da mefem ar daujera. erTgulma msaxurma ver daiyolia igi, rom umtkivneulod gascloda am safrTxes. imisaTvis, rom mefe daerwmunebina sakuTar simarTleSi, Tavad daikava misi sareceli, Tavad dawva morCilad samsxverploze. icoda, rom dila ar gauTendeboda da mefes Tavisi saxleuli da Svilebi Seavedra: `ukeTu vcbi da ara WeSmarit ars sityua Cemi, aw gevedrebi, raTa ara moikla Tavi cudad, aramed Ramesa amas me davwve sagebelsa Sina Sensa da ukeTu momklan me mgonebelTa SenTa mefed, garna nu daiviwyeb ZeTa CemTa!~

meore dRes mefem Tavdadebuli msaxuri sakuTar sarecelSi ixila sisxlSi mwolare. moRalateebs mis nacvlad moeklaT. moyvasisaTvis, kerZod, mironcxebuli mefisaTvis Tavdadebis magaliTi amaze Sors ver wava.

ioTam zedgeniZe saqarTvelos eklesiam wmidanTa dasSi Seracxa. mxolod misi kaSkaSa RvawliT Tu edeba fasi saqarTvelos istoriis am bedukuRmarT furclebs.

2001 w.

როდის დაკარგა ქართველმა კაცმა დავით აღმაშენებელი

...rodesac daviTis mefobis istoriis gasacnobad misi Tanamedrove mematianis Txzuleba ver `waikiTxa,~ sworedac ver `waikiTxa~ _ ambavi yvelam amoikiTxa, sul mtkavel-mtkavel aris gazomili masSi istoriis sivrce, didi Sromaa gaweuli, oRond umTavreszea uari naTqvami; es umTavresi is marTlmadidebluri sulia, riTac sunTqavs da dRemde cocxalia daviTis mematianis Txzuleba.

ver gavugeT marTlmadidebel istorikoss misma memkvidre aTeistma istorikosebma. mis monaTxrobSi yoveli kuTxe-kunWuli gamoviZieT, oRond ar miviReT is umTavresi, riTac Sekrulia wmida mefis mTeli istoria, ar miviReT marTlmadidebloba. droc iyo cudi, mavne, imas vin ityoda xmamaRla _ daviT mefe RmerTs uyvarda da samefoc imitom mosca uZlevelio; magram movida sxva dro, nakleb saSiSi, da amis Tqmas mainc ar vapirebT, radgan Tavad dRemde ar gvjera, rom istoria erisa RvTis risxvisa da RvTis wyalobis istoriaa, rom mxolod amis mixedviT awyobdnen Cveni mematianeebi `qarTlis cxovrebas~; ar miviReT es memkvidreoba, ar miviReT da Tavadac daviRaleT da sxvebic davRaleT saqarTvelos mefeTa da feodalTa uTavbolo xaTqa-xuTqSi.

mxolod erTaderTi gasaRebi ergeba daviTis Tanamedrove istorikosis Txzulebas _ unda iyo marTlmadidebeli! mxolod maSin ar gauCumdebi im faqts, rom didgoris omSi `Zlevai sakvirveli~ daviTs RmerTma mosca, rom im omSi yvelaze didi meomari wmida giorgi iyo, rom im dRes swored misi daxmarebiT moTavda brZola sam saaTSi, rom im dRes Zalian bevrma musulmanma iseTi zafra naxa, rom sicocxlis bolomde brZolis velisken ar gauxedavs, amitom daerqva am oms `ZlevaiБ sakvirveli~.

ალ-ჯაუზმა და-ა-გვიბარა!

im dRidan daiwyo Cveni gaWirveba, rac me-13 saukunis me-2 naxevris Turqma istorikosma, ibn al-jauz difremerma, Tavis wripina kalams wmida mefis Sesaxeb es sityvebi gamoaba: `paraskeobiT samlocveloSi, jameSi Sedioda, locvas, yuranis kiTxvas da qadagebas ismenda, maT samRvdeloebas bevr oqros uwyalobebda xolmeo~. e.i. am cnobis Tanaxmad gamodis, rom mefes paraskevi dRe meCeTSi sasiarulod hqonia gamowyobili.

`vai ra karga movsTqvemdi, metyodis vinme Tu bansa!~

ufro adre kidev, sul erTi saukunis win, Tbilisis aRebidan raRac ocdaaTi wlis Semdeg kidev erTi mahmadiani istorikosi daborialobda qalaqSi _ al faraki (es al-faraki ufliswul demetresac swvevia).

mouyvebodnen, aba ar mouyvebodnen al-faraks im zafrisa da SiSis Sesaxeb, rac mahmadianebs gadaxdaT Tavs jer qalaqis alyisas da mere qalaqis aRebisas; mbrdRvinavi mefe Soridan ra SiSis zars dascemda da mere qalaqSi mogelave ra dRes daayrida... daayara kidec! magram mere guliswyroma rom daucxra, bevri wyaloba uyoo qalaqs. am wyalobaSi Sedioda isic, rom sadac musulmanebi cxovrobdnen, Roris dakvla akrZala (akrZalavda, aba ras izamda, dazafrulebs rom naxavda, Seebraleboda qristian mefes da ityoda, nuRar dauklavT cxvirwin Rors, TavianTi gaWirvebac eyofaTo; `kacTSemwynareblobaa~ es Tu `sjulTSemwynarebloba?~ misca ufleba azanisa (locvaze mowodebisa), Tavisuflad locvisa (xom iqneboda gulubryviloba, maT moqcevaze rom efiqra?!), marto banaobis pirobac misca, `usjuloebs~ nu SemouSvebT CvenTan erTad abanoSio, sTxoves (an im `sxvebs~ raRa undodaT imaT abanoSi?!); daviTs kidev imis ufleba miucia, `rom paraskev dRes manbaridan elocaT xalifasa da sulTanisaTvis da ara misTvis (al- farakis sityvebia), e.i. me Tavi damanebeT, xalifac Tqveni iyos, sulTanic da meCeTico; imas rom meCeTSi siarulis Cveva hqonoda, erTi-orjer Cemi saxelic daiZaxeTo, etyoda, magram ara!

es al-faraki Tbilisel mahmadianebs 1153 wels swvevia da yvela es piroba dRemde sruldeba, me TviTon vixileo;

abano ar gamorCenia al-faraks da Rori, manbari da sulTani da raRa is gamorCeboda, vinmes rom moeTxro, qarTvelebis uZleveli mefe meCeTSi dadioda da loculobdao. es rom marTlac ase yofiliyo, is musulmanebi pirvel ambad ar mouyvebodnen qalaqSi ambebis mosaxvetad Casul kacs?! Tu Tavad es kaci moerideboda qristian qarTvelobas da miCqmalavda mahmadianTaTvis am metad gulismosafon cnobas. es al-faraki istorias qarTvelebisaTvis ki ar werda! rac aravis uTqvams misTvis, ras dawerda?! daviTis mematianes xom ar gaugia da ar gaugia msgavsi ram! (magram imas bolomde xom ar vendobiT!)

is, rac Suagul TbilisSi sul raRac ocdaaTi wlis Semdeg aravis uTqvams al-farakisTvis, maincdamainc al-jauz defremeris yurs rogor miswvda erTi saukunis Semdeg?! an rogor dainaxa im Cveni codviT savsem me-13 saukunis meore naxevris gadasaxedidan paraskev dRes meCeTisaken gaCqarebiT mimavali daviT mefe ufliswul demetreTurT. TviTon xom `dainaxa~ da daimaxsovra, magram Cvenc ise dagvamaxsovra es aRmosavlurad datkbiluli sicrue, rom dRemde mTel qarTvel ers cxvirwin vufrialebT, daviT aRmaSenebeli meCeTSi dadioda, xedavT, rogori rjulTSemwynarebeliao?!

daviTis ucnobi mematiane arafradaa Cagdebuli, al-jauz dafremeris gabrtyelebuli saxeli ki napativebia. mainc ra dagvibara aseTi al-jauzma, rom daviT aRmaSenebeli da meCeTSi siaruli qarTveli kacis cnobierebaSi samudamod SevaduRabeT?! is, rac Turq- selCukTa gaerTianebulma laSqarma ver uyo mefes, al-jauzis am wripina cnobam mouxerxa _ daamarcxa igi qarTveli kacis cnobierebaSi, radgan daajera, rom misi saxelovani mefe marTlac dadioda meCeTSi salocavad, riTac cili daawamebina misTvis.

rogori warmosadgenia, paraskev dRes meCeTSi musulmanebTan erTad waCoqili saqarTvelos gvirgvinosani, marTlmadidebeli mefe ufliswuliTurT, arsad rom ar eCqareba (paraskevi dRe xom muhamedisaa, al-jauzma ar dagvibara, erTxel ki ar Sesula meCeTSi, yovel paraskevs dadiodao!? Tu cnobaa, cnoba iyos!), locva xom damTavrda, axla qadagebasac moismens, mere madlierebiT aRvsili moridebiT yvelas oqros Camourigebs da fexSiSveli meCeTidan fexakrefiT gava. TiTqos oqros fasi ar icodes da samowyalo jer ar gaeces, gaucemelze ki ar enaRvlos, dRes Cems codvaTa gamo qristes veraferi mivecio. raSi unda gamosdgomoda molebisaTvis gacemuli oqro qristian mefes? es xom igivea, qristesTvis misacemi muhamedisTvis mieca?! magram amas aramarTlmadidebeli kaci ver gaigebs.

Sio mRvimis monastrisadmi anderZSi vkiTxulobT: „წმიდათა დიდთა მარხვათა ყოველთა პარასკევთა ეკლესიას ტფილსა სეფისკვერსა განუყოფდენ სახსენებელად ჩემდა. და პირველსა შვიდეულისა პარასკევსა თითო კარასეული მიეცეს, სეფისკვერსა და თესლსა თანა შესვან ყოველთა და მილოცონ ესრეთ:

„უფალო ღმერთო, დავითს მიუტევენ ბრალნი მისნი სიყრმისა და ცთომილებისანი!“ _ ai, ra Zalasa da mniSvnelobas aniWebda wmida mefe sakuTari sulis saoxad paraskev dRes, uflis jvarcmis dRes, yvela qristianisaTvis marxvis dRes saRvTo liturgiaze moxseniebas da borotmac misi urwmuno STamomavlobis gasabriyveblad swored paraskevi dRe amoiRo mizanSi _ daviTis naanderZevi paraskevi dagvaviwya da al-jauzis danabarebi `paraskevi~ dagvamaxsovra guldagul...

enaaqavebul al-jauzs meti saqme ki ar hqonda, `mesiis maxvilze~ ase unda elaparaka, kudiT qva ki ar gvasrolina Tbilisidan mahmadianebs, iseT did pativs gvcemda, Cvens salocavSi dadiodao. sxvaTa Soris, es is al-jauzia, Turq-selCukTa laSqari didgoris omis win sakmaod rom SeaTxela. ki moigo daviT mefem es brZola, magram arc aseTi ZlevaБ iyo sakvirveli, radgan Cveneburebi cotani iyvneno. e.i. scodnia tyuili al-jauzs. magram arc is werda maincdamainc Tavis matianes qarTvelebisTvis (saqarTvelos istoriis Sesavsebad), musulmanTa maameblad Txzavda, magram Cven aqac deda gavuSviT da dedinacvals CavexuteT. al-jauzis sul ar gamkvirvebia; me is mikvirs, ra gagvixarda aseTi am cnobaSi Cven, qarTvelebs, rom es sanTeliviT marTlmadidebeli mefe al-jauzis enaWartalobas gadavayoleT, sakuTar mefes cili davwameT. al-jauzi Seiqna CvenTvis erTaderT manaToblad istoriis wyvdiadSi, maSin, rodesac margalitiviT kiafobs mefis aRsarebaSi _ `galobani sinanulisani~ _ yvela morwmunisaTvis uZvirfasesi da sanatreli sityvebi: `daRacaTu esreT ganvxrwnen yovelni grZnobani da yovlad xrwnileba viqmen, garna arave aRvixuen xelni, arca davdev sasoebaБ Cemi RrmTisa mimarT ucxoi\\\\sa, arca ucxo Tesli raime sarwmunoebaБ sawurTel vyav sulisa, gareSe missa, romeli maswavles RmrTismetyvelTa SenTaБ~.

qristiani mefis meCeTSi locvaze dgoma da Semdeg qadagebis mosmena sxva ki araferia, Tu ara ucxo sarwmunoebis `TesliT~ sulis wvrTna _ ar miqnia es, ar Camidenia, mxolod imiTi viwvrTnidi suls, rac Senma RvTismetyvelebma maswavles, WeSmariti marTlmadidebeli varo, magram ar aRmoCnda sakmarisi es sabuTi CvenTvis, misi cxovrebis gamomeZiebelTaTvis.

daviTis mematianesac xom ar daumalavs: `vinaidan RmerTi esreT ganagebda saqmeTa daviTisaTa da warumarTebda yovelTa gzaTa misTa, anu moscemda Jamad-Jamad ZlevaTa sakvirvelTa da uZRoda ZaliTa _ Zalad~ e.i. yvela gamarjvebas RmerTi aZlevda daviTso, is aniWebda Zlierebaso da iciT ratomo? imitom, rom RvTis moSiSi da moyvare iyoo! ver gavigeT!

mere iyo batoniSvilma vaxuStim calke dagvZaxa: `xolo mefesa daviTs amisTvis ewoda aRmaSenebeli, rameTu odes iqmna mefed, iyo qveyana ese sruliad oxer, aman ganavsna da aRaSenna, romel arRara ityoda amiT, rameTu iyo moSiSi da moyuare RvTisa~ arc amas davugdeT yuri!

ase avcdiT Cvens saxelovan winaprebs da al-jauzs CavucvivdiT klanWebSi.

ai, rodis dakarga qarTvelma kacma daviT aRmaSenebeli!

გულისხმა ყო საქმე, რომლითა მოიმადლებდა ღმერთსა

daviT aRmaSeneblis erT-erT udides Rvawlad ruis-urbnisis saeklesio krebaa miiCneuli da am krebis Sedegebi mas socialur warmatebaSi eTvleba. magram es kreba ar iyo mxolod saeklesio wes-wyobilebis Secvla. daviTma Tavisi mowinaaRmdege mRvdlebi moiSora da momxreebi daayenao...

CaTavda ruis-urbnisis krebis vnebaTaRelvani. mefem Tavisi mtkice xeliT es saqmec gaasrula. istorikosTaTvis kidev erTi brwyinvale politikuri svla gakeTda: dasasjelebi daisajnen, dasaboRmebi daiboRmnen.

Tavad daviTisTvis ki ra moxda? moxda yvelaze mTavari _ `gulisxma yo saqme, romliTa moimadlebda RmerTsa~. ra iyo es saqme?

radgan ukeTur mRvdelTa gamoisobiT zecaSi sasjeli ukve gamzadebuli iyo, mematianis TqmiT _ `Tvali RmrTisai, mxedveli yovelTa, risxvad aRZrul iyo~, daviTma droze moiwvia `didTa wylulebaTa~ sakurnebeli es cnobili kreba da droze gaaswora saqarTvelos marTlmadidebeli eklesiis gezi, riTac daacxro kidec RvTis risxva; swori locva daayena miwaze, Rirseul mRvdlebs misca saWe xomaldisa, radgan icoda, rom Rirseul moZRvars mrevlic Rirseuli eyoleboda da rom yvela erTad swor locvas aRavlenda miwidan zecisken da wyalobac RvTisa ar daaxanebda _ es iyo Tavi da Tavi am udidesi reformisa, es suliskveTeba amoZravebda morwmune mefes da amitomac brwyinvaled gasrulda es saqme.

ruis-urbnisis krebam moamzada `Zlevai\\\\Б sakvirveli~.

gamoxda Zalian didi xani, Cvens erovnul cnobierebaSi raRac axalma ideam daiwyo farTxali. qarTvelebi imitom varT aseTi ubedurebi, marTlmadideblebi rom varTo, kaTolikeebi rom vyofiliyaviT, ukeTesad vicxovrebdiTo.

marTlmadidebloba ar niSnavs maincdamainc miwaze gaWirvebas da CamoZonZil yofas; yvelaze marTlmadidebel mefes, `mesiis maxvilad~ wodebul daviT aRmaSenebels, yvelaze gamarTuli qveyana epyra xelT Tu politikurad da ekonomiurad, Tu kulturulad, magram gamarTuli iyo mxolod RvTis mosawonad da saameblad.

ase rom, kaTolicizmis ideaze TvalSeCerebulTaTvis vaxtang meeqvsis mTeli samefo karis bedic sakmarisia am ideis damRupvelobis Sesacnobad.

ramden mefes daukargavs samefo taxti, magram samefo taxtianad gadaxvewiliyos, iSviaTia. sulxan-sabamac mwared Seinana bolos Tavisi cdomileba.

„ვერვინ ძველთა და ახალთაგან მეფეთა ემსგავსა“

ruis-urbnisis krebis dagvirgvinebad miiCneva mwignobarTuxucesisa da Wyondidelis TanamdebobaTa erTi piris xelSi gaerTianeba. Wyondidelis mwignobarTuxucesobiT mefem eklesia Tavis Zalauflebas dauqvemdebarao.

giorgi Wyondideli daviTis sulieri moZRvari, mrCeveli da Tavze mdgomi iyo, swored is gazrdida mefes `moZRvrebiTa uflisaБ\\\Ta~. uzarmazari avtoritetis giorgi minazoni bolomde am avtoritetisa darCeboda. amitom misi saxiT mefem eklesiaSi Tavisi momxre kaci ki ar SeuSva, aramed samefo taxti RvTis sityviT gabrZnobils dauqvemdebara; igi mxolod mefis momxre kaci ki ar iyo, aramed eklesiis patiosani msaxuri iyo sasaxlis karze; mefes mxolod Tavisi momxre Wyondideli ki ar hyavda mwignobarTuxucesad, aramed sjulis saukeTeso mcodne eyena gverdSi; amitom irCeoda misi yoveli moqmedeba giorgi WyondidelTan, mefis yovel nabijs RvTisTvis saTno moZRvris kurTxeva axlda.

am TanamdebobaTa gaerTianeba daviTma taxtis momaval memkvidreebsac daudgina, raTa isinic amave wess dasdgomodnen _ TavianT samefo saqmianobaSi RvTivgabrZnobili moZRvrebis locva-kurTxeviT evloT. upirveles mrCevlad sjulis saukeTeso mcodneni hyolodaT.

ginda Tu ara, politika binZuri saqmeao. Tu saqmea, maSin yovelma saqmem is unda icodes, vis unda aamos. daviTma icoda, rom yoveli saqme RvTis sadideblad unda aResrulebina. RvTis maameblobis gzaze ki yvela xerxs mimarTavda da arc erTs ar erqva binZuri; radgan yvela gzas RmerTTan mihyavda, amitom yvela gza sufTa iyo da is mwignobarTuxucesic am gzebis meTvalyured hyavda daniSnuli, am gzebis sisufTaveze zrunavda.

daviTis sapirispiro tips mefisas ori sityviT ase axasiaTebs mematiane: `romelsa ara ra hqondes niWi mefobisani, rameTu iyo cundruki rame usjulo da umecrad usamarTlo~ es daxasiaTeba kaxTa mefes _ aRsarTans miemarTeba. usjulo iyoo _ xazs usvams mematiane da mTeli misi `gaWirvebac~ aqedan modioda. mas arc sulieri mrCeveli eyoleboda gverdiT da arc rigiani gzis gamkvlevi. daiwyo da daamTavra kidec mefoba: `Seipyres da mosces daviTs da `aRixvna mefeman hereTi da kaxeTi~.

ormoci dRe Savad Semosilma iglova daviT mefem giorgi Wyondideli, viTarca mama da mamaze ufro meti.

icoda morwmune mefem sulieri moZRvris fasi da udidesi tkiviliT gamoeTxova masa da RmerTs Soris mdgom saTno kacs.

„იმუქაფა ღმრთის მოყვარემან დავით“

ise, erTxel ki namdvilad Sevida daviT mefe mizgiTSi, oRond gadakeTebulSi, adre eklesia yofila, saxelovani da cnobili. Sevida, raTa isev gadmoekeTebina. es anisSi moxda, rodesac mefem igi mahmadianTa samocwliani tyveobisagan gaaTavisufla. qalaqis mxdal da laCar mflobels, absolvars, am eklesiisTvis jvari moexsna da mis nacvlad sagangebod SekveTili `Zvirfasi~ da `saucxovo nali~ (mTvaris saxe) aRemarTa. mokled, es didi saydari anisisa mizgiTad moekazma da qristianTa sisxliT igi saydari da qalaqi moerwya: `imuqafa RmrTis moyvareman daviT aRmaSenebelma, molaTa da darimanTa sisxliTa axlaveman morwyo, saydari igi, axlad monaTla, romelic aReSena berZenTa asuls dedofal katronikes da iqve esaflava. movides mefe da kaTalikozi, episkoposni da erTobilni laSqarni dedoflisa saflavsa, axlad wesi auges da TviTon mefeman samjer saflavTa CasZaxa: `gixaroden Sen dedofalo, rameTu ixsna RmerTma saydari Seni usjuloTa xelTagan~.

TvalnaTliv xedav dedoflis saflavTan daCoqil wmida mefes da yurSi Cagesmis misi mgznebare sityvebi: `gixaroden dedofalo!~

gana SeiZleboda am kacs mSvidad evlo meCeTSi locvaze da aseve mSvidad gaeca molebze samowyalo?!

დაგვიტოვა არა საჩხრეკად,
არამედ მდუმარედ წასაკითხად

daviT aRmaSeneblis erT-erTi istorikosi wers, aRmaSenebeli, rogorc misi sakuTari sityvebidan Cans, Turme varskvlavTmricxvelobis mcodne yofila, erT Tavis TxzulebaSi didgvarovani gvirgvinosani ambobs, varskvlavTmricxvelobis yvelaferi vicodio.

oRond imas, rasac istorikosi Txzulebas uwodebs, aRsareba hqvia, uflis winaSe xmamaRla naTqvami, yvelaze Zlieri da yvelaze marTali aRsareba, romelSic Cven, misi mkvlevarebi, cnobismoyvareobiT viWvritebiT da azradac ar mogvdis, rom aRsarebis saidumloSi viWrebiT. es sayovelTao aRsareba daviT aRmaSenebelma mTel qarTvel ers dagvitova, dagvitova ara saCxrekad, armed mdumared wasakiTxad, erTi monanuli sulis RvTaebrivi naTlis Suqze dasanaxad, samagaliTod imisa, Tu rogor unda Caibrunos sakuTar arsebaSi sulieri mzera yovelma qristianma isev sakuTari Tavis Sesacnobad; rac ufro axloa adamiani RmerTTan, miT ufro meti naTeli adgeba misi sulis jurRmulebs, an miT ufro warmouCindeba sakuTari dacemuli arsis mTeli simaxinje, miT ufro didia sinanuli da miT ufro mduRarea cremli sakuTari uRirsobis SegrZnebisa.

waikiTxavs wmida mefis am amonakvness _ `galobani sinanulisani~ _ aTeisti patrioti (uyvars, rogor ar uyvars Tavisi saxelovani winapari), magram ver gaugebs verafers da sul punqt-punqtad gamoiZiebs, egeb istoriul realiebsac mivakvlioo.

waikiTxavs aTeisti-kosmopoliti da ityvis, es ra saZageli kaci yofila daviT aRmaSenebelio.

waikiTxavs morwmune-patrioti da araferi ucxo ar iqneba misTvis; mgloviare sulis kidev erT nimuSs gaecnoba da kidev erTxel darwmundeba marTlmadideblobis ZalaSi, rodesac sinanulis siRrmiT arnaxul simaRles SeiZleba miswvde.

rac Seexeba varskvlavTmricxvelobis codnas _ am aRsarebaSi poeti mefe mas mwared inaniebs, rogorc erT-erT umZimes codvas.

მაშ, რისი მემკვიდრეები ვართ ჩვენ?

sagangebod aRvniSnavT xolme daviT aRmaSeneblis kiTxvismoyvareobas. yvelgan kiTxulobdao mefe; ras kiTxulobda?

sulieri sazrdo morwmune adamians iseve esaWiroeba, rogorc fizikuri, dReSi ramdenjerme... gancvifrebuli iyo xalxi misi esoden mouwyinebeli kiTxviT. Tavad mis mematianesac ukvirda da rogorc saswauls, ise uyurebda mefis am Cvevas. erTxel, kiTxvaSi garTuls, brZola kinaRam gamoepara, meomrebs usayveduriaT Turme da ra? rad ikvebebio?

ratom maincdamainc samociqulo waekiTxa ocdaoTxjer? Tanac mxolod erTi wlis aTvliT da sul ramdenjer eqneboda wakiTxuli?!

Cven `samociqulos~ Txzulebas vuwodebT xolo am `Txzulebis~ wamkiTxvel mefes _ `ganaTlebuls~(aTeisturi gagebiT); maSin, rodesac am Txzulebis weliwadSi ocdaoTxjer wamkiTxvels morwmune RvTismetyveli kaci hqvia. mxolod RvTismetyvel kacs SeeZlo eTqva:

`zari mefobisaБ warxdes
da didebaiБ\\ daSrtes,
Svebani uqm iqmnen,
yvavilovneba\\\\Б daWnes,
sxuaman miiRos skiptra,
sxuasa Seudgen spani,
maSin Semiwyale, msajulo Cemo!~

icoda morwmune mefem, sad unda Seefarebina Tavi. sxva miiRebda skiptras, sxva gauCndeboda qveyanas patronad, misi didebac SeiZleba waSliliyo, Caigrialebda wuTisofelSi misi mefobis zaric, amaoebis susxi mozravda yvelafers, mxolod eklesiis frTebqveS, mxolod taZris ezoSi ipovida misi Zvlebi gansvenebas, suli ki zecaSi daivanebda RmerTTan.

rac RmerTs miabara da RvTisa iyo, mxolod is SemorCa xilulad mis STamomavlobas _ gelaTi, freska, saflavi da sawinamZRvro jvrebi. arc taxti Semonaxula misi da arc gvirgvini, arc skiptra da arc sasaxle. maS, risi memkvidreebi varT Cven? ufro sworad, risi memkvidreebi unda vyofiliyaviT da raze gviTqvams uari?

`ar gecruvebiT Sen, Cveno siwmidiT mSobelo kaTolike eklesiao, ar gagcemT Sen, Cveno siqadulo_ marTlmdideblobav!~ _ dabeWda ruis-urbnisis krebam da daibeWda wmida mefemac Tavis sulSi da Tu am Zalisxmevis memkvidreebi ar SeviqnebiT, gagviTxria sakuTari xeliT samare da is aris. RmerTma nu qnas, rom qarTvel kaci dRes didi gandgomilebisaTvis emzadebodes.

roca sulieri memkvidreoba dakargulia, xorciel memkvidreobaze laparakic ki zedmetia.

1997 w.

ასეთები მხოლოდ ქრისტეს მოყვარენი იყვნენ და დავითმაც შეკრიბა ისინი

rodesac kaxeTis mefe aRsarTanma meliq-SahTan qristianoba dauteva da `SeeZina sarkinozTa sjulsa~ da aqedan miRebuli RoniT kaxeTi aiRo, verc qveyana daamSvida da verc veravisTvis qmna lxineba.

es gamahmadianebuli aRsarTani kaxeTisaTvis aSkarad sasjeli iyoo, _ wers mematiane, _ `kacTa ukeTurebisaTvis mkvidrTa misTasa, rameTu yovelman asakman da yovelman pativman yovliTurT Sescodes RmerTsao~.

yovelman asakman da yovelman pativmano! e.i. didma da pataramo.

bevrjer yofila netav qarTvelTa cxovrebaSi iseTi Jami, rodesac yovel asaksa da yovel pativs Seecodos RvTisaTvis da Tanac ise, rom bunebiT mowyale da saxieri RmerTi ise ganrisxebuliyos, rom erTi wlis manZilze ganuwyvetliv SiSsa da zafraSi emyofebinos mTeli eri da ise moexados misTvis sasjeli _ erTi weli mSvidi Rame ar hqonia qarTvel kacs; erTi wlis manZilze ganuwyveteli miwisZvrebi aryevda qveyanas... da gadahqonda qarTvel mematianes Tavis wignSi esaia winaswarmetyvelis sityvebi yvela Semcode da RvTis urC erze naTqvami: *`vai, naTesavsa codvilsa! eri romeli savse ars usjuloebiTa, kvaliTgan ferxTaT, vidre Tavadmde, ara ars mas Sina sicocxle, arc mbrZvil, arca Sesaxvevel... amisTvis queyana Tqueni oxer, qalaqni _ cecxliTa momwvar, sofelTa TquenTa ucxo Teslni mosWamden da mooxrebul da daqceul ars erisagan ucxo _ tomTasa~* (es. 1, 6-7).

es rom ar eTqvaT qarTvelebs, Cvens Tavs rac xdeba, yvelaferi SemTxveviTiao, droTa svlam da Jamma moawiao, aRdgoma Rames, roca yvelas unda elxina da ganesvena, moxedna ufalman risxviTY da SeZra qveyana safuZvlianad esoden sastikad, rom maRali mTebi da myari kldeebi mtvrad daiSalnen, qalaqebi da soflebi dairRvnen, eklesiebi daemxnen, saxlebi dainTqnen, Camoqceulma Tmogvis cixem nianias Ze kaxaberic col-SviliTurT qveS moiyola... da gangrZelda eseviTari Zvra qveynisa saSineli vidre weliwadmdis. uamravi xalxi daixoca...

Tormeti weli grZeldeboda ukuni Rame, Tormeti weli isjebodnen RvTisgan qarTvelebi urCi SvilebiviT. Tormeti wlis Tavze ki bnelsa ukunsa Sina iwyo aRmociskrebad mzeman yovelTa mefobaTaman didman saxeliTa da udidesman saqmiTa _ daviT.

da daiwyo dReebi, savse SromiTa friadiTa da RuawliTa ZlieriTa; daiwyo sastiki brZolebi saqarTvelos gaerTianebisTvis. aqeT _ iqedneTa naSobi baRvaSebis saxlidan _ liparit da iqiT _ kaxTa mefe, kaci cundruki rame usjulo da umecrad usamarTlo _ aRsarTan. aqeT _ qarTlSi avWalas, diRoms da ivris pirad dasazamTreblad Camowolili Turqebi TavianTi falangebiT da iqiT _ usaxlkarod darCenili, gaZarculi da gaubedurebuli sakuTari xalxi... oTxi weli gavida am WidilSi da... `mas Jamsa Sina ganicada mefeman gonebisa TvaliTa da keTilad gulisxma yo saqme, romelTa moimadlebda RmerTsa da sargebeli didi iqneboda. ra iyo es saqme?

baRvaSebisa da aRsarTanis winaaRmdeg brZola arc ise rTuli iyo, rogorc am saqmis mogvareba, romlis warmatebiT ganxorcielebazec bevri ram iyo damokidebuli.

ra iyo es didi sargebeli, rac am saqmis gansrulebas unda mohyoloda? mSvidoba, myudroeba, saxiereba da sitkboeba, mowyaleba da Zviruxsenebloba unda damyarebuliyo qveynad. rameTu Tavad moTave am saqmisa iyo mxne da brZen, marTal da wminda, igive myudro da mSvid, saxier da tkbil, mowyale da Zviruxsenebel da mimsgavsebul saxierebisa RmrTisasa. swored amitom mieca gonebis Tvali da gulisxmisyofa keTili _ Tu saidan unda daewyo qveynis gasworeba, risTvis unda miexeda pirvel rigSi.

aRaravisTvis iyo dafaruli, rom wmidani eklesiani, saxlni RmrTisani, qvab avazakTa qmnil iyo. didgvarovan episkoposebs avazakebiviT daepyroT saepiskoposoni da daedginaT maTive msgavsi xucebi da qorepiskoposebi, romlebic saRvTo sjulis nacvlad

usjuloebas aswavlidnen TavianT samwysos: Tavad RvTis saxlidan da mRvdelTagan gamodioda yoveli usjuloeba da codva. Tvali RvTisa yvelafers xedavda da risxvad ganmzadebuliyo, radgan sxva iyo codva mRvdlisa da sxva _ meomrisa, sxva _ mRvdelmTavrisa da sxva _ eriskacisa, sxva _ mwyemsisa da sxva _ samwysosi, radgan weril ars: `monaman, romelman icodis neba uflisa Tvisisa da ara ganemzados nebisaebr misisa, igvemos friad...~

metis moTmena aRar SeiZleboda da aha, didTa wylulebaTa kurnebad Semokrba eri mravali.

vin iyo es `eri mravali?~

vis unda daemyarebina mSvidoba qveynad? vis unda ebrZola siwmindisaTvis? is, vinc Tavad iyo mSvidi da myudro, is, vinc Tavad iyo wminda, unda ebrZola imas, visac evaleboda es brZola, visac amoeReboda xma ersa da berSi, visac yurs daugdebda eric da beric...

aseTebi ki mxolod qristesmoyvareni iyvnen da daviTmac Sekriba isini: episkoposni, patiosanni mRvdelni, Rirsni diakonni, monazonni, dayudebulni, meudabnoeni... da qarTlis sanaxebSi, ruisisa da urbnisis, orTa maT saepiskoposoSi Sedga es wminda kreba. am krebis Sesaxeb ZeglisweraSi vkiTxulobT: Rirsi mamebis es patiosani kreba imitom ki ar Seikriba, rom ubiwoebasa qarTvelTa sarwmunoebisasa biwi rame Sehxeboda, nu iyofin ese! `ar gecruvneT Sen siwmindiT mSobelo, Cveno kaTolike eklesiao, arca gagceT Sen, siqadulo Cveno marTlmadideblobao, radganac erTxel Rirsi SeviqeniT Seni Semecnebisa, aRarasodes giRalatebTo...~

maS risTvis Seikriba es kreba?

Zeglisweris pirvel punqtSi vkiTxulobT: `da pirvelad episkoposni vinme ver RirsebiT Semosili pativsa mRvdelmTavrobisasa da uRirsni qristes pirvelisa mis mwyemsmTavrisani ganvkveTneniT da ucxo vyveniT mRvdelobisagan, vinaiTgan arawmidisa Sexebai siwmideTai ara ucTomeloba ars, da maxlobel RmrTisai maxlobel cecxlisa ars da uxms raiTa yovliTurT oqro iyos, xolo ara krul vyveniT da arca SevaCveneniT, nu iyofin! aramed litonTa eriskacTa Tana ziarebad flobil vyveniT, ukeTu oden amieridan mmarxvel iyvnen siwmidisa, da nacvlad maTda sxvani davadgineniT, romelTa hasakisaganca da saqmeTagan aqvn wamebai da keTilad ganewuarTnes xorcni damorCilebad sulisa~.

amgvarad, eklesiam Tavisi wiaRidan ar moiwyvita episkopos da mRvdelyofilebi, aramed uwamla maT sulieri wamliT isev maTi sulis sargod da saxsnelad. radgan `maxlobeli RmrTisa maxlobel cecxlisa ars da uxms, raiTa yovliTurT oqro iyos~.

mSvidad da Tanmimdevrulad gvixsnis Zeglisweris avtori am wmida saeklesio krebis umTavres mizans: `amisTvis iqmnnes qristes moyvareTa da RmrTivdaculTa mefeTa mier Jamad-Jamadni krebani qristesmoyvareTa episkoposTa da RmrTisa saTnoyofilTa mamaTani, raiTa saqmeTa mier gansrulebuliTa sarwmunoebiTa SeaerTes RmerTsa qristeaneni~.

amgvarad, mTavari qristianTa RmerTTan SeerTeba, RmrTis saxleulis Tanamoqalaqeoba, anu cxoneba iyo da im periodis `avazakni~ swored am saqmes uSlidnen xels.

ase uwamla daviTma qveynis wyluls. saTaveSive dawminda is sulieri wyaro, romelsac Semdgom mTeli saqarTvelo unda daerwyulebina.

2000 w.

ვარსკვლავოვან-გვირგვინოსანი შეიქნა ცათა შინა

1642 წლის ოქტომბრის ერთ ბნელ ღამეს გამაჰმადიანებული როსტომ-ხანის თბილისში საზარელი დანაშაული მოხდა, მეფემ საკუთარი თანამეცხედრის, მარიამ დედოფლის, სულიერი მოძღვარი, კათოლიკოსი ევდემოზი (დიასამიძე), საპყრობილეში მოაშთობინა. შემდეგ ცოდვის შავმა ფრთებმა დამნაშავეებს წმიდანის ცხედარი კალას ციხის კედელზე აატანინა და იქიდან გადმოაგდებინა. სხეული აბანოების მხარეზე ფლატეს შერჩა, სული კი „იესოს მიერ განძლიერებული ღვაწლსა შინა „მის მიერვე“ ვარსკვლავოვან — გვირგვინოსანი შეიქნა ცათა შინა“.

იმ ღამეს მიწიერი ბილწი სიხარულით გაიხარეს ბოროტმოქმედებმა, თუმცა კი მათი წამქეზებელი აგერ უკვე მერამდენედ მარცხდებოდა, რადგან კიდევ ერთი სული უსხლტებოდა ხელიდან, კიდევ ერთი სული იმკვიდრებდა ცათა სასუფეველს.

ყველაფერი კი იქიდან დაიწყო, რომ 1632 წელს მეფე თეიმურაზ პირველმა ქართლ-კახეთის ტახტი დაკარგა. ეს ტახტი კი მან სჯულის შეუცვლელად 1626 წელს ირანის შაჰისგან მიიღო. მოგვიანებით თეიმურაზი კახეთის ტახტს კი დაიბრუნებს, მაგრამ ქართლიდან სამუდამოდ ამოეკვეთება ფეხი. ქართლს სპარსეთში აღზრდილი, გამაჰმადიანებული რისტომ-ხანი დაინარჩუნებს. თეიმურაზ პირველი იმ ჟამის უკანასკნელი მართლმადიდებელი მეფე აღმოჩნდება. თითქმის ერთი საუკუნის მანძილზე მართლმადიდებელი, მირონცხებული მეფე აღარ ეღირსება ქართლ-კახეთის ტახტს.

უფრო ადრე კი, საუკუნის დასაწყისში, კათოლიკე მისიონერები მოადგებიან საქართველოს; მათი შემოსვლა და შაჰ-აბასის გამოჩენა ერთი იქნება. 1615 წლისათვის სამეგრელოში მყოფი მისიონერი ლუი გრანჟე თავის მოხსენებით ბარათში ქართველებზე დაწერს: „საჭიროა, ფრთხილად, თანდათანობით და რბილად გაასწორო და გადაასხვაფერო ისინი“. შაჰ-აბასი კი ამავე პერიოდში არნახული სისასტიკით ორჯერ დაარბევს კახეთს. კათოლიკეების მიერ

ფრთხილი, თანდათანობითი და რბილი გადასწორება-გადასხვაფერება ძვირი დაუჯდებათ ქართველებს. საქართველოს ისტორიისათვის არნახული სისხლის წვიმები დაიწყება.

1630 წლისთვის კათოლიკე მისიონერები უკვე თეიმურაზ პირველის სამეფო კარზე არიან. მანამდე კი მათ გასაკეთებელ საქმეს მეფის კარზე რომში განათლებამიღებული ნიკიფორე ირბახი გააკეთებს. მეფის დავალებით საგანგებო მისიასაც გამოიწყობს ევროპაში. სწორედ იგი აღმოჩნდება კათოლიკეების გზამკვლევი საქართველოში. აბა სხვაზე ვისზე უნდა ეთქვა იეზუიტ ლუი გრანჟეს „სხვათაშორის“ გურიის მთავრისათვის, ერთმა ქართველმა ბერმა, რომელმაც 12 წელი რომში გაატარა, კეთილი თესლი დათესა ამ კეთილ მიწაზე, რომელსაც ჩვენ ახლა ვრწყავთ და ნაყოფს ვაღებინებთ ღვთის კურთხევითო.

მიწა კი იყო კეთილი, მაგრამ თესლი იყო ბოროტი და მისი მორწყვა და ნაყოფის აღება იმაში გამოიხატა, რომ თეიმურაზ პირველმა კათოლიკე მისიონერებს თავის სამეფოში ეკლესიების აშენების უფლება მისცა. მისიონერები შემდეგი ინსტრუქციით მოქმედებდნენ: „თუ მივმართავთ თეიმურაზ მეფეს, მისმა უწმინდესობამ (გულისხმობდნენ რომის პაპს) რამდენიმე სიტყვით უნდა დაამშვიდოს იგი იმის გამო, რაც მან წარსულში განიცადა. ან შეაქოს დედამისი, რომელმაც სპარსეთში სიკვდილი ამჯობინა ქრისტიანული სარწმუნოების შეცვლას და შეინარჩუნა იგი“...

ინსტრუქციამ გაჭრა. თეიმურაზმა საბედისწერო შეცდომა დაუშვა... კათოლიკე მისიონერებზე დაყოლით მართლმადიდებელმა ხელმწიფემ, მირონცხებულმა მეფემ თავისი ხელით გამოაცალა ძალა საკუთარ ტახტს; 1632 წელს თეიმურაზ I სამუდამოდ გამოეთხოვა ქართლ-კახეთის მეფის ტიტულს. მეფემ, რომელმაც მთელი სიცოცხლე ყიზილბაშურ სამყაროსთან უკომპრომისო ომს შეალია და ამ ომში მთელი თავისი ოჯახი მოწამედ აქცია, ვერ იგრძნო ნამდვილი საფრთხე, ვერ შეიცნო ნამდვილი მტერი. სარწმუნოებრივი ღალატის ერთი შეხედვით სუსტმა ტალღამ დამანგრეველი ძალით გადაუარა მთელ საქართველოს.

არც იმ და არც შემდგომი პერიოდის საქართველოში არავინ გამოიძიებს კათოლიკე მისიონერების მოღვაწეობის შედეგებს. მხოლოდ 1706 წელს შეეცდება იერუსალიმის პატრიარქი დოსითეოსი, თვალი აუხილოს ვახტანგ მეექვსეს, ასევე კათოლიკეების მოწყალებაზე თვალშეჩერებულს:

„გაყარე ლათინელი მღვდლები თბილისიდან, სომხები, როგორებიც უნდა იყვნენ ისინი, მარტო თავიანთ საქმეებს მისდევენ და მართლმადიდებლებს არანაირი შევიწროვება არ აქვთ მათგან. სომხების ერესი უფრო ასატანია, ვიდრე პაპისტების ერესი. ლათინები უარყოფისა და გმობის ღირსი არიან. ჯერ ერთი, იმიტომ, რომ თქვენ ხელქვეით სომხებს მოისყიდიან, ორად ყოფენ იმ უბედურებს და დიდ ზიანს აყენებენ; მეორეც — ისინი აკნინებენ მართლმადიდებლებს, რადგან რომს წერენ, თითქოს მრავალი ქრისტიანი გახადეს კათოლიკე და ამით ცილს სწამებენ ეკლესიას; გარდა ამისა, ისინი ფლობენ ამსოფლიურ სიბრძნეს და ატყუებენ ხალხს ლამაზი საუბრებით. მცდარად განუმარტავენ წმიდა წერილს. ასე გახადეს მათ პაპისტად ბარზიმი და მასაც რომ შეეძლოს, „შლიაპით“ ივლიდა. მესამეც — ეს ბოროტება არ არის დიდი ხნის, არამედ შეცდომაა თქვენი პაპისა, რომელმაც მისცა კათოლიკეებს ეკლესიები და თქვენი ვალია, გაასწოროთ მისი საქციელი, რათა იხსნათ იგი სამუდამო სასჯელისაგან.

წაართვით ეკლესიები ლათინელ მღვდლებს და განაგდეთ ისინი თქვენგან. ლათინელები შეეცადნენ იერუსალიმში ეყიდათ ჯვრის მონასტერი აგარიანელებისაგან. ისინი მთელ საფრანგეთში არ რთავენ ნებას არც ერთ მართლმადიდებელ მღვდელს, ჩაატაროს ლიტურგია, თუკი იგი არ მოიხსენიებს რომის პაპს. მაშ რატომ მოქმედებენ ისინი თავისუფლად ქართლში და იხსენიებენ პაპს და არა კათოლიკოსს? გაყარეთ ლათინელი ბერები ქართლიდან... ეს პაპისტები, რომლებიც ერთ უწმინდურ, ცოდვილ ადამიანს მიწაზე ღმერთად აცხადებენ. მათ დაღუპეს მართლმადიდებელთა მეფობა, მათ გააძლიერეს აგარიანელები, ისინი უტევენ მართლმადიდებლობას მთელ სამყაროში — ისინი ჩვენთვის აგარიანელებზე უარესნი არიან“.

ის წინაპარი რომლის შეცდომის გასწორებასაც მამობრივი მზრუნველობით სთხოვდა მართლმადიდებელი პატრიარქი ქართლის მეფეს, თეიმურაზ I იყო. მომავალის უნდა შეეჩერებინა წინამავლის მიერ ჩაგდებული ბოროტი თესლის მოქმედება და თანაც — სასწრაფოდ.

სამწუხაროდ, ვახტანგ მეექვსემ თავისი წინაპრის შეცდომის გასწორება, მისი ცოდვის შეჩერება ვერ შეძლო, პირიქით, ცოდვა გაუმრავლა, მის შეცდომას საკუთარიც დაუმატა.

შედეგად სამეფო კარიანად სამუდამოდ გადაიხვეწა საქართველოდან. თეიმურაზის წასვლით კათოლიკეთა მისიონი აიყარა ქართლიდან. როსტომ ხანმა პირი არ უჩვენა მათ.

ყიზილბაშურმა ირანმა ამ ხნის მანძილზე სათავისოდ პირველად დაიგულა ქართლ-კახეთი. ყიზილბაშების დიდი სიმრავლე ეხვია გარს როსტომ-ხანს. მაშინ აშენდა გორის ციხე ისევ ყიზილბაში მეომრებისათვის. მას მშველელებად ლორის, ყაზახისა და შამშადილას ხანები ჰყავდა. როსტომ ხანი მთელ საქართველოში ერთ-ერთი უმდიდრესი მმართველი იყო, რადგან „ყაენი აძლევდა მრავალსა და იყო ყულარაღასი და ტარუღა ისპაანისა და იყო დიდად მწყალობელი ყაენი როსტომ მეფისა და უგზავნიდა მრავალსა".

მშველელი და ზურგის მიმცემი ნამდვილად სჭირდებოდა მაჰმადიან ქართველს, რომელსაც ქრისტიანი ქართველები უნდა ემართა. მას სძულდა ყველა, ვინც მას არ ჰგავდა, მაგრამ ამ სიძულვილს იგი „ლეინის" ხალათების ქვეშ ფარავდა, რომელთაც უხვად ურიგებდა ქართველებს „მცირე მისაცემთან" ერთად;

„მას ჟამსა იყვნენ ქართველნი მხნენი, რჯულ-მტკიცენი, წრფელნი" (ბერი ეგნატაშვილი), მათ არც ყიზილბაშთა ვერაგობისა ესმოდათ რამე და არც „ლეინის" ხალათებისა, მაგრამ მაინც გულდაგულ იროგებდნენ და ირგებდნენ და თანდათან მეფის ერთგულებაში შედიოდნენ, მაგრამ როსტომ-ხანი მათაც ახარისხებდა: ის ქართველები, რომლებიც მისი ცხოვრების წესის მოყვარენი იყვნენ, „მეძავნი და ბილწების მოქმედნი", დიდ პატივში ჰყავდა. გარს იკრებდა, ჭკუას ეკითხებოდა და ყურს უგდებდა, ხოლო მათ, რომლებიც „სიმართლის მოქმედნი იყვნენ, წრფელნი გულითა და ცოდვის მორიდალნი", პატივს არ სცემდა და ახლოს არ იკარებდა, ცუდებს და უვარგისებს ეძახდა. თუ სადმე ყიზილბაშობაში დატყვევებული გათათრებული ქართველი იყო, ყველას ქართლში ასახლებდა და თანამდებობას აძლევდა.

ასე ნელა და თანდათანობით რჯულმტკიცე და წრფელი ქართველები უსჯულოთა გამხრწნელი გავლენის ქვეშ მოექცნენ.

ადრე მეფეთა პალატები კალას ციხეში იყო განლაგებული. იქვე იყო აღმართული წმ. ნიკოლოზის ტაძარიც, როსტომ-ხანს იქ რა დააყენებდა და სასახლე სიონსა და ანჩისხატს შორის მტკვრის სანაპიროზე გააშენებინა.

ისე როგორ მოისვენებდა „ტარუღია ისპაანისა", რომ ქრისტიანული სიწმინდეები არ შეელახა. კალას ციხის ეზოში აბანოების პირისპირ ააშენა ერთი „მეჩიტი", ხევს გამოღმაც და თავის სასახლეშიც ააშენა ერთი „მეჩიტი", შემდეგ მამადავითის მთას გადასწვდა, ბაღი გააშენებინა და იქაც დადგა ერთი „მეჩიტი". მოკლედ, ყოველმხრივ გარშემოირტყა მეჩეთები და როგორი სანახავი იქნებოდა მართლმადიდებელ ქრისტიანთათვის ერთ მტკაველ მიწაზე შაჰის ერთგულების ბეჭდად აღმართული მტრის სალოცავები.

რა განცდა უნდა ჰქონოდა ერის სულიერ მწყემსს, კათოლიკოსს ევდემოზს, რომლის ცხვრის ფარასაც ამ მეჩეთებიდან გადმომდგარი მოლების ყივილი აკრთობდა და განაბნევდა.

სპარსეთის სასახლის ბრწყინვალებაში აღზრდილმა როსტომმა ქართლშიც სპარსული ყაიდის სასახლე გამოიწყო. მან შემოიღო პირველად მოფენილობა — ნოხებითა და ფარდაგებით სახლის გაწყობა, საკეკელაო და თავის გამოსაჩენი სმა-ჭამა. ქართველები ადრე ჩაცმა-დახურვით თავმოწონებას დიდად არ მისდევდნენ. როსტომის სასახლის კარზე კი საგანგებოდ ჩაუცმელი კაცი ვერ გაიჭაჭანებდა „და ქართველთაცა ისწავეს სმა და ჭამა ყიზილბაშური და დიდად სირცხვილად უჩნდათ სერსა ზედა უფლაობა და არა — კეკელაობა" და რომელთაც არ ხელეწიფებოდათ გულდაგულ „კეკელაობა", მამა-პაპისეულ მამულებს ყიდდნენ და ტანთ იცვამდნენ, ჭამდნენ, სვამდნენ და შვილებზე აღარ ზრუნავდნენ. მეფის სასახლის კარი იქცა ყოველგვარი ცოდვის ბუდედ, იქიდან დაიძრა და მთელ ქვეყანას მოედო, „სიძვა და არა — წმინდება, ცოდვა იგი სოდომ-გომორული და მეძაობა და დედათა-თანა აღრევა". აღარ იყო შემკავებელი მეფე იგი მართლმადიდებელი, მირონცხებული, რომლის ლოცვასაც შეეძლო ეხსნა მთელი ერი. მორღვეული იყო სარწმუნოებრივი სიმტკიცის ციტადელი, რომლის გარეშეც არ არსებობდა ერის სულიერი და ფიზიკური კეთილდღეობა.

ევდემოზ კათოლიკოსი, იესოს მიერ გაძლიერებული ღუაწლსა შინა, მთელი ძალებით უწევდა წინააღმდეგობას თავისი სამწყსოს გახრწნა-გადაგვარებას. თუ მარიამ დედოფალი მეფისათვის ქრისტიანებთან მშვიდობიანი ურთიერთობის საშუალება იყო, ევდემოზ კათოლი-

კოსისათვის. იგი სარწმუნოების განმტკიცებისთვის ბრძოლის ერთ-ერთ მძლავრ იარაღს წარმოადგენდა. მარიამ დედოფალიც, შეგუებული თავის ხვედრს, რომ მაჰმადიანის თანამეცხედრე იყო, გამალებით ესწრაფოდა ღვთივსათნო საქმეებს, აგებდა ეკლესიებს, შეეწეოდა წმიდა წერილის გადამწერთ, გამოისყიდდა ტყვეებს, ევდემოზ კათოლიკოსი სწორედ დედოფლის ღვაწლით ცდილობდა, სულიერად დაპირისპირებოდა სასახლის კარიდან გამომავალ ათას ცოდვასა და სიბილწეს.

მაგრამ უსჯულო ქმარს არ ეშინოდა ქრისტესმოყვარე ცოლის საქმიანობისა. როსტომ-ხანი მშვიდად იყო. მის ხრიკებს ერის სულიერ მწყემსებზეც გაეჭრა:

„ხოლო სამღვდელონი ეპისკოპოსნი ამითი დაერთგულნა, რომე ყოველთავე ჯამაგირი განუწესა, თავმდაბლად და ტკბილად ექცეოდა. ამისთვის არღარას ზრუნვიდენ სამღვდელონი კრებულნი“. ამგვარად, სამღვდელოთაც მისი ერთგულების უღირსი უღელი ეკისრათ და შედეგმაც არ დაახანა. „თვით სამღვდელონიცა და მღვდელთმთავარნიცა მიდრკეს კეთილისაგან და აღერივნეს ერთა თანა, გოდებისაებრ იერემიასა, რამეთუ იყვნეს მოყუარე ღვინისა და ზმისა და შუებისა და განცხრომისა. უმღერდენ ურთიერთს სიძვა-მრუშებასა და მეძაობასა. ამას შინა მოუძლურდა სჯული და განირყუნა წესი ეკლესიისა, რამეთუ არღარა ეძიეუბდნენ სულიერსა საქმესა, არამედ ხორცთათვის ზრუნვიდენ ყოველნივე.“

აღარ ეშინოდა ამგვარი ღვთისმსახურებისა როსტომ-ხანს და არც დიდ ხათრს უნახავდა. მხოლოდ ევდემოზ კათოლიკოსის მხილება — „მაჰმადიანთა მამა ხარ და ქრისტიანთა მამინაცვლიო“ გაეწნებოდა ხოლმე სილასავით სახეზე. მერე მარტო ერთხელ ხომ არ ეტყოდა კათოლიკოსი ამას მეფეს და ისიც ითმენდა. პოლიტიკა ისე აეწყო ცბიერ პოლიტიკოსს, რომ გარეგნულად ქრისტიანებს არ ერჩოდა. ყველასთან კარგად იყო. თავისი ლუკმა რომ შერგებოდა, სხვასაც ლუკმას აჩრიდა პირში, მხოლოდ ევდემოზს ვერ შეაჩეჩა ვერაფერი, მხოლოდ ის ესობოდა ეკალივით გულზე, მაგრამ ვაგლახად ხელს ვერ ახლებდა; როსტომ-ხანი ხელსაყრელ ჟამს ელოდა. ჟამი ისეთი უნდა ყოფილიყო, რომ მტერიც იოლად დაესაჯა და კრინტიც ვერავის დაეძრა, სიტყვის შებრუნებაც ვერავის გაებედა.

და ეს ჟამიც დაუდგა...

როსტომ-ხანის სასახლის კარის უსჯულოება მთელ ქვეყანას დაღუპვას უქადდა. ტყვეთა სყიდვაც დაწყებულიყო; თუ სადმე ობოლი და ქვრივი იყო, გამოჰყავდათ და ყიდდნენ. კათოლიკოსი აღარაფერს ერიდებოდა, ოღონდ კი უსჯულო მეფე მოეშორებინა თავიდან; მან კარგად უწყოდა, რომ რეალურად არაფერი ეშველებოდა ერს, სანამ მირონცხებული მეფე არ მიეცემოდა კვლავ. იგი მთელ იმედებს როსტომის წინააღმდეგ პოლიტიკურ შეთქმულებაზე ამყარებდა. მხოლოდ მართლმადიდებელი ხელმწიფე შეძლებდა ქვეყნის „მისუსტებული სჯულის“ კვლავ აღდგენას. ევდემოზ კათოლიკოსი თეიმურაზ პირველის ქართლის ტახტზე დაბრუნებას ესწრაფოდა.

აღარ დაუშვა ღმერთმა თეიმურაზ მეფის ქართლის ტახტზე დაბრუნება. ევდემოზ კათოლიკოსს კი, როგორც მსხვერპლს სარწმუნოებრივი ღალატისას, სამუდამო განსასვენებელი განუჩინა ზეცაში.

შეთქმულება დამარცხდა.

როსტომ-ხანმა კათოლიკოსი აწ უკვე როგორც პოლიტიკური დამნაშავე, ისე ჩაამწყვდია ნარიყალას ციხეში. ახლა უკვე ვეღარავინ გამოესარჩლებოდა მეფის მოღალატეს, თავად მარიამ დედოფალსაც აღარაფერი შეეძლო. მოსარჩლე აღარ დარჩენოდა მიწაზე ქრისტეს მომავალ მოწამეს...

და როგორც კი მარტო დაიგულა გულღრძო მეფემ თავისი მსხვერპლი, არ დაახანა და საოცარი სულმოკლეობით მოუსწრაფა სიცოცხლე. არც უფიქრია, ანგარიში ჩაებარებინა ვინმესთვის, ისეთი სისასტიკით მოაშთობინა იგი. სარწმუნოებრივმა სიძულვილმა ავზნესავით რომ წამოუარა და თავის ბოროტებაში ვეღარ დააცხრო, ციხის კედლიდან გადმოაგდებინა წმიდანის ცხედარი: სადღა იყო სიფრთხილე და მოზომილი საქციელი. ბოროტება ზეიმობდა.

საქართველოს ისტორიის მკვლევართათვის როსტომის მეფობის ხანა ლამის ყველაზე აყვავებული და დამშვენებული ხანაა ქართლის ცხოვრებაში; „როსტომ-ხანის მეფობის პერიოდში ქართლში თანდათან წესრიგი დამყარდა, ქვეყანამ მუდმივი ომებისაგან მოისვენა, აღდგა ძველი სარწყავი არხები, აშენდა ახალიც, დაიწყო გაუკაცრიელებული სოფლების დასახლება,

აშენდა ახალი ქალაქები, გაცხოველდა სავაჭრო ურთიერთობანი ირანთან და ევროპასთან. საგანგებოდ აღორძინდა ქალაქები: გორი, თბილისი, სურამი, ცხინვალი...“ - წერენ ისინი, მაგრამ ეს ყოველივე რის ფასად მოხდა, ამაზე დუმილს ამჯობინებენ, ან შეიძლება, სულაც არ აღელვებთ.

„უაღრეს ბუნებისა იღვაწე ქრისტეს მოწამეო, ევდემოზ, ამისთვისცა უმაღლეს ცათასა აღგამაღლა უფალმან, რომელისა წინაშე იშვებ გვირგვინითა, მას ევედრე სანატრელო ჩუენ უღირსთათვის“.

2001 წ.

ერთი მთავრის ტრაგედია

`dadianis qveyana~... odiSis samTavro, damoukidebeli politikuri erTeuli, sakuTari xelisuflebiT, saxelmwifo aparatiT, politikuri kursiT saerTo-qarTul asparezze Tu saerTaSoriso sarbielze. urTierTobebiT qarTul samxedro-samTavroebTan, osmaleTTan, iranTan, ruseTTan, kaTolikur romTan...

levan II dadiani (1611-1657 w.w.), odiSis mTavari _ `dadianis qveynis~ mflobeli _ Ze manuCar dadianisa da nestan-darejan kaxTa batoniSvilisa, SviliSvili kaxTa mefe aleqsandresi.

levan II dadiani _ qvelmoqmedi, saoqromWedlo saxelosnoebis damaarsebeli, odiSis TiTqmis yvela eklesia-monastris Semamkobeli, ierusalimis jvris monastris valebisgan gamomxsneli da SemkeTebeli, `vefxistyaosnis~ gadamweri da damsuraTmxatebeli...

levanis deda _ nestan-darejani _ bewvze gadaurCa Sah-abasis colobas. rodesac aleqsandrem Sahis survili Seityo, colad SeerTo misi asuli, qali saswrafod odiSis mTavar manuCar dadians miaTxova, Tan Sahis gamogzavnili Zvirfasi saCuqrebi gaatana mziTvSi. Sahs ki bodiSi mouxada, dagagvianda, ukve daniSnuli myavda, nu ganmirisxdebio.

nestan-darejani vaJis dabadebas gadahyva.

rodesac manuCarma meore coli SeirTo, aTabagis qali Tamari, patara levani babua aleqsandres gaugzavnes kaxeTSi. iqidan 13 wlisa dabrunda. dabrunda maSin, rodesac kaxTa mefis karze sazareli tragedia datrialda, rodesac sparseTidan mobrunebulma gadarjulebulma konstantinem Zma da mama sakuTari xeliT mokla da kaxeTis taxti daikava. es tragedia, Semzaravi Tavisi masStabiTa da sisastikiT, samudamod aRibeWda momavali mTavris sulSi. sisastike ZalauflebisTvis saSiS recidivad aituza levan dadianis Semdgom samoRvaweo asparezze. levans deduleTSi sayvareli adamianebi dauxoces da igic samegreloSi dabrunda _ `da ganixara manuCar xilviTa misiTa~.

erTi wlis Tavze axali ubedureba daatyda Tavs _ daeRupa mamac _ nadirobisas cxeniT daSavda. mamamisis jer gadasarCenad, xolo Semdeg sulis saoxad patara levanma iloris wminda giorgis xats ymebi Seswira da Sesawiravis wignSi Cawera: `mas Jamsa odes ganrisxda RmerTi kurTxeulis mamis Cemis patronis manuCarisTvis... amier sofliT miicvala. maSin SemogwireT uwin misda morCenisTvis da merme misis sulis saxsrad da saoxad~.

levan dadiani maSin 14 wlisa iyo da ukve icoda, anu rwmenad hqonda, rom yovelive RvTis daSvebiT xdeboda, rom mamis Tavs moweuli ubedureba mxolod sasjeli iyo RvTisa. am minaweris ukan udedod gazrdili, bevri ubedurebis mxilveli, Secbunebuli ymawvili kaci idga. magram yrma levani marto ar iyo. sikvdilis win manuCar dadianma moixmo umcrosi Zma giorgi da jvarze daafica, rom mis Svils levans ar waarTmevda samTavros da bolomde uerTgulebda. giorgim Zmas jvarze Sehfica patronoba da Tanadgoma ZmisSvilisa; igi sityvis kaci iyo da saRvTo ficis fasic icoda.

`lipartiani batoni giorgi, Zma elmwifisa manuCarisa, Zma didisa elmwifisa batonisa levanisa dadianisa da Ze didisa elmwifisa batonisa mamia dadianisa~ metad gonieri da samarTliani mmarTveli iyo, misi mmarTvelobis Jams Zalebis wonasworoba dasavleT saqarTveloSi daculi iyo. mSvidad iyo samegrelo, guria, imereTi da afxazeTi.

giorgi lipartianis mSvid politikas dasavleT saqarTvelos mesveurebi ndobiT ekidebodnen da saerTo mtris _ osmalebis winaaRmdeg erToblivad irazmebodnen.

biZa-ZmisSvili xom Sexmatkbilebulad iyvnen regentobis periodSic da Semdgomac; erTad scemdnen sigelebs, erTad aSenebdnen da aRadgendnen eklesiebs. caiSis didi jvarcmis aSiaze vkiTxulobT: `moiWeda da Seimko xati ese batonobasa manuCaris Zisa batonisa levanisa da lipartianobasa batonisa biZisa misisa batonisa giorgisa. RmerTman adidnes orTave Sina cxovrebaTa~.

levans, etyoba, gamorCeulad uyvarda Tavisi biZa _ namdvili mfarveli da patroni. madlierebis grZnobiT aRvsili mamaze utkbess eZaxda. sruliad ymawvili, udedmamo, umoyvrebo, erTaderTi gulSematkivris, biZis amara darCenili, bednieri iyo aseTi mfarvelobiT. biWvinTis iadigaris erT minawerSi vkiTxulobT: `Cven dadianman batonman leon da tkbils mamis sanacvloman batonman biZaman Cvenman batonman giorgi lipartianman...~ da a.S.

maSin cota Tu ifiqrebda, rom ficiT Sekruli es erToba dairRveoda da biZa-ZmisSvili usastikesi mtrebi Seiqnebodnen erTmaneTis. es erToba dairRva da dairRva yvelaze mZime da SemaSfoTebeli garemoebiT. levan dadiani Tavisi ukve mxcovani biZis rigiT mesame axalgazrda cols, WilaZis qals, nestan-darejans, gaumijnurdeba da Tavis colTan skandaluri daSorebis Semdeg Tanamecxedred daisvams. giorgi lipartiani jer cocxlad daitirebs Tavis axalgazrda cols, viTarca momkvdars da Semdeg saeWvo viTarebaSi daiRupeba. ase tragikulad da umadurad dasruldeba biZa-ZmisSvilis esodeni siyvaruliT dawyebuli urTierToba. ra moxda maT Soris, ra Savi Zala daawva maT erTobas, savaraudod SegviZlia vTqvaT...

yvelaferi ki iqidan daiwyo, rom 1614 wels odiSis mTavarma levan dadianma giorgi lipartianTan erTad elCebi gagzavna osmaleTSi sulTanis karze mosalaparakeblad. rogorc yovelTvis iran-osmaleTis omSi saqarTvelo figurirebda rogorc zavis dadebis Semdeg mosawesrigebeli obieqti, rogorc gasanawilebeli nadavli. iran-osmaleTis omi jer kidev grZeldeboda, rodesac odiSma da guriam osmaleTs

xarki Seuwyvites. osmaleTma ekonomikuri blokada mouwyo am samTavroebs _ rkina da marili ar misca. amasobaSi omic damTavrda da zavic daido. odiS-guriis samTavroebi mZime mdgomareobaSi aRmoCdnen. saswrafod daiwyes molaparakeba osmaleTTan. maT elCebs sulTnis karze maincdamainc didi pativiT ar Sexvdnen. garkveuli xniT daatyveves kidec. bolos maT Soris zavic daido, magram odiSis samTavrosTvis araxelsayreli pirobebiT. am saqmisTvis ki didad gaisarjnen iezuiti lui granJe da stefan vio.

aRmoCnda, rom odiSis elCebs biZa-ZmisSvilisgan davalebuli hqondaT kaTolike misionerebis Camoyvana saqarTveloSi, saidan gauCndaT es survili maT, vin Caagona, vin aRZra am saqmisTvis, ar Cans. elCebma es saqme pirnaTlad Seasrules da daxmarebisTvis stambolSi safrangeTis elCs mimarTes. elCs didad gauxarda da iezuiti lui granJe da stefan vio 500 oqroTi gamoistumra samegreloSi misionis dasaarseblad.

ase TandaTan moikides fexi dasavleT saqarTveloSi kaTolike misionerebma. 30-ian wlebSi ki odiSis samTavroSi dafuZnda TeatinelTa ordenis kaTolikuri misia. erTmaneTs `avsebdnen~ arqanjelo lamberti, juzepe judiCe da qristefore kasteli.

am sami energiuli misioneris moRvaweobam iseTi Rrma da waruSleli kvali daaCnia im periodis guria-samegrelos fizikur Tu sulier cxovrebas, iseTi Rrma da waruSleli, rom Cven dResac Tavisuflad `mivuyvebiT~ am kvals da yvelafers vnaxulobT , risi naxvac gvsurs.

qristefore kasteli guriaSi dafuZnda, arqanjelo lamberti ki _ odiSSi. magram sanam es misioni Tavis moRvaweobas farTod gaSlida, afxazeTis, guriis, odiSis samTavroebi, imereTisa da qarTlis samefoebi, marTalia taxtdakarguli, magram uaRresad aqtiuri politikosiT _ Teimuraz I warmodgenili, erTad iyvnen, erT blokad Sekrulni osmaleTisa da iranis agresiis winaaRmdeg. am erTobis sulisCamdgmeli ki giorgi lipartiani iyo. kavSirebi am samTavroTa mesveurebs Soris iyo uaxloesi _ naTesauri, moyvruli; imereTis mefis, giorgis vaJs, momaval mefes, aleqsandres, colad hyavda gurielis qali, Tamari; Tavad levan dadiani da Teimuraz I mamidaSvil-biZaSvilebi iyvnen; levan dadians colad hyavda afxazeTis mTavris seteman ServaSiZis qali. ase da amgvarad, dasavleT saqarTveloSi erTgvari simSvide da erTsulovneba sufevda. sufevda manam, sanam es erToba ar dairRva da ar dairRva metad saeWvo garemoebaSi.

imereTis taxtis memkvidrem, aleqsandrem Tavis cols, mamia gurielis qals, Tamars, quTaiseli vaWris sayvarloba Seswama da SviliT, bagratiTurT, mamamiss, mamia guriels, gaugzavna, riTac mas mianiSna, rom bagratis warmomavlobaSi eWvi epareboda.

es mZime Seuracxyofa iyo guriis mTavrisaTvis. is umal mtrad moekida imereTis mefes. mtrad ratom moekideboda, Tuki ar Tvlida, rom usamarTlod moeqcnen, rom mis qals, imereTis momaval dedofals, cili daswames? Seuracxyofili mamia gurieli saswrafod levan dadians daumoyvrda. levan dadianmac siamovnebiT misca Tavisi naxevarda _ mariami (SemdgomSi cnobili qarTlis dedofali) mamia gurielis Svils, svimons colad.

daaxloebiT amave periodSi giorgi mefis karze `raisame zeda~ ganurisxdnen Tavad paata wulukiZes da samefodan gaaZeves. es paata, rogorc agorebuli ubedureba, ise moadga dadianis qveyanas.

ra Caidina aseTi paata wulukiZem giorgi mefis karze, risTvis ganurisxdnen da gamoaZeves iqidan, ar Cans. es kia, am kacs kvalad raRac ubedureba dahyveboda, ufro sworad, am kacis barobaze sul erTi da igive ambebi xdeboda _ Ralatis niadagze ojaxebi ingreoda.

Camousaxlda Tu ara levan dadians paata wulukiZe, odiSis mTavari imereTis mefis winaaRmdeg aimriza. riTi uwamlavda igi guneba-ganwyobilebas gandidebisken midrekil Tavis axal patrons, Zneli misaxvedri ar unda iyos. Tavis mxriv, arc imereTis mefes moswonda Tavisi dauZinebeli mtris, paata wulukiZisa da levan dadianis (romelic mis aranaklebs dauZinebel mters _ mamia guriels daumoyvrda) Sexmatkbileba. sulswrafad omi Tavad wamoiwyo maT winaaRmdeg da yvelaferi imiT dasrulda, rom samegrelo-afxazeTis gaerTianebulma laSqarma imereTis mefis laSqari goWourasTan daamarcxa.

am gamarjvebam sagrZnoblad gazarda levan dadianis avtoriteti. ZalTa amgvari gadalageba, ra Tqma unda, ar moswonda mis gamzrdels, giorgi lipartians. Sida omebs saiTac mihyavda qveyana, kargad uwyoda gamocdilma politikosma, Tumca sibrZne bolomde mainc ar eyo; mesame colad mas Zalzed lamazi da axalgazrda qali _ nestan-darejani esva. swored es qali Seiyvara misma ZmisSvilma, odiSis axalgazrda mTavarma da am siyvaruls gadaayola Tavisi samTavros simSvide da siwynare. bevri adamianis ubedurebad dajda es codvili siyvaruli.

goWourasTan gamarjvebis Semdeg odiSis mTavris karze movlenebi swrafad ganviTarda. dadianma Tavis cols, Tavis vezirTan, merab qorToZesTan Ralati Seswama, cxviri mosWra da Tavis mamas, seteman ServaSiZes, gaugzavna afxazeTSi. warmoudgeneli sisastike Caidina axalgazrda mTavarma. Tavad ukve sxvaze gamijnurebuls am inkviziciis gareSec SeeZlo moRalate qalisagan gaTavisufleba. Tuki is marTlac moRalate iyo. bevri ram saeWvod emTxveva erTmaneTs. qmris sisastike imas mowmobs, rom dadians sjeroda colis Ralatisa, is daarwmunes qalis pirumtkicesobaSi da rac unda sxva qali hyvareboda, Selaxul pativmoyvareobas mxolod SurisZiebis am saxiT daicxrobda. didi tragedia datrialda im ubeduri qalis Tavs. seteman ServaSiZec mwared Seuracxyofili, sul mcire xnis win Tavisi siZis erTguli mokavSire, dauZinebel mtrad moekida odiSis mTavars. magram sanam Zalebs moikrebda mis winaaRmdeg, levanma daaswro, Tavs daesxa da samTavro daurbia. Semdeg gamarjvebuli sakuTar biZas miuxta da coli waarTva. lamberti am qalis Sesaxeb wers: `qali Zlier lamazi iyo da xniT ufro Seefereboda ymawvil mTavars, vidre moxucebul lipartians~. lambertis sjera, rom colma uRalata mTavars, radgan dadianis colTan daaxloebul vezirs usircxvilos eZaxis. ai, ras wers igi mis Sesaxeb: `maSin, rodesac mTavari, gatacebuli lipartianis colis siyvaruliT, cdilobda Tavisi survilis dakmayofilebas, sxva mis cols, dedofals etrfialeboda da usircxvilod dauaxlovda. es iyo misi veziri... viTarca meore piri mefis Semdeg, yovelives ganagebda saxelmwifoSi. aseTi saqme didxans ar daimaleba... mTavari saSinlad gabrazda, maSinve gaagdo coli da berZnebis sjulisamebr, Sesarcxvenad cxviri mosWra~. berZnebis rjulSi lamberti sxvas ras unda gulisxmobdes, Tu ara _ marTlmadideblobas? ar aris Zneli warmosadgeni, Tu ra suliskveTebiT moZraobda lamberti saqarTveloSi.

ilia anTelava, levan dadianis mkvlevari, aRniSnavs: `imereTis mefeze gamarjvebis Semdeg levani afxazebs maincdamainc did angariSs ar uwevda. amitom iyo, rom dedofali ase advilad gawira. Tumca, arc isaa gamoricxuli, rom coli marTla Ralatobda mas da es mogonili sababi ar iyo, yovel SemTxvevaSi, lamberti savsebiT iziarebs Ralatis versias~.

`aseTi saqme xom didxans ar daimalebao~ _ wers lamberti da TiTqos damwkrivdnen kidec enis mimtanni, iqneb cilismwamebelni? dadianis coli, ServaSiZis qali araCveulebrivi pirovneba yofila, igi didad uyvardaT qveSevrdomebs, aseve gamorCeuli kaci yofila merab qorToZec, meore kaci samTavroSi. aseve sagangebod uyvardaT qveSevrdomebs da Tu qali sastikad dasajes, vezirs veraferi Sebedes. xalxis mRelvarebis SeeSindaT.

ra moxda sinamdvileSi?

erTi qalis Ralati SeiZleba gasakviri arc iyos, magram oris zedized, Tanac esoden warCinebulis, erTimeoris samezoblo samefo-samTavroSi, erTsa da imave garemoebaSi, erTi da imave SedegebiT, Zveli samoyvro kavSirebis darRveviTa da samkvdro-sasicocxlo gadakidebiT, namdvilad saeWvo da damafiqrebelia.

sad gamoinaxa saqarTveloSi ase erTmaneTis msgavsi ori wamxdari qali, samefo sareclis Seuracxmyofeli, dedofal-sadedoflo, drois ase mcire monakveTSi?! ram daamgvana ase odiS-imereTis samefo karis intrigebi evropis samefo karis intrigebs?! vin iyo es paata wulukiZe, romelmac ise `israiala~ imereTsa da odiSs Soris, rom gzaze yvelaferi mospo?! Sedga Tu ara fexi dadianebis karze, yvelaferi ukuRma datrialda, dedoflis Ralatic gamoCnda da dadianisgan lipartianis colis trfialmac urcxvi saxe miiRo, erTbaSad daemxo ori uwarCinebulesi kacis _ vezirisa da gamzrdeli biZis Zala da gavlena. paata wulikiZem xelT igdo am ori adamianis Zalaufleba da meore kaci Seiqna samTavroSi da... uceb juzepe judiCis cnobaSi moulodnelad vkiTxulobT: `am bolo dros mTavris vazirma papua wulukiZem (igulisxmeba paata wulukiZe) dadianis Semdeg meore pirma, gadawyvita monaTluliyo~ (igulisxmeba misi kaTolikur sarwmunoebaSi gadasvlis survili. ilia anTelava).

gadawyvita monaTluliyo, kaTolike gamxdariyoo... e.i. paata wulukiZe kaTolike misionerebTan didad daaxloebuli piri yofila, maTi misando da erTguli, is exveweboda padreebs, iqneb levan dadiani moaqcioT papis rjulzeo.

ase Seaviwrova stambolSi kaTolike misionerTa maZiebeli giorgi lipartiani kaTolikobisken midrekilma paata wulukiZem. damTavrda odiSSi giorgi lipartianis epoqa da daiwyo paata wulukiZesi...

1624 wlis 4 ivliss papma urban VIII-m xeli moawera laTinur enaze Sedgenil ramdenime sarekomendacio werils. es werilebi gankuTvnili iyo imereTis mefis, kaxeTis mefis Teimurazis, odiSisa da guriis mTavrebisaTvis, agreTve saqarTvelos kaTalikosisa da mitropolitisaTvis. manamde ki imave wlis 4 maiss kongregacia de propaganda fides mier gamoica dekreti saqarTveloSi TeatinelTa ordenis misionis daarsebis Sesaxeb. misionis prefeqtad dainiSna don pietro avitabile.

ufro adre ki orma, misionerul moRvaweobaze Tavgadadebulma adamianma _ pietro de la valem da grigorio orsinim yvela Rone ixmares, raTa vatikans bolosdabolos yuradReba miepyro saqarTvelosaTvis da ezruna qarTveli xalxis `fizikuri Tu sulieri sijansaRisTvis~. isini romis paps saqarTveloSi aqtiuri misioneruli moRvaweobis gaSlas sTxovdnen.

saqme is aris, rom pietro de la vale erTxelac ar yofila saqarTveloSi. is didxans cxovrobda ispahanSi sparseTis Sahis karze, icnobda bevr qarTvels, bolos Tavis kalTaze aRzrdili oboli qarTveli gogona colis sikvdilis Semdeg Tanamecxedred daisva da ase da amgvarad, savse qarTvelebis `siyvaruliTa~ da SeWirvebuli maTze `zrunviT~, axalgazrda colTan erTad samSobloSi dabrunda.

mainc, ras uyvebodnen ispahanSi mcxovrebi qarTvelebi aseTs am misioners, ras Sestirodnen da esawylebodnen, rom man aseTi sagangaSo daskvnebi gaakeTa maTi sulieri Tu fizikuri mdgomareobis Sesaxeb.

SeiZleba Turme kacma sul ar dadgas fexi Sens qveyanaSi da legionebis Tqara-TquriT gadagiaros Tavze.

mokled, yvelaferi erTmaneTs mihyva da saqarTveloSi gamosagzavni Teatinel misionerTa siac Sedga, romlis TavSic don pietro avitabile moeqca. misionisTvis instruqcia Tavad pietro de la valem Seadgina. misionerebma ki, Tavis mxriv, moimarages bavSvebis mosanaTlad saWiro nivTebi, sefiskverebisa da sakurTxevlisTvis lambaqebi da sxva saeklesio sagnebi. mTel am operacias namdvili generaliviT warmarTavda pietro de la vale. misi instruqcia Tormeti punqtisagan Sedgeboda. pirveli punqti zrunavda mgzavrobis usafrTxoebaze, arCevda samgzavro marSruts, riTac SesaZlebeli iqneboda saqarTveloSi Semosvla. yvelaze mokle, magram yvelaze saSiSi gza konstantinopolze gadioda. Turqebi sagangebod adevnebdnen Tvals aRmosavleTSi mimaval kaTolike misionerebs da seriozul dabrkolebebs uqmnidnen.

instruqciis mesame punqtSi naTqvami iyo: `ramdenadac evropis gareT, kerZod, saqarTveloSi saqmis warmateba TiTqmis mTlianad damokidebulia saqarTvelos im mxareebis mTavrebze, sadac wm. taxti agzavnis misionerebs sulieri progresisTvis da imisTvis, rom am wamowyebis warmateba uzrunvelyofili iqnes, aucileblad vTvli, rom misionerebi momaragebuli iqnen misi uwmindesobis werilebiT yvela im qarTveli mTavrisadmi, romelTa Sesaxeb SeiZleba raime cnobis miReba; aseve werilebiT im qveynebis mitropolitebisadmi. sakmarisia, am werilebSi misma uwmindesobam gamoTqvas azri im suliskveTebiT, rom igi ganwyobilia maTdami mamobrivi zrunviT da rogorc mTeli kaTolikuri samyaros umaRlesi mwyemsi, ugzavnis maT da maT xalxs Tavis wm. mamebs, surs ra amiT daamyaros maTTan kavSirurTierToba uflis didebisTvis~.

ilia tabaRuas wignSi `saqarTvelo evropis arqivebsa da wignsacavebSi~ vkiTxulobT: `wm. kongregacia de propaganda fides erT-erTi mizani iyo misionerebs yuradReba mieqciaT romis eklesiasTan qarTuli eklesiis gaerTianebis sakiTxisTvis. misionerebs evalebodaT frTxilad yofiliyvnen saqarTveloSi sarwmunoebaSi qarTvelTa `dabneulobis~ sakiTxis mimarT. araviTar SemTxvevaSi ar cdiliyvnen, rom qarTvelebs uari eTqvaT TavianT ritualze, aramed daerwmunebinaT qarTvelebi, rom paps `uyvars da moswons berZnuli rituali~. feraras msoflio sabWos gadawyvetilebaTa mixedviT dauSvebeli iyo wm. kongregacia de propaganda fides mxridan saqarTveloSi sarwmunoebis pirdapiri laTinizireba.

pietro de la vales rCeviT, misionerebs mudam unda xsomebodaT, rom `isini ara marto saxarebis mqadageblebi arian, aramed imyofebian ra saqarTveloSi, asruleben kidev erT sapasuxismgeblo davalebas _ misionerebma ar unda daizaron da dabejiTebiT yuradReba unda miaqcion da Caiweron yvelaferi, rac Seexeba qarTveli xalxis religias, eTnografias, kulturas da politikur cxovrebas da aseve yvela sxva sakiTxze detaluri angariSebi unda agzavnon romSi~.

misionerebs wm. kongregacia de propaganda fidesTvis unda ecnobebinaT qveyanaSi arsebuli viTareba da saWiro RonisZiebaTa rekomendacia. unda moenaTlaT bavSvebi, rac SeiZleba meti raodenobiT. eswavlebinaT bavSvebisTvis laTinuri ena, raTa SemdgomSi maTgan SeerCiaT iseTebi, romlebic SeZlebdnen swavlis gagrZelebas saerTod da kerZod ki _ romSi~.

bevri rom ar gavagrZeloT, misioni konstantinopolSi Casvlidan Tvenaxevris Semdeg TurqeTis xelisuflebam daakava da jaSuSobis braldebiT cixeSi amoayofina Tavi. qrTamis gaReba dasWirda safrangeTis elCs, rom isini mosalodneli mZime sasjelisagan exsna. TeatinelTa misioni italiaSi dabrunda. magram pietro de la vales daucxromeli moRvaweobiT igi kvlav daadga saqarTvelosken momaval gzas, amjerad _ malta-alepos gavliT. arc sparselebma daakldes maT siZneleebi, magram 1628 wlis 14 dekembers ori italieli misioneri _ Teatineli don pietro avitabile da don jakomo di stefano gorSi Cavidnen. am misionma sxvebTan SedarebiT myarad moikida fexi jer aRmosavleT saqarTveloSi, Semdeg ki _ dasavleTSi, gansakuTrebiT _ samegrelo-guriaSi. swored am misionis gasaZlierebel talRas mohyvnen Cvens qveyanaSi CvenTvis ukve cnobili don juzepe judiCe, arqanjelo lamberti da qristefore kasteli. swored maT Semogvinaxes TavianT relaciebSi mravali cnoba, tyuili Tu marTali, rogorc sakuTari moRvaweobis, ise im periodis dasavleT saqarTvelos gamorCeuli politikuri figuris _ levan II dadianis cxovrebis Sesaxeb. samegrelo-guriaSi kaTolike misionerebi karga xnis nasiarulebi iyvnen, magram aseTi xangrZlivi moRvaweobiT aravin gamorCeula.

am gaxsenebaze _ ra bedi ewiaT levan dadianisa da giorgi lipartianis mier Tavis droze konstantinopolidan gamowveul misionerebs lui granJesa da stefan vios? es is misionerebi iyvnen, mamia gurielisgan aRsareba rom Caibares da orjer rom igalobes sufraze.

sabediswero aRmoCnda maTi saqarTveloSi Semosvla maTTvisac da qveynisTvisac. gems, romelsac isini mohyavda saqarTvelosken, Savi Wiric mohqonda. ai, ras wers maT Sesaxeb miqel TamaraSvili: `misionerebis mosvlisTanave samegreloSi gaCnda Jami, romelic sxva mgzavrebma navidan Semoitanes. Jamma male iezuiti stefane imsverpla. Semdeg dasneulda TviT ludovike granJerio, romelmac saCqarod miaSura konstantinopols im imediT, iqneb eqimebis SemweobiT gadavrCeo, magram Tavisi misvlis meore dResve gardaicvala 22 agvistos 1615 w. mis magier iezuitebma sxva misioni veRar gamogzavnes, radgan im dros mRvdlebi ar hyavdaT sakmaod. ai, esre swrafad, xuTi-eqvsi Tvis Semdgom dasrulda iezuitebis misioni samegreloSi, saca dids nayofs moelodnen.~ nayofi is iyo, rom Tavad guria-samegreloSi uamravi xalxi imsxverpla Savi Wiris epidemiam.

aTi wlis Tavze ki mamia gurielis saxlobaze Semzaravi tragedia datrialdeba; vaxuSti batoniSvilis cnobiT: `ganirisxa RmerTi da mokla mama Tavisi mamia gurieli Zeman Tvisman svimonma mwoliare sarecelsa zeda Zilad~. amis Semdeg simon mamias Ze mTavrad dajda. es simoni rogorc zemoT mogaxseneT, levan II dadianis siZe iyo _ dis qmari.

levan II dadianis garSemo rkali sul ufro da ufro viwrovdeboda. Zveli moyvrebi erTmaneTs samkvdro-sasicocxlod gadaekidnen.

mogvyavs vrceli amonaridi ilia anTelavas wignidan _ `levan II dadiani~:

`levan dadians Tavis samTavroSi didi opozicia gauCnda. giorgi lipartiani mamia dadianis Svili iyo, didi feodali da misi mimdgomi xalxi ar apatiebdnen levans mis Seuracxyofas (mkiTxvels gavaxsenebT, mTavarma biZas axalgazrda coli waarTva _ m.y.). amas garda, levani metad mtkice mmarTveli gamodga, rac albaT odiSis Tavadebs ar moswondaT. sakuTriv odiSarTa garda SeTqmulebaSi monawileobda seteman SarvaSiZe, levan dadianis yofili simamri. misma saxlma didi Seuracxyofa miiRo (aqac mkiTxvels gavaxsenebT _ levanma Tavis cols, setemanis qals Ralati daswama vezirTan da cxvirmoWrili mamas daubruna _ m.y.), levanma es samTavro aaoxra kidec da cxadia, SarvaSiZe amas ar daiviwyebda. SeTqmulTa Soris iyo goWouras omSi damarcxebuli da dadianis gaZlierebiT SeSfoTebuli imereTis mefe giorgi III. saqmeSi Careuli iyo simon gurieli, levanis siZe, romelsac sulac ar epitnaveboda odiSis mTavris metismeti gaZliereba. merab qorToZes (dadianis vezirs) simonisTvis Caugonebia, rom `dadiani ise TavdauWereli Seiqna, rom vidre is mTavrad darCeba, mis samTavroSi mSvidoba ar Camovardeba, piriqiT, misi daucxromlis xasiaTis mizeziT momijnave mTavrebs xSirad Tavs daecema da daazianebso~.

SeTqmulebma levanis fizikuri mospoba gadawyvites. axal mTavrad unda gamoecxadebinaT levanis umcrosi Zma iese (iosebi), romelic manuCar I meore colisgan, aTabagis qalisgan (vaxtang gurielis qvrivisgan) hyavda. SeTqmulTa azriT, iese yofila `bevrad ufro sasiamovno, kacTmoyvare, zrdilobiani, damjdaris xasiaTisa~, vidre levani. gamTavrebis mosurne iese, rogorc Cans, daTanxmda Zmis mokvlaze.

levans miuCines mkvleli, vinme afxazi, romelic mudam dasdevda mTavars, raTa moxerxebul SemTxvevaSi moekla igi. levanis meriqife ieses kaci yofila, misi didad erTguli da Cans, ieses brZanebiT afxazs xels uwyobda. levans Cveuleba hqonia aseTi, rom vaxSams yovel saRamos erTsa da imave adgilas miirTmevda, zurgs ki xis tixars ayrdnobda. am tixars ukan daimala afxazi. meriqifes niSanze man mTavars zurgSi Casca maxvili. levanma `rogorc ki... igrZno maxvilis wveri, pirqve daemxo sufraze, amgvarad gadarCa sikvdils da mxolod msubuqi Wriloba miiRo~. afxazi maSinve cxens moaxta da gaiqca. levani male gamojanmrTelda da gamoZieba daniSna. pirvel yovlisa, meriqife daapatimres, romelmac wamebis Semdeg `rig-rigad CamoTvala SeTqmulebi~. TviT es meriqife da saqmeSi gandobili misi ori Zma, rogorc lamberti gvamcnobs, cal-cali xel-fexis moWriTa da Tvalebis daTxriT dausjiaT. mTavarma Seipyro Tavisi Zmac, romelsac Tvalebis daTxara da qonebis konfiskacia miusaja. daiwyo sastiki represiebi amboxebis monawileTa mimarT. dadianma xelT igdo SeTqmulebis organizatori, veziri merab qorToZe. igi jer daaxrCves da Semdeg zarbazniT gaisroles.

Sinauri Ralatis gamomJRavnebisa da dasjis Semdgom levan II dadianma SeTqmulTa blokis sxva wevrebis dasjac moiwadina. pirveli maT Soris iyo siZe dadianisa, simon gurieli. levanma didi laSqriT gaswia mis winaaRmdeg. simoni iyo `mxne, axovani, SemmarTebeli~. lanCxuTTan brZolaSi simon gurieli datyvevebul iqna. levanma mas samTavro CamoarTva, Tvalebi dasTxara da berad aRkveca, xolo simonis coli, Tavisi da, mariami, SviliT otiaTi odiSs wamoiyvana.~

rogorc vxedavT, sastiki iyo dadiani Tavisi mtrebis mimarT; mtrebTan damokidebulebaSi man mxolod erTi icoda _ isini unda gaenadgurebina yvela gziTa da xerxiT. mtris dandoba misTvis warmoudgeneli iyo. Ralats ar patiobda aravis, gansakuTrebiT _ Sinaurebs.

simon gurielis taxtidan Camogdebis Semdeg guriis mTavari gaxda malaqia kaTalikosi, levanis uerTgulesi kaci, misi mona-morCili, masze daqvemdebarebuli, misi politikis gamtarebeli. daiwyo xangrZlivi brZolebi guria-samegrelosa da imereTis samefos Soris.

amasobaSi mefe Teimuraz pirvelma dakarga qarTlic da kaxeTic. qarTlSi rostom xani gamefda. levan dadianma saswrafod daamyara politikuri kavSiri rostom xanTan, rac moyvruli kavSiriTac ganmtkicda. levan dadianma rostom mefes Tavisi da, mariami, simon gurielis colyofili, miaTxova. misionerTa cnobiT, qals didi winaaRmdegoba gauwevia, magram Zmas sul `cema-tyepiT~ miugvria igi mahmadiani mefisTvis. es qorwineba 1634 wels moxda.

ase nel-nela uaxlovdebodnen erTmaneTs gorSi Casuli avitabiles misioni da levan II dadianis politikur-moyvruli ambebi.

cota ukan Tu davbrundebiT, goris misionis ambebsac movixilavT. Teimurazi jer kidev qarTl-kaxeTis mefea. masTan 1628 wlis ivnisSi, sul cota xniT adre, sanam avitabiles misioni, Camovidoda, rogorc iqna, mravali dabrkolebis Semdeg Camovidnen avgustineli berebi _ padre ambrozio da morCili Zma petre da Camoutanes dedis, wm. qeTevanis, wmida nawilebi. es iyo mesame mcdeloba maTi saqarTveloSi Semosvlisa. pirveli da meore gzaSive Sewyda. misionerTagan zogi daixoca, zogic dasneulda. ai, ras wers miqel TamaraSvili am faqtTan dakavSirebiT: `mefem didis pativiT, sasoebiT da gulmxurvalebiT miiRo Tavisi dedis Zvirfasi naSTi, Caasvena Zvirfas kuboSi da Semdgom didis ambiT waasvenes samitropolito eklesiaSi, sadac asaflavian mefeni da Sesaferis adgilas daasvenes. mefem da dedofalma didi madloba gadauxades patri ambrozios da uTxres, mzad varT, rac ginda, gvTxove da agisrulebTo. patri ambroziom mxolod esa sTxova, gorSi erTi adgili gviboZeT, sadac SegveZlos dadgoma da Tqveni da Tqveni qveSevdromTaTvis samsaxurio. mefem didis siamovnebiT Seiwynara Txovna da uboZa is adgili, romelic TviT patrma airCia, agreTve misca ramdenime sofeli da yma. patri ambroziom maSinve droebiTi patara saxlidan eklesia gaikeTa. Semdeg indoeTs gagzavna morCili Zma petre, romelmac male moitana saWiro fuli. imiTi male aaSenes eklesia, romelic saqarTveloSi erT saukeTeso eklesiad iTvleboda.~

ai, am misionma umaspinZla Teatinel kaTolikeTa axal misions avitabiles meTaurobiT. rogorc zemoT aRvniSneT, avitabile SeiaraRebuli iyo pap urban VIII-is werilebiT. mefe Teimurazisadmi moweril werilSi aseTi ram ewera: *`vTxovT mowyale RmerTs, akurTxos Tqveni mefobis skiptra, misma yovlismpyrobelma mklavma gaaZlieros Tqveni xmali da Tqveni mxedroba da gaamarjvebinos rogorc win gaamarjvebina dids konstantines... ra dauwyes pativiscema samRvdeloebas, maSinve ixila caSi Tavis gamarjvebis niSani, wmida jvari, romlis ZaliTac ganabnia mterni da romelsac eklesia Tayvans scems da dausvenebia romis mamamTavris gvirgvinzed. rodis gveRirseba, Tqven geamboroT, viTarca ganswavlul konstantine meores? rodis iqneba, rom kaTolike uZlieres mefeTa TavianTi sulieri*

Zma giwodon? maS nuRar ayovnebT, sZlieT yovel siZnelesa. rogorc uwin iveriis samefo iyo asparezi Tqveni gamarjvebisa, ise axla vatikani Seiqmnas taZrad Tqveni sarwmunoebisa~.

nuTu Teimurazi ver xvdeboda liqns am sityvebisas? ra unda efiqra, rodesac imave werilSi Semdeg sityvebs kiTxulobda: `*Teatineli da agvistinianebis patrebi marTlac rom Rirsni arian Tqveni didebulebis wyalobisa. maT dastoves yoveli sikeTiT savse TavianTi samSoblo, naTesavebi, sayvareli megobrebi da mandeT wamovidnen ara imisTvis, rom Sehkribon qveynieri simdidre da isiamovnon, aramed imisTvis, rom jojoxeTebriv mglebs gamostacon piridan Tqvenis eris suli da SeuerTon qristes sarwmunoebas~.*

vis gulisxmobda jojoxeTur mglebSi papi urban VIII? vin unda egulisxma Tavad Teimurazs? ra Tqma unda, marTlmadidebeli mRvdlebi. aba, miqel TamaraSvili ar hyavda iq mefes, rom papis es sityvebi `sworad~ ganemarta. `ase imitom ambobs papi, rom im dros qarTvelebi blomad gadadiodnen mahmadianobazeo~. igic ki mixvda, rom paps zedmeti mouvida, rodesac jojoxeTur mglebad marTlmadidebeli mRvdlebi dasaxa da meoTxe saukunidan qristes naTels SeerTebuli qarTvelebi Tavidan mosanaTlad gaamzada. am werilidan Cans, rom kaTolike misionerebs Zalzed Sinaur kacad miaCndaT Teimuraz mefe da wuTi-wuTze elodebodnen mis kaTolikobaze moqcevas.

magram es ase ar moxda, Teimuraz mefem `saqveynod da daurideblad~ ar aRiara kaTolikoba.

ra Tqma unda, Tavis droze mefe-xelmwifes aravin datovebda Segonebis gareSe, calke alaverdeli mitropoliti, calke ierusalimis patriarqi Seagonebdnen mefes mis samefoSi kaTolikeTa moRvaweobis didi safrTxis Sesaxeb. ai, ras werda ierusalimis patriarqi mas: `Sevityve, rom Tqvens samefoSi migiRiaT frangi kaTolikeebi, rac SeiZleba saCqarod gandevneT egeni mandedan, radgan egeni iseTi xalxia, rom kacs advilad moatyueben, Savs TeTrad daanaxeben da TeTrs Savad moaCveneben, vinaidan filosofiaSi Zlier daxelovnebuli arian~ (citata aRebulia miqel TamaraSvilis wignidan).

Teimurazs guli ki gaugrilda padreebis mimarT, magram maTi misioni mainc ar moSala. cota xanSi dakarga qarTlic da kaxeTic. is, rac ar gaakeTa mefem, gaakeTa gamahmadianebulma rostom-xanma. man imdenad Seaviwrova goris misioni, rom erTianad aiyarnen da samegreloSi gadasaxldnen. swored am misions iyvnen SeerTebuli CvenTvis nacnobi juzepe judiCe, qristefore kasteli da arqanjelo lamerti.

Teimurazis sve-beds orgvari Sefaseba mieca imTaviTve. Cven piradad dagvaswres jer kidev sam saukuneze meti xnis win samegrelos dedofalTan, nestan-darejanTan, saubrisas. juzepe judiCis moxsenebiT baraTSi vkiTxulobT: `saWiroa agreTve Cvens saerTo mtrebs _ berZnebs gavuwioT winaaRmdegoba. erTma maTganma gabeda da Tqva dedoflis winaSe, _ Teimurazma imitom dakarga samefo, rom Tavis qveyanaSi TavSesafari misca patrebso~.

Tavad padreebi sxvagvarad afasebdnen Teimuraz mefis Tavsdatexil ambebs: `radgan Teimurazma am bolo dros Cvenze guli aicrua da winandelsaviT aRar gvepyroboda, RmerTma dasaja da saxelmwifoze xelcarieli dasvao~.

Teimurazs ki im periodSi ase axasiaTebdnen: `is sul sxva kacad Seicvala: yvelas mtrad gadaekida, Tavis qveSevrdomebs sastikad epyroboda, axali xarji gawera da yvelafers ZaliT arTmevda; misTvis samarTali aRar iyo~.

CvenTvis ki es aris sulieri portreti sarwmunoebriv sakiTxebSi gzamkvlevis gareSe darCenili adamianisa, tragedia monarqisa, romelmac ver gamoiCina sarwmunoebrivi sifxizle da Tavisi Tavic da qveyanac sulier eqspansiis udidesi safrTxis winaSe daayena.

miqel TamaraSvili wers: `Teimurazma ver Seasrula papis survili imitom, rom rodesac rostom xani 130 000 kaciani jariT Semoesia saqarTvelos, iZulebuli gaxda, TavisTvis eSvela, araTu papis survilis asrulebisTvis ezruna. ra naxa Teimurazma, rom Tavisi erisTavebi da jari veRar Sekriba sparselebis SiSis gamo, 18 Tebervals 1633 w. dauteva saqarTvelo da dedofliT, kaTalikos-episkoposebiT da samasamde didkaciT Seexizna Tavis siZes, imereTis mefes. am garemoebam bolo mouRo rogorc mis mefobas, ise misionerTa imedebsac, saqarTvelos eri romisTvis SeeerTebinaT.~

ase dasrulda Teimurazis epoqa da daiwyo levan dadianisa da rostom xanis epoqa.

kaTolike berTa goris misioni asayrelad emzadeboda. swored am dros Seityves maT, rom rostom xanisa da dadianis dis, mariamis, qorwinebis saqmeze qarTlidan gorze gaivlida dadianis elCi da masTan erTad `sinior nikolo~ anu nikoloz beri _ irubaqiZe-ColoyaSvili, irbaxi irbaCo, romelic adre Teimurazis elCi iyo evropaSi da amjerad dadians exmareboda politikur-moyvrul garigebebSi. juzepe judiCe wers: `vifiqreT, kargi iqneboda, gvecada, dagvearsebina sxva axali misioni odiSis qveyanaSi, miTYumetes, rom sinior nikolo ukan unda dabrunebuliyo samegreloSi da SeeZlo didi daxmareba gaewia CvenTvis, radgan Zalian kargad iyo miRebuli dadianis karze da mis favoritad iTvleboda. Cveni mosazreba gavuziareT elCs da sinior nikolos, romlebsac Zalian gauxardaT da dagvaimedes, rom xels Segviwyobdnen mTavris winaSe, romelic maT kargis TvaliT uyurebda da misi rCeulebi iyvnen. amrigad gaxarebulni movemzadeT da sinior nikolosTan erTad 26 dRis mgzavrobis Semdeg warvsdeqiT xsenebuli mTavris winaSe~.

ase gadainacvla nacadma da gamobrZmedilma misionma qarTlidan samegrelo-guriaSi.

magram sanam samegreloSi gavyvebodeT misionerebs, juzepe judiCes erTi cnobiT gvinda davasruloT Cveni monaTxrobis es nawili:

gorSi misionerebi somex mRvdlebs dauaxlovdnen. imxanad somxebi goris mosaxleobis umetes nawils Seadgendnen. somexi mRvdlebis guli rom moegoT, misionerebi xSirad eswrebodnen maT locvebs eklesiaSi da mRvdlebTan erTad galobdnen maTi wignebidan. aseTma meTodma mcire xanSi nayofi gamoiRo. mtrulad ganwyobili mRvdlebi TandaTan pativiscemiT ganimsWvalnen padreebisadmi. nel-nela xalxis mozidvac daiwyes. padreebi gansakuTrebiT daumegobrdnen erT-erT mRvdels _ tersimones. tersimone did gulmodginebas iCenda kaTolicizmis Seswavlis saqmeSi da didad endoboda padreebs sarwmunoebriv sakiTxebSi.

`es tersimone _ wers judiCe _ ramdenjerme yofila ierusalimSi momlocvelad da ukmayofilo darCenila SexedulebiT cecxlis Sesaxeb, rac somxebs sxvebTan erTad swamT. marTlmadidebeli samRvdeloebis mier motyuebulni arian, TiTqos aRdgoma dRes wmida saflavidan cecxli amodiodes. heretikosebi amas iyenebdnen Cveni sarwmunoebis gasabaTileblad, radgan Tqvens aRdgomas ierusalimSi cidan ar eSveba cecxlio~.

arada, RvTaebrivi cecxli dResac gardamodis zecidan marTlmadidebelTa aRdgomis wina SabaTs macxovris saflavze. marTlmadidebelTa macxovnebeli sarwmunoebis gansadideblad. maT, visac `Tual asxen da ara xedven~, arc maSin sjerodaT da `xedvidnen~ da arc dRes sjeraT da `xedven~.

pirveli misionis JamiT amowyvetis Semdeg da goris misionis Casvlamde kidev erTi misioni stumrobda samegrelos _ es iyo dominikianebis ordenis oTxi monazoni padre ivanes meTaurobiT. samegrelos mTavarma padre ivane didi pativiT miiRo, Senatra mis ganswavlulobas, gansakuTrebiT _ saeqimo saqmeSi. vaxSams vinme nikoloz qarTvelic eswreboda, romelsac, padres TqmiT, romis berZnul skolaSi eswavla, etyoboda, italiuri icoda. ai, ras wers padre ivane: `puris Wamis dros mTavarma xelaxla hkiTxa padre nikolozs

Tavisis eniT, romelic me ar mesmoda, Tu ra iyo umTavresi mizani Cemis mgzavrobisa. imanac upasuxa, rom Cemi cda is iyo, mTeli am erisTvis mimeRebinebina laTinis tibikoni da TavianT wesze xeli ameRebinebina. amas cotaTi mivxvdi da ar miama, Tan vuTxari am padres aseTis sagnis Sesaxeb TaTrulad elaparakna. egreTve vuTxari, rom Cemi mizani is iyo, xalxi warmemarTa swore cxovrebis gzaze, rogoriTac Cven videqiT da Tu mTavari Cems moZRvrebas iwamebda, maSin isic imas izamda, rasac sxva qristiani didi mTavrebi-meTqi, imisgan Semweobas moveli da ara winaaRmdegobas-meTqi.

mTavarma ra naxa, rom cxared vlaparakobdiT, Tumca ki naTqvami ar esmoda ra, padrs uTxra, yvelaferi dawvrilebiT momaxseneo. yvelaferi ra gaigo, kmayofili darCa da kmayofilebis niSnad sicili daiwyo. amnairad dasrulda vaxSami.~

am nikoloz qarTvels, romis berZnul skolaSi rom eswavla, etyoba, laTin mRvdlebze sakuTari warmodgena hqonda. amitom uTxra mTavars daufaravad, rac iyo maTi misiis mizani _ laTinTa tipikonis gavrceleba da marTlmadideblobaze xelis aRebineba. padre ivanec miuxvda mRvdel nikolozs ganwyobas da maT Soris Selaparakebac moxda; mTel am kamaTSi ram gaaxara da gaamxiarula mTavari, ase uceb verc mixvdebi.

asea Tu ise, mTavari wamxedura kaci gamodga. sagangebod moswonda padreebi, ra iyo es mowoneba, maTi sarwmunoebis siyvaruli, ucxoTi gataceba, Tu wminda praqtikuli damokidebuleba _ padreebi xom mkurnalebic iyvnen, ufro sworad, mkurnalobiT miikvlevdnen gzas da aRwevdnen TavianT miznebs. bediis episkoposTan gamarTul wveulebebze, romelsac eqvsi episkoposi da ramdenime sparseli vaWari eswreboda, mTavarsa da padres Soris aseTi dialogi gaimarTa: `mTavarma sadRegrZelo dalia da maniSna, megaloba. mec kai xmaze daviwye galoba _ `gaxsen kruli codvaTa~. mere momces kai TasiT savse Rvino da sanam me vsvamdi, daiwyes CemsaviT galoba. mere mkiTxa, Cveni Cveuleba xom mogwonso? mec vuTxari, momwons-meTqi. kvalad miTxra: Tu darCiT Cvens qveyanaSi, am adgils eklesiiTurT mogcemT da egerTve ymebsac gaCuqebT, ramdensac ki inebebo. mec mivuge: martod darCena ar SemiZlia, Tuki Tqven inebebT, Cveni wminda romis papi gamogigzavnis monazvnebs-meTqi. amaze miTxra, Zlier didad vnatrob, radgan vici, ganswavluli arian da eqimobac iciano, eqimoba ki CemTvis saWiroa, maT mrCevlebad viyoliebo. me davpirdi, waval roms da vecdebi iqidan moviyvano misionerebi-meTqi. rva dRes Seuwyvetliv vswiravdi...~

mTavars filtvis sneuleba hqonia Turme da padre ivanec am rva dRis manZilze gulmodgined mkurnalobda.

zemoT vTqviT, mTavari wamxedura kaci gamodga-Tqo. jer xom sul galobas iTxovda padreebisgan da Tavadac maTeburad galobda, mere iyo da locvis wesi Seicvala wamxedurobiT. `ra gaiara petre-pavlobis dResaswaulma, romelic didis ambiT gadaixada, RvTismSoblis eklesiaSi, _ wers padre ivane, _ mravlis mxleblebiTurT wavediT arqiepiskopos drandelTan, raTa moesminaT Cemi wirva wminda andrias ekklesiaSi. sxva episkoposebma neba ar momces wirvis Sesrulebisa TavianT ekklesiebSi, amisTvis vwiravdi patara ekklesiebSi, romlebic aq bevria. xsenebul ekklesiaSi neba momces, radgan axloa afxazebTan, romlebTanac qarTvelebs Zriel cota megobroba aqvsT. mTavarma didis mowiwebiT moismina wirva da erTTavad iyo daCoqili, rogorc me mnaxa daCoqili locvis dros. erTxel daminaxa, rom gulidan jvari Camovixseni da erTs maRal adgils davasvene, raTa mis winaSe melocna; amanac im dRidan Cveulebad gaixada: moixsnida xanjals, daarWobda miwaze, zed Camohkidebda ierusalimidan motanil nawils, romelic gulzed ekida da ise loculobda. uwin ki Cveulebriv aRmosavleTisken loculobda. radgan mTavari mkacrad ar misdevs qarTvelebis tipikons da Zalian pativs scems Cvens wess, amitom aq moqmedeba metad nayofieri iqneboda~.

padre ivaneze danapirebi goris misionis Teatinel berebs Seusrula samegrelos mTavarma. gamoTxovebisas padre ivanem daasaCuqra mTavari `...vuTavaze erTi poloneTidan motanili SuSis Rrafini rva luliani, ravdenime brolis Tasi, demetrieli baiosagan naCuqari ori dana da erTic mSvenieri kolofi. iman yvelaferi didis siamovnebiT miiRo da miTxra, rom axla saCuqars arafers gaZlev, radgan Sens mobrunebas moveli, raTa kargad dagasaCuqroo~.

es iyo pirveli `saCuqrebi~ evropidan, romelTac lamis magiuri Zala aRmoaCnda.

rogorc uwin vaxseneT, dasavleT saqarTvelos misionma fexi mariam dedoflis qorwinebiT aidga. gorSi guriidan mosul pirTa Soris TviT guriis episkoposi Semoqmedelic iyo. etyoba, masac hqonda davalebuli guriis mTavris malaqia kaTalikosisagan erTi-ori kaTolike misioneris guriaSi Cayvana. winaswar getyviT, rom man guriaSi goris misionidan sami misioneri waiyvana: padre qristefore kasteli, padre antonio jardini da Zma qlaudio. ai, ra sityvebi uTxra Semoqmedelma episkoposma misionis meTaurs avitabiles: `suliT d guliT mominda da iZulebuli var, Cemi eklesiis sasikeTod gTxov, momceT ramdenime mRvdeli guriaSi wasayvanad, raTa SeimuSavon Cemi venaxi, romelic didad gaWirvebulia. sanam amas gadavwyvetdi, visurve, Tqveni cxovreba kargad gamomeZia, raTa mecno, Tqven sasargeblo iqmnebodiT Tu mavnebeli; ra vscani, rom egreTi Tqveni keTili cxovreba gaasworebs gaxrwnil zne-Cveulebas ara marto saeklesio pirTa, aramed TviT erisasac, amitom gevedrebiT, manugeSoT da aRmisruloT Cemi Txovna... yovel eWv gareSea, rom patriarq mTavars didad saTno sayofeli daurCeba Tqveni misvla. iq sxva araferi geqnebaT saqmnelad, Tu ara RvTis samsaxuri da eris movla mis sacxoneblad~.

am sityvebSi mtyuan-marTlis garCeva Znelia. Tu Semoqmedelma episkoposma aseTi `maRalfardovani~ laparaki icoda, icoda, rom misi venaxi `SesamuSavebeli~ iyo, rom maincdamainc kaTolike misionerebi unda daxmarebodnen mis `SemuSavebaSi~, maSin isic unda scodnoda, rom es venaxi mas marTlmadidebelma eklesiam Caabara da misi movlis wesebsac marTlmadidebeli eklesia karnaxobda da rac mas yvelaze ukeT unda scodnoda, da Tu es wesebi icoda, sxva moweseebs raRad eZebda?!

ara gvgonia, Semoqmedel episkoposs amdeni elaparaka venaxsa da mis SemuSavebaze, igi, ubralod, mTavris davalebas asrulebda, TiTqos raRac sarfian saqonels iZenda, sxva yvelaferi am sityvebSi misioneris `Semkobili~ unda iyos.

ra icoda padre antonio jardinim, rodesac Semoqmedeli episkoposis SeTavazebas iRebda, rom sul samiode weliwadSi, agvistos xvatSi, erTad mgzavrobisas, Tavis farTo quds swored am episkoposs miscemda, raTa misTvis mzes ar evno, Tavad ki mzis dakvras miiRebda da miicvleboda. gurulebma daufases padres Tavganwirva da sagangebo pativiT dakrZales.

Semoqmedelma episkoposma bolos kaTolikoba miiRoo _ wers judiCe. misi relaciebis mixedviT ise Cans, TiTqos sadac ki gamoCndebodnen misionerebi, yvela umal kaTolikur sarwmunoebaze eqceoda. es ki iyo, rom am mociqulebs xalxi mwvaleblad Tvlida.

26 dRe mounda goris misioni dadianis elCTan erTad samegreloSi Casvlas. radgan Teimuraz pirvels qarTlis gzebi Sekruli hqonda, isini axalcixeSi gadavidnen. axalcixe im dros osmalebis xelSi iyo, iqidan mTebis gadalaxviT jer guriaSi Cavidnen, Semdeg ki _ samegreloSi. `aq ar SegviZlia imis moyola, Tu rarig gavitanjeT am mgzavrobaSi imis gamo, rom naxevari gza qveiTad viareT~ _ wers Tavis relaciaSi don juzepe judiCe. Teatineli berebi samegreloSi iloris wmida giorgis xatis dResaswaulze Cavidnen. mTavarma didad gaixara maTi CasvliT. saCuqrebic miiRo _ `mas mivarTviT Cveni uflis xati, Sors manZilze dasanaxi erTi saTvale, erTi broliT mooWvili gvirgvini, erTi TabaSiris qandakeba da sxva naklebmniSvnelovani nivTebi, ramac Zalian asiamovna mTavari~.

misionerebis monaTxrobidan ise Cans, TiTqos samegreloSi arc erTma mRvdelma ar icoda naTlobis wesi, rom yvelas araswored naTlavdnen, rom saerTod ar warmoTqvamdnen naTlobis formulas. erTi sityva `daagdes~ amis Sesaxeb Teatinelebma jer maRali wodebis xalxSi, Semdeg mdabioebSi da samegrelos macxovreblebi namdvilma `panikam~ moicva. gamalebuli naTlavdnen kaTolikeebi xalxs _ bavSvebs, avadmyofebs, momakvdavebs; 400-ze meti bavSvi sazeimo ceremonialiT monaTles. 300-ze meti Svid wlamde bavSvi saidumlod monaTles. `rogorc SevityveT, amaTgan ocze meti mokvda da samoTxeSi moxvda. rodesac Cven wamlebis misacemad avadmyofebis Semovla gvixdeboda, TiToeuls nakurTxi wyali migvqonda larnakiT. davinaxavdiT Tu ara romelime biWs, romelic Cvenis azriT, SeiZleboda monaTluliyo, Tavs ise vaCvenebdiT, viTom Wiis wamals vaZlevdiT (xma davarxieT, TiTqos wminda naTlisRebis wyali, larnakSi rom gvqonda Senaxuli, Wiebis wamalia). am wyals cotas movasmevinebdiT, merme saidumlod vityodiT wessa da sityvas, Subls movbandiT da vnaTlavdiT xolme. amgvarad 300-ze meti movnaTleT. monaTluli biWis gvars maSinve viwerdiT, rom romelime patrTagans SecdomiT meored ar mogvenaTla.

Cveni ufali albaT kmayofilebiT Sescqeroda Cvens TvalTmaqcobas~ (judiCe).

es iyo sruli ganukiTxaoba yvela SemTxvevaSi _ maSinac Tu qarTveli mRvdlebi sworad ar naTlavdnen, maSinac, Tu sworad naTlavdnen da padreebi TvalTmaqcobdnen da es TvalTmaqcoba maT gasdiodaT. erTi kia niSandoblivi _ erTi da igive ambebi xdeba guriaSic da samegreloSic.

padreebis saxiT samegrelos mTavarma TavisTan daigula eqimebic da oqromWedlebic. igi aravis Segonebas yurs ar ugdebda. Segonebas ki mTavars ar aklebdnen. `am mxareSi, _ wers judiCe _ pativs gvcemda xalxi, mTavari da yvela didebuli, aseve Raribebic; arasdros am mxareSi msgavsi ram aravis moswrebia. miuxedavad amisa, berZenTa garjilobiT yvelam icis agreTve isic, rom Cven sxva sarwmunoebisani varT da, maSasadame, TiToeuls mivaCnivarT mwvaleblad~.

e.i. megrelebi Tavisi zrdilobiT da stumarTmoyvareobiT keTilad eqceodnen padreebs, oRond isic icodnen, rom isini mwvaleblebi iyvnen da xelebSi ar ucviodnen. erTgan judiCe wers: `bevria iseTi, romelTac guliT swamT Cveni sarwmunoeba da is sityvebi, romelTac vuqadagebT. isini TavianT Tavs kaTolikeebad aRiarebdnen da Cvengan wmida saidumloebebsac miiRebdnen, magram amas ar akeTebdnen, rom SeCvenebisa da zizRis sagani ar gaxdnen sxvebisgan, rogorc mwvaleblebi. mTavris mier boZebuli Cveni saxlis cxra msaxuri movaqcieT, rom yvelaferSi Cveni wesi da amasTanave igive saqme SeesrulebinaT, magram dagmobil iqnen am qveynis erTi xucesisa da erTi berZnuli sarwmunoebis erovnebiT rusis mier. orive Cvenma ymam moindoma maTi RmerTmsaxurebis wesebs dabrunebodnen~.

e.i. padreebs samegreloSi seriozuli winaaRmdegoba xvdebodaT, rom ara mTavari da misi mfarveloba, samegreloSi maT Zalian gauWirdebodaT. guriaSi ki kaTilikeebs guriis mTavari malaqia kaTalikosi mfarvelobda. judiCe wers: `...is uvlida da mfarvelobda padreebs, rogorc Tavis sakuTar Svilebs. erT dRes puris Wamisas igi aaRelva misma Zmam vaxtangma, romelic axla samTavros memkvidre gaxda da samTavrodan padreebis gandevna ganizraxa, rogorc mwvaleblebisa da orTodoqsaluri sarwmunoebis SembRalvelebisa.~

orive mTavris sikvdilisTanave es misionebi moiSala da moiSala ise, rom maTgan kvalic ar darCa. miuxedavad imisa, rom misionerebi TavianT relaciebSi saocar cifrebs asaxelebdnen maT mier monaTluli adamianebisas, arc guriaSi da arc samegreloSi maTi wasvlis Semdeg erTi kaToliked monaTluli adamianic ar darCenila. es imas niSnavs, rom qarTvel xalxs da samRvdeloebas sifxizle arc maSin akldaT da WeSmaritebis gzidan iolad ar uxvevdnen.

misionerebma Tavisi moRvaweobis dasawyisSi, ra Tqma unda, pirvel rigSi eklesiis mowyoba gadawyvites da am saqmeSi did damxmared mTavris meuRle miiCnies. am qalze misionerebi fiqrobdnen, rom mTavris pirveli col-Svilis gaubedureba mis kiserzec iyo. gansakuTrebiT, mTavris Svilebis daRupva. TiTqos am qalma Caagona mTavars, egeni Seni Svilebi ar iqnebiano. judiCe daufaravad wers: `am qalma, rodesac naxa, rom dadians pirveli colisgan ori vaJi darCenoda, maT sawamlavi daalevina da or dReSi orive wuTisofels gamoasalma. es imitom Caidina, rom Tavis Svilebs memkvidreoba darCenodaT~. qarTvel istorikosTagan arc erTi ar aRniSnavs am faqts. erTi kia, levan dadiani umemkvidrod gadaego.

WilaZis qalma, bicolayofilma, dadians oTxi Svili SesZina _ ori vaJi da ori qali. misionerebis Casvlis droisTvis erT-erTi qaliSvili, sami wlisa, kuti iyo. padreebi mis mkurnalobas Seudgnen. dambladacemuli iyo mTavris meore vaJic, xolo romel vaJzec amyarebdnen mTel imedebs, radgan igi janmrTeli iyo, yvelasaTvis moulodnelad gardaicvala. magram es yvelaferi mogvianebiT moxdeba. axla ki padreebs eklesia aqvT mosawyobi da mTavris meuRle didad sWirdebaT.

`ukve daviwyeT zogi ramis mowyoba, gansakuTrebiT eklesiisa da yovelnairad vcdilobT, rom dedofalTan Tavaziani urTierToba davamyaroT. don arqanjelo Seudga zogierTi xelovnuri yvavilis gakeTebas, rac qalbatons Zalian moswons~... mTavris meuRle yvelaferSi exmareboda padreebs, yuradRebas ar aklebda, sagangebod swyalobda. is eklesiac, romlis mowyobac daiwyes padreebma, man uboZa. `axla ki mxedvelobaSia misaRebi _ wers judiCe _ rom padre don arqanjelo gancxromaSia. suraTebs, daxvewil miniaturebs qmnis, xelovnur yvavilebs akeTebs da sxva xelsaqmes, rac Zalian siamovnebT mTavarsa da dedofals~.

padreebis Casvlidan sul mcire xanSi dedofali mZimed dasneulda. samegrelos mTavrisTvis simwriT savse dReebi daiwyo...

paata wulikiZe es iyo namdvili Wiri, romelic dadianis sasaxlis karze saxlobda. vaxuStis cnobiT, igi kuti iyo da metsaxelad wuwks eZaxdnen. yvelgan ubedureba dahyveboda wuwk paatas kvalad. giorgi lipartianis Canacvleba paata wulukiZeTi didi ubedureba iyo samegrelosTvis. es paatam aqcia levan dadiani imereTis samefos dauZinebel mtrad. garda amisa, yvela sisastike, romelic dadianis xelidan gamodioda, misi Cagonebuli iyo. vaxuSti wers: `...levan dadiani ara dascxra da uxdeboda maradis imereTs Sobis, naTlisRebis, aRdgomis da yovelTa dResaswaulTa Sina, rameTu etyoda paata: `ars Zleva mterTa SenTa zeda dResaswauli Senda~. TiTqos paatam dadianis sust protests _ dResaswaulebze rogor Cavidino es saqcielio, upasuxa: arc Soba, arc aRdgoma, arc naTlisRebaa SenTvis dResaswauli _ namdvili dResaswauli SenTvis Seni mterze Zleva ariso, Tanac iqve usabuTebda maincdamainc im dReebSi ratom unda daerbia imereTis sanaxebi, radgan dResaswaulTa Sina gancxroma, Sueba da mocaleoba imyofis gansuenebisaTviso.

es iyo TaTbirebi borot sulTan da levan dadianic am TaTbirebiT dadioda mTeli cxovrebis manZilze. imereTis pirsisxliani brZolebidan mobrunebuli ki didZal Sesawiravs swiravda eklesiebs, xatebs da Sesawiravebis wignSi saguldagulod yveboda imerTa aoxrebis ambebs da madlobda RmerTs `SewevnisaTvis~.

cxadia, paata wulukiZe iyo misi veziric, upirvelesi mrCevelic da moZRvaric.

ra fenomeni iyo samegrelos mTavari? ra swamda mas? ra ganwyobiT amkobda eklesia-monastrebs, xatebs? ra guliT gascemda saboZvars?

erTi ram cxadia, sarwmunoebis sakiTxebSi igi srul umecrebaSi iyo. mis Tvalwin ebrZodnen erTmaneTs marTlmadidebeli moZRvrebi da kaTolike padreebi, magram mis gulsa da gonebas araferi swvdeboda, misTvis RvTis samsaxuri mxolod xatebisa da eklesiebis Semkoba iyo. `ufalo, ufalos!~ iZaxda, saqmiT ki sruliad sapirispiros akeTebda. Tumca saeklesio cxovrebaSi Cabmuli iyo, mkacrad icavda yvela marxvas da uxvad gascemda saboZvars.

judiCe wers: `misi janmrTelobis mosaxsenebeli dRe sagangebo wirviT aRiniSneboda da mTel samegreloSi sadResaswaulo dRed iyo gamocxadebuli. am dRisTvis moiwveven Tormet papas. didi brwyinvalebiT ewyoba wirva, uamravi xalxi iyris Tavs. wirvis dasasruls midian erT-erT gamoyofil saxlSi, sadac hklaven Txas da svamen Rvinos im qvevridan, romelic am dResaswaulisTvisaa Semonaxuli. Wamen da svamen da mRerian da mTavars xangrZliv sicocxles usurveben~.

levan dadianis mTeli cxovreba tipiuri nimuSia ori batonis msaxurebisa.

arqanjelo lambertis `samegrelos aRweraSi~ vkiTxulobT:

`exlandels metad gulkeTil mTavars Cveulebad ara aqvs sikvdiliT dasja arc erTis danaSaulobisaTvis, rac unda mZime iyos igi. Tu saTvalavSi ar CavagdebT misi veziris saqmes, mxolod erT SemTxvevisaTvis mas aqvs dawesebuli sikvdiliT dasja, saxeldobr eklesiis mkrexelobisaTvis, roca nivTebs moiparaven, an eklesias gadawvaven. sxva yovelive danaSauloba SeiZleba mTavarma apatios fulis gadaxdevinebiT, an vismes mfarvelobis gamo da rac Seexeba mkrexelobas, amis Camdeni verc fuliT da verc TxovniT ver Seabralebs Tavs mTavars da usaTuod dasjili unda iqnas sikvdiliT. sxva qveynebze ufro aq jer kidev iseTi pativiscema darCeniaT eklesiis mimarT, rom TviT sarwmunoebas ufro uRalateben, vidre aseTs danaSaulobas dastoveben dausjelad. magaliTad, roca dadiansa da mis mezobels afxazeTis mTavars Sua ukmayofileba Camovarda, da es ukanaskneli samagieros gadasaxdelad mis sazRvarze jariT mivida da Cveulebisamebr ramdenime sofels cecxli waukida, cecxli SemTxveviT erTs umTavress eklesiasac moedva da gvarianad daazarala. windaxeduli dadiani ise moiqca maSin, TiTqos arc Seetyos es ambavi, Tumca metad gabrazebuli iyo da mtkiced gadawyvetili hqonda, rom Tavis droze samagieros gadavaxdevineb da aseTis danaSaulobisTvis usaTuod Rirseuls sasjels mivuzRavo. am ganzraxviT, roca maT Soris zavi Camovarda, dadianma Tavi ise daiWira, TiTqos araviTari ukmayofileba aRar maqvs afxazeTis mTavris mimarT da sruliad Sevurigdio; magram afxazTa mTavari arasgziT ar dasTanxmda dadianis samTavroSi Sesuliyo mosalaparakeblad: Cems Tavs ver Cavugdeb xelSi im mTavarso, romelmac mravaljer sazRvrebi gamioxra Tavisi jariTao. TavisTavis uzrunvelyofisaTvis afxazTa mTavarma moiTxova amanaTebi, dadianma maSinve gaugzavna amanaTebad odiSis didebulTa sami axalgazrda vaJi. am saSualebiT afxazTa mTavars egona Tavis Tavi uzrunvelyofili da didis amaliT Sevida odiSSi dadianTan mosalaparakeblad. xolo, rogorc ki Seadga fexi samegreloSi, maSinve igi Tavis amaliT daatusaRes da saqme rom gaarCies, gadaswyvites, rom mis amalas Tavisufleba unda mieces da TviT mTavars Tavi unda moeWras mxolod imisaTvis, rom misi jaris gamolaSqrebis dros ucabedad eklesia daiwvao. dadianma gamosca manifesti, romelSic gamoacxada, rom SeuZlebelia piroba Seusrulos kacma iseT adamianebs, romelTac Seuracxyves RmerTi Tavis saxlSio. afxazTa mTavars marTlac Tavi mosWres, samagierod mis samTavroSi misma colma amanaTebi Seubraleblad CamoaxrCobina.

me xom didi xani davrCi samegreloSi, da SemiZlia darwmunebiT vTqva, rom Tu ara mkrexelobisTvis, dadians aravisTvis arasodes sicocxle ar mouspia~.

sulieri sibece amaze Sors veRar wava, amaze didi mkrexeloba raRa unda iyos _ sauflo dResaswaulebze Sens TanamoZmeebs sicocxle mouswrafo, lxinsa da SvebaSi myof xalxs RvTis sadidebeli dReebi Caamwaro. es iyo namdvili sicofe, romliTac Sepyrobili iyo samegrelos mTavari. igi moqmedebda erTaderTi iezuituri principiT _ mizani amarTlebs saSualebas.

am miznebs ki ZiriTadad dadianisave xelSewyobiT xan paata wulukiZe ayalibebda da xanac _ nikifore irbaxi. erTic da meorec aRvivebdnen dadianis separatistul vnebebs da pirvelobisTvis aRZravdnen. didi iyo maTi gavlena dadianis mTels saqmianobaze. sarwmunoebrivad isini rasac urCevdnen mTavars, es xom naTelia. erTic da meorec aSkarad mtrobdnen marTlmadidebel eklesias.

mizani iyo imereTis samefos dasustebiT sakuTari Zalauflebis gaZliereba da Tu es ufro ioli misaRwevi iqneboda sabrZolo operaciebiT sauflo dResaswaulebze, dadiani ukan ar daixevda.

mizani iyo sakuTari bednierebis mowyoba, sayvareli qalis xelSi Cagdeba da radgan es sakuTari biZis ganadgurebis gareSe SeuZlebeli iqneboda, dadianma arad Caagdo biZis amagi, gvaris Sercxvena. gaanadgura giorgi lipartianic da sakuTari ojaxic. gverdSi mrCevlad aqac wuwki paata edga. vaxuStisave cnobiT _ `radgan dadiani imerTa uyofTa esreT TanamonaTesaveTa, erT sjulTa da mefes Tvissa, kualad ganzraxviTa paata wuwkisaTa, rameTu sZulobda coli dadianisa (saubaria pirvel colze) paatas da mterobda wuwki mas~.

levan dadianis pirveli coli, ServaSiZis asuli, etyoba, gonieri qali iyo da kargad xedavda veziris borot saqmeebs; igi grZnobda im saSiSroebas, romelic am kacisagan modioda. moZme imerlebis ase umowyalo rbevas saeklesio dResaswaulebze xom aranairi gamarTleba ar hqonda. masze ukeT vis unda scodnoda Tavisi qmris meryevi xasiaTi da wamxeduroba. xedavda qali, rom wuwkma paatam yvelasgan mouxerxebeli moaxerxa _ misi qmari, misi Svilebis mama da mTeli samegrelos mTavari Tavis klanWebSi ise moaqcia, rom rigiani aravin dautova gverdiT. Tumca qali im masStabs ubedurebisas, romelic Tavs daatyda, mainc ver warmoidgenda. mtrobda qali vezirs da umtro vezirmac; es veziri `yvelafers~ gaakeTebda da gaakeTa kidec. qals ciliswameba ar akmares, cxviri mosWres da Svilebic veragulad dauxoces.

ise datrialda tragedia dadianis Tavs, rom verc mixvda, ra mouvida, imdenad iyo dabrmavebuli miznis miRweviT, rom garSemo aravis da arafers uwevda anariSs. imdenad veraguli iyo misi yoveli nabiji, rom wuwki paatac iqve unda yofiliyo axlos...

samegrelos sadedoflo taxti WilaZis qalma _ nestan-darejanma daikava. man oTxi Svili SesZina mTavars _ ori vaJi da ori qali. amaTgan erTi qali _ kuti da erTi vaJi _ mZime avadmyofi. mTeli samTavro imedebs meore vaJze, manuCarze amyarebda, magram swored es manuCari, sruliad janmrTeli da saRsalamaTi, yvelasaTvis moulodnelad gardaicvleba. uzomo aRmoCndeba mTavris mwuxareba. magram es mogvianebiT moxdeba, manamde ki mTavars erTi didi gansacdeli hqonda gadasatani. unda ecqira im qalis tanjvisaTvis, romlis siyvarulsac Tavisi ojaxisa da mTeli samTavros keTildReoba gadaayola.

nestan-darejani sruliad axalgazrda, qorwinebidan sul aTiode wlis Tavze sasikvdilo sarecelze mwared itanjeboda. dadianis brZanebiT mTels samegreloSi Seagroves saswaulTmoqmedi xatebi da erT eklesiaSi daasvenes. levan dadianma Tavisi karisa da didebulebis TandaswrebiT am xatebs uamravi oqro-vercxli Seswira. judiCe gviyveba: `xatebis win mTavari daCoqili iyo. kariskacebi da didebulebi xatebTan saTiTaod Sediodnen salaparakod da veqilebiviT arsebiT mosazrebebs usabuTebdnen, rom dedofali sikvdils gadaerCinaT. miuxedavad yovelive amisa, xatebma maTi vedreba ar Seismines~.

dedofali gardaicvala. uzomo iyo dadianis mwuxareba _ mwuxarebam moicva mTeli odiSi. `daujerebeli iyo _ wers judiCe, _ rom dedoflis gardacvalebis Semdeg mgloviareba momdevno welsac gagrZeldeboda, rogorc es moimoqmeda dadianma dasamtkiceblad im didi siyvarulisa, romelsac dedoflisadmi iCenda. dedoflis sulis mosaxsenieblad odiSis yvela eklesias mravlad Seswira xatebi, farCa, oqro da Zvirfasi abreSumeuli; garda am Sewirulebisa, imave miznisTvis ufro metic moimoqmeda, sam Tu oTxgzis daakvlevina daaxloebiT xuTasi kameCi da Zroxa, amdenive Wedila da dauriga samegrelos yvela Raribs, am SemTxvevisTvis hqonda uzarmazari qvabebi, TiToeulSi ocdaTxuTmeti Zroxa eteoda. yvela episkoposi da mitropoliti, romelnic axlo provinciebidan, TviT trapizonidanac, Camovidnen da monawileoba miiRes dakrZalvasa Tu wirvis dayenebaSi, sakmao raodenobis fuliT daasaCuqra. yvela did batonsa da mTavars, romelnic mwuxarebis gasaziareblad movidnen, aCuqa Zvirfaseuloba da sxva saucxoo nivTebi.

dedoflis gardacvalebis Semdeg mwyemsebis qoxSi daisadgura da aqve moindoma erTi wliT cxovreba. amisTvis miatova sasaxleni, qvis nagebobebi, aseve ficrulic. mas mTel samegreloSi gafantuli aqvs samocdaaTi aseTi sasaxle. masTan erTad mTelma mxarem moisurva erTi wliT etarebinaT ruxi iisferi tansacmeli, rac aq samgloviarod aris miCneuli.

dadiani weliwadnaxevaria, sanadirod ar gasula. irmebis xma rom ar gaegona, romelic mas gulsa tkenda da acdunebda, erT mTaze avida, sadac nadiri ar binadrobda. erTi Tvis ganmavlobaSi sxvas arafersa Wamda, garda moxarSuli bostneulisa, isic Seukazmavsa da umarilos. gurielis TxovniT xsenebul saWmels daumata cota xizilala da wlinaxevris ganmavlobaSi, e.i. dRemde, ase ganagrZobda yofnas. am drois manZilze ar ugemnia Tevzi, xorci, kvercxi da yveli. martod marto sadilobs. Tavisi magididan gandevna vercxleuloba, miirTmevs cotaoden CamiCs. yoveli Rame tirilis mets sxvas arafers akeTebs. xSirad midioda satirlad saflavze mTeli Tavisi amaliT, moTqvamda xmamaRla ise, rom aravis ar SeeZlo misi damSvideba. gadawyvetili hqonda beriviT gaetarebina Tavisi danarCeni sicocxle, Tumca am ganzraxvaze droTa msvlelobaSi guli aucruvda. amboben, rom gava xani, guli moubrundeba da cols SeirTavso.~

dadians coli ar SeurTavs. glovis periodSi ki guli misionerebze aicrua, ise aRar swyalobda, rogorc uwin, magram Semdgom kvlav moubrunda maTze guli.

glovis dasrulebisTanave dadiani aqtiurad Caeba samTavros marTva-gamgeobis saqmeebSi; samegreloSi iZulebiT daasaxla imereTis mefisTvis warTmeuli 100 somexi da ebraeli vaWari, Turqi vaWrebic daiTanxma samegreloSi dasaxlebaze da konstantinopolidan venecieli vaWrebis mozidvac undoda, raTa abreSumis gza odiSze gaetarebina, magram Turqebsa da venecielebs Soris areulobis gamo molaparakebebi CaiSala.

didma gansacdelma da mwuxarebam araferi Secvala dadianis cxovrebaSi. igi Secdomas Secdomaze uSvebda. paata wuwki fexmoucvlelad edga gverdSi. rodesac padreebma samegrelos mosaxleobis xelmeored monaTvlis kampania wamoiwyes, gvarianad SeSinda paata wulukiZec. padreebs Tavi saswrafod moanaTlina da Tan kacic daiswro, raTa Tvalyuri edevnebina, yvela wesi Sesrulda Tu arao. ise guldagul `inaTleboda~ paata wulukiZe, gegoneba, erTi esRa aklda mis saTno cxovrebas, sxva yvelaferi gasworebuli hqonda RvTis winaSe. swored paata wulukiZis CagonebiT gadasca dadianma Wipurias wm. giorgis eklesia kaTolikeebs, magram qarTvelma episkoposma iseTi sityvebi uTxra dadians, rom mTavari SeSinda da saswrafod CamoarTva eklesia misionerebs. maSin padreebma SeuTvales, aq ueklesiod ar dagvedgomeba, da qarTlSi unda davbrundeTo. dadians axla ufro SeeSinda, aqimma misionerebma ar damtovono da kvlav misca Wipurias wm. giorgis eklesia maT. amis gamo axla mas konstantinopolis patriarqi daemuqra _ mTel Sens xalxs SevaCvenebo, magram dadianma yuri aRaravis aTxova. bolos kaTolikeд monaTluli veziri imasac lamobda, rogorme kaToliked moenaTla mTavaric. padreebs emudareboda, iqneb rogorRac daiTanxmoT meored naTlobazeo.

odiSsa da imereTs Soris brZolebi ar wydeboda. arc erTi wuTiT ar usvenebda dadiani imereTis mefes _ aleqsandres. imerlebis mxridan Tavdacvis saqmeSi gansakuTrebiT mefis Zma mamuka gamoirCeoda. dadiani misi dauZinebeli mteri Seiqna. erTxelac brma SemTxvevis wyalobiT mamuka tyved Caigdo dadianma. Tavzari daeca imereTis samefo kars. vin ar Caeria mamukas ganTavisuflebis saqmeSi. Tavad Teimuraz mefe eaxla odiSSi dadians, dadianma igi didi pativiT istumra. TiTqmis zavzec daTanxmda imereTis mefesTan da mamukas gaSvebasac dahpirda da orive mxare kmayofili Canda, rom kvlav Cadga SuaSi paata wuwki da mTavars Causisina: `ujero ars ganteveba mtrisa, rameTu moicems ra Zalsa, kualadmca ars mteri~. dadianma myis dakarga sakuTari neba, Teimurazs bodiSi mouxada da uariT gamoistumra. xolo cota xanSi `aRivso SuriT levan dadiani da ara Seiwyala siWabuke da mSveniereba misi, waravlina kacni da aRmohadna Tualni mamukas mefis Zesa cixesa Sina patimarsa. mere mciredisa xanisa Semdgomad mokuda mamuka~.

mokvda mamuka da sul mcire xanSi yvelasaTvis moulodnelad daiRupa dadianis memkvidre manuCaric. es iyo namdvili sasjeli. magram sanam dadiani uzomo mwuxarebas miecemoda (manuCari jer dakrZaluli ar iyo), samTavros samemkvidro saqmeebis mogvareba daiwyo. mxolod dambladacemul mis Svils, aleqsandres hyavda col-Svili. mTavarma saswrafod Seyara odiSis didebulebi da Tavisi mcirewlovani SviliSvilis erTgulebaze daafica. Tavis Zmas ki _ lipartians ZmisSvilis patronoba Caabara _ vameyi patara mTavris dedas unda daxmareboda samTavros marTvaSi.

istoria ganmeorda. ras ganicdida netav im mZime wuTebSi dadiani? Tu grZnobda, rom sawuTros valebis gadaxda ukve dawyebuli hqonda, rom araferi SerCenoda xelSi Tu piradi, Tu sazogado cxovrebidan. vin SearCenda im ganuwyvetel ZmaTamkvlel omebs, romelsac igi imereTis winaaRmdeg awarmoebda! misi Svilis sikvdili udides politikur movlenad qceuliyo. ramdeni adamiani daiTvlida sixaruliT misi miwieri cxovrebis ukanasknel wuTebsac.

farsadan gorgijaniZis cnobiT _ `levan dadians Svili moukvda da mamam Svilis tirilSi laxti Tavs gadaikra da Svils zed daakvda daumarxavso~...

levan dadiani, romelic mravaljer gaqceoda mkvlelis maxvils, sakuTari xeliT iswrafebda sicocxles. es iyo namdvili tragedia, es ar iyo Segnebuli TviTmkvleloba, es iyo uzomo mwuxarebis ver dateva. es iyo sasjels midevnebuli sasjeli; vaxuSti wers: `xolo levan dadianma vinaiTgan ara SeiSina RuTisa da styuevnida, aoxrebda da klavda kacTa qristianeTa, misca sofelman niWi Tvisi da mokuda levan dadiani...~

dadianis sikvdilis Semdeg odiSis samTavrom momentalurad ryeva daiwyo. axla ukve yvelaferi lipartianis erTgulebaze ekida, magram ar uerTgula am lipartianma misi winamorbedi lipartianiviT dadians. aq mTavari misi erTguleba ki ar iyo, aramed is, Tu ra unda gadaxdenoda Tavs levan dadians, Tundac sikvdilis Semdeg. mas unda ezRo Ralati, is Ralati, romelic erTgulebis wil Tavad miago Tavis biZas, giorgi lipartians. mTavris sikvdilisTanave vamey lipartianma imereTis mefe daixmara samegreloSi gasamTavreblad da safasurad dadianis qonebis mesamedi gaiRo.

rogor Sexvdnen kaTolike misionerebi dadianis sikvdils; andria boromeos relaciaSi vkiTxulobT:

`aq aseTi ambavi moxda: ramdenime Tvea, rac samegrelos mTavari dadiani gardaicvala, romelic ZlierebiTa da brZnuli mmarTvelobiT Tavis gamarjvebis warmatebas ormocdaaT welze met xans dResaswaulobda. mezobel mTavrebs xarks axdevinebda, rogorc afxazebs, aseve imereTsac _ sxva erisTavTa Soris imereTSi mefis saxels rom atarebs. Cven misi gardacvalebiT didi mfarveli da qvelmoqmedi davkargeT~.

rogor Seafasa levan dadianis politikuri moRvaweoba qarTvelma istorikoma _ ilia anTelavam:

`odiSis samTavros samxedro-politikuri SesaZleblobebi ukiduresad daeca. levan dadians aravin darCenia iseTi, romelic mas emsgavseboda, rogorc organizatori. sruliad moiSala misi RonisZiebiT Seqmnili ruxis `qalaqi~. aq mosaxle somexi da ebraeli vaWrebi imereTs gadabargdnen. odiSis samTavros magaliTze TvalnaTliv Cans, Tu raoden unayofoa qveynis mmarTvelis RonisZiebebi, Tu mas dro da pirobebi ar uwyoben xels. marcxiT damTavrda levan II dadianis mcdelobebi samTavros ekonomikuri da politikuri ganviTarebisTvis. udReuri aRmoCnda misi miswrafeba dasavleT saqarTvelos gaerTianebisken. arc erTi es RonisZieba ar warmoadgenda qveynis Sinagani Zalebis ganviTarebis Sedegs. amitomac xelovnuri aRmoCnda da levan II dadianis gardacvalebisTanave gaqra. sicocxlisunariani aRmoCnda mxolod misi mcdeloba kulturis dargSi, romelsac erovnuli mniSvneloba hqonda.~

yvela cxovrebaSi kraxi ganicada samegrelos mTavarma _ pirad cxovrebaSic, sazogado cxovrebaSic da sulier cxovrebaSic.

piradi cxovreba misi axlobeli adamianebis tragediebiT iyo mofenili. yvela ubeduri iyo mis garSemo.

sazogado cxovreba misi erTi patara samTavros Tundac Wkvianurad da moxerxebulad, magram mainc xelovnurad gazrda-gafarToebas mounda. mxolod mteri xarobda misi saqmianobiT, radgan SinaomebiT qveyana sustdeboda. is, rac qveynisTvis ubedureba iyo, imas mteri gamarjvebad da Zlevamosilebad saxavda. misi sikvdilis Semdeg misi samTavros Zlierebac erTbaSad dairRva.

sulier cxovrebas misas aTasi `Wiri~ RrRnida; umoZRvrod, uwinamZRvrod misi religiuri grZnobebi sruliad deformirebuli iyo. Tavad sarwmunoebriv umecrebaSi myofs samTavroc am mdgomareobaSi hyavda. TiTqos Turqebis agresiisgan Tavisi moqnili politikiT Tavs icavda, samagierod iseTi karebi hqonda gaxsnili, yvelaze ukeT rom unda daeketa, radgan iqidan yvelaze didi gansacdeli Semodioda qveyanaSi.

radgan sarwmunoebriv sakiTxebSi ver erkveoda da amave dros mZime codvebSic idga, Tavisi religiuri grZnobebis gamosaxatavad sxva asparezs irgebda. ase SemorCa misi saxeli saswaulTmoqmedi xatebis Sesawirav wignebs, Zvirfas perangebs, ierusalimis jvris monastris istorias.

is, rom sicocxlis bolosac ar `modga~ dadiani, amas mowmobs misi bolo RonisZieba _ man samegrelos samTavros kaTalikos-patriarqad daadgina nikifore irbaxi, anu padre nikola, rogorc mas kaTolike misionerebi eZaxdnen. sabediswero aRmoCnda erTi wlis patriarqoba nikifore irbaxisaTvis. dadianis sikvdilis Semdeg igi vamey lipartianma Seipyro da sapyrobileSi Caamwyvdia. rogorc istoria gvamcnobs, nikifores SeuCvenebia axali mTavari da manac Suri iZia masze. nikifore irbaxi yvelasagan miusafari sapyrobileSi gardaicvala.

da mainc, ra fenomeni iyo dadianis qveynis patroni, raSi mdgomareobda misi, rogorc pirovnebis, tragedia?

ar hqonda marTali sarwmunoeba da ar hqonda marTali saqme, Tumca ki mTeli samegrelo saoqromWedlo saxelosnoebiT hqonda mofenili Zvirfasi saeklesio nivTebisa da saswaulTmoqmedi xatebisaTvis Sesawiravi perangebis dasamzadeblad. aravin aRmoaCnda gverdiT, romelic petre mRvdeliviT etyoda (es sityvebi Tavis droze petre mRvdelma vaxtang gorgasals uTxra): `ara mnebavs Seni, raTa iyo viTarca kaci, romel marjveniT iqm da marcxeniT arRvevn... aramed viTarca mefeni keTilad xsenebulni, romelTa daipyres sofeli ese da sasufevelsa ara ganeSornes~.

cxovrebas dadianisas, suliersa Tu fizikurs, sarwmunoebriv cdomilebaTa iseTi bade Semoxveoda, romelSic mis sasikeTo nebas gaSla da gaxareba ar ewera. es iyo namdvili tragedia.

2005 w.

აქა მოძებნის მეისტორიე
წახდენისა მიზეზსა

ყველა ქვეყანას თავისი მფარველი წმიდანი ჰყავს. ყველა მართლმადიდებელი ქვეყნის უკანასკნელი მეფე ღვთის განგებით ქვეყნის მფარველი წმიდანის სახელს ატარებს.

*ბიზანტიის იმპერიის მფარველი წმ. კონსტანტინე იყო.
უკანასკნელ იმპერატორს ბიზანტიისას კონსტანტინე ერქვა.

*რუსეთის იმპერიას წმ. ნიკოლოზი მფარველობდა.
უკანასკნელ იმპერატორს რუსეთისას ნიკოლოზი ერქვა.

*ბულგარეთის მფარველი წმიდა ბორისია.
ბულგარეთის უკანასკნელ მეფეს ბორისი ერქვა.

*სერბეთის მფარველი წმიდა საბაა.
სერბეთის უკანასკნელ მეფეს საბა ერქვა.

*საქართველოს მფარველი წმიდა გიორგია.

საქართველოს უკანასკნელ მეფეს გიორგი ერქვა.

არქიმანდრიტ რაფაელის ქადაგებიდან

`შენ მოწამეთა შორის მხნესა და ღვაწლით შემოსილსა, უძლეველს მთავარმოწამესა წმიდასა გიორგის შემოგწირე მცირე ესე შესაწირავი ბარძიმი ესე მე ყოვლად უღირსმან და ცოდვილმან ბატონიშვილმან გიორგიმ, რათა მეოხ მექმნა საშინელსა მას მეორედ მოსვლასა ქრისტესა მეუფისასა. ამინ 1768“

უკანასკნელი მეფე საქართველოსი გიორგი XII დაიბადება 1746 წლის 10 (23) ნოემბერს, არც ერთი დღით ადრე და არც ერთი დღით გვიან, ზუსტად 10 ნოემბერს ანუ გიორგობა დღეს. რომ არა ეს დღე, შეიძლება მისთვის გიორგი არც დაერქმიათ; ასე განისაზღვრა ღვთის განგებით საქართველოს უკანასკნელი მეფის სახელი და გადაიშალა კიდეც უკანასკნელი ფურცელი ქართველ ბაგრატოვანთა მეფობის ისტორიისა; ბევრი რამ უნდა ეწეროს ამ ფურცელზე, ბევრი რამ საგულისხმო უნდა იყოს შერჩენილი მასზე.

საგანგებოდ აღინიშნება უფლისწულ გიორგის დაბადება: დიდძალი შესაწირავი გაიცა მის სახელზე; იმთავითვე დაიდო ზეცაში საუნჯე, რომელსაც არც ჩრდილი შეჭამდა, არც მატლი გამოხრავდა და არც მპარავი მიეახლებოდა...

ცხრა დღის შემდეგ, 19 ნოემბერს, წმიდა ილარიონ ქართველის ხსენების დღეს, უფლისწული გიორგი მოინათლა. მოინათლა არა სასახლეში, არა სვეტიცხოველში, უფლის წმინდა კვართის სამყოფელში, არამედ წმიდა გიორგის სახელობის კარის მცირე ეკლესიაში...

...წმინდა ემბაზთან ჩვილ უფლისწულს ორი მღვდელმთავარი დასტრიალებს თავს: ერთი კათოლიკოსი ანტონ პირველია, მეორე – არქიეპისკოპოსი ნინოწმინდელი საბა, ცხრა წლის თავზე ისინი ერთმანეთის მტრები შეიქნებიან – ერთი მეორეს სარწმუნოებრივ ღალატში ამხელს. ანტონი სულ ახალგაზრდაა, მაგრამ უკვე კათოლიკოსია. ბრწყინვალე გონებისა და ნიჭის პატრონი, სამეფო ტახტის სამუდამო დაკარგვის ყრუ ტკივილითა და ახალი სარბიელის პატივით გაყუჩებული; ყველას უყვარს, ყველა პატივს სცემს, ყველა აღტაცებულია მისით, ყველა ენდობა, ყველა მისდევს, საგანგებოდ უყვარს ბიძასა და ბიძაშვილს, თეიმურაზსა და ერეკლეს; სომეხთა სარწმუნოების განსაქიქებლად სქოლასტიკური წიგნების წაკითხვა მოუწევს; სომხებს კი „გადაწვდება“, მაგრამ საკუთარ თავს ვეღარ „გადაახტება“; სქოლასტიკური აზროვნება თავად ჩაავლებს ბრჭყალს; წმიდა გრიგოლ ხანძთელის მსგავსად სოფლის ფილოსოფოსთა სიბრძნეთაგან მხოლოდ კეთილი სიტყვის შეწყნარებასა და „ჯერკუალის“ განგდებას ვერ შეძლებს, გულს კათოლიციზმის დოქტრინა დაუტყვევებს, მისი მოძღვრება მის პომპეზურსა და პატივმოყვარე ბუნებას მოხიბლავს და ანტონი ფარული კათოლიკე შეიქნება; როდემდე იქნებოდა იგი ფარული კათოლიკე? რა ჰქონდა მიზნად?

სწორედ ნინოწმინდელი საბა შეუტყობს ღალატს...

ანტონს ამხელენ და საქართველოდან განდევნიან. თავზარდამცემი აღმოჩნდება მისი საქციელი ბიძისათვის, თეიმურაზ მეორისთვის, ბიძაშვილიც ერეკლეც, დიდად შეწუხდება, მაგრამ უფრო მასთან განშორება დაამწუხრებს. ფიციც დაიდება: **„უკეთუ რომელიმე მიზეზთა ესე აღთქმული შევცვალოთ და კუალად მისი კათოლიკოსად დადგინება მოვინდომოთ, რისხვასამცა შევცვივით წმიდისა და ერთ არსისა სამებისა და ყოველთ მგმობართათანა დაიწესების ცხოვრება ჩვენი და წმიდათა დიდთა მსოფლიოთა კრებათაგან ხვებულად შეჩვენებითამც აღვიხოცებით“.**

ორი მეფისა და ერთი უფლისწულის ბეჭდით დაიბეჭდება ეს ფიცი.

მაინც დააბრუნებენ!.. თეიმურაზის სიკვდილის შემდეგ ერეკლე სასწრაფოდ დაუბრუნებს ანტონს საკათოლიკოსო ტახტს, ამის თაობაზე კიდეც იკითხავენ რუსეთის საიმპერატორო კარზე, ერეკლე კათოლიკოსობისაკენ ხომ არ არის მიდრეკილიო?!

შემოდგამს თუ არა რუსეთიდან დაბრუნებული ანტონი ფეხს საქართველოში, სვეტიცხოვლის საკათედრო ტაძრის გუმბათს მეხი დაეცემა, მაგრამ ვერ დააზიანებს. არ შეიძლება ავის ნიშნად არ მიეღოთ, ბევრი გულისხმაყოფდა, მაგრამ მალევე დაივიწყებენ; მხოლოდ ერთი კაცი იქნება ფხიზლად, მხოლოდ მისი მოტყუება შეიქნება შეუძლებელი. მხოლოდ ის ერთი იქნება მტკიცე დარაჯი სარწმუნოებრივი მთლიანობისა.

...გასალკდევებული აღუდგება მეფეთმოძღვარი ზაქარია გაბაშვილი ქვეყნის დასაღუპად ჩამოსულ, უკვე ინკვიზიციის სენით შეპყრობილ კათოლიკოსს წინ, მაგრამ ვეღარაფერს გახდება, ქართველთა სარწმუნოებრივი გულგრილობა ყველა მიწიერ გამარჯვებას მოუტანს კათოლიციზმის დოქტრინით მოწამლულ ანტონ I. ზაქარია გაბაშვილი კი აღმსარებლის გვირგვინს დაიდგამს თავზე. სულის აღწოდებისას კი ზეციდან მოისმენს – „მართალთათვის აღთქმული პატივი და დიდება აჰა აქა არისო“...

ანტონ კათოლიკოსს საქართველოში უკან შემოჰყვება მასთან ერთად განდევნილი კათოლიკეთა მისიონი თავისი ვერაგული გეგმებით, რომელთა დამშლელიც აღარავინ იქნება ქვეყანაში. მხოლოდ

აღა-მაჰმად-ხანის ლაშქრობა დაშლის ამ გეგმებს. ამის შესახებ კათოლიკეთა ქომაგი საქართველოში, თავად კათოლიკე მიქაელ თამარაშვილი, დაწერს: „1795 წელს აღა-მაჰმად ხანის მრისხანე არმიამ საქართველო ააოხრა და იავარყო ქალაქი თბილისი. მისიონერთა ეკლესია და საცხოვრებელი მთლიანად მოსპო. კათოლიკებს და სხვა მცხოვრებლებს ყველაფერი ჩამოართვეს და გაჟლიტეს, ხოლო ცოცხლად დარჩენილი ტყვედ წაასხეს. ასე უცებ იქნა განადგურებული მისიონერთა ამდენი შრომით მიღებული ნაყოფი“.

იმას, რასაც ვერ შეძლებს ქართველთა სარწმუნოებრივი გულგრილობა, ღვთის დაშვებით, ისლამის განურჩეველი სიძულვილი მოახერხებს... იერუსალიმსა და ათონზეც ერთმანეთის მიყოლებით დაკარგავენ ქართველები წმიდა სავანეებს.

ამბროსი ნეკრესელის მოთქმაში ზარგვით რეკს ერეკლე მეფის სიტყვები: „ჭეშმარიტად განკვირებულ ვარო, თუ არ ჩემი ცოდვაო, თორემ რისგან არის! ვისიც მოყვრობა მოვინდომე, მტრად გადამექცაო. თუ გასამრჯელოს გზაზედ დავდეგ და იმედი დავიდეო, სწორედ დაჯერებით, ეს არის გამემარჯვებაო, იქ დამიმარცხდება და გავთავდებიო?! ეს ჩემი ცოდვისა და ჩვენი ქვეყნის უბედურება არის, გაკვირვებულ ვარო“... გაიკვირვებს ერეკლე და გაიკვირვებს მასთან ერთად მთელი ერი და სამღვდელოება, მაგრამ ორმოცი წლის წინ დადებული ფიცის გატეხვას მაინც არავინ გაიხსენებს, არც სვეტიცხოვლის ტაძრის გუმბათზე დატეხილი მეხისას იტყვის ვინმე. ამიტომაც ფიცის სიტყვისამებრ, „წმიდისა და ერთარსისა სამებისა რისხვასამცა შეცვივიან“ ქართველები...

...მერე დაიჩოქებს დამარცხებული მეფე აბო თბილელის ნეშთან და მწარედ იტირებს, მაგრამ ყველაფერი გვიან იქნება... ამბროსი ნეკრესელი კი კიდევ ერთხელ შეჰგოდებს: „ვაი, რა ცოდვა დათესილ არს ჩვენში და ვაი, რა უგულისხმობის შავსა და ბნელს ღრუბელს დაუბნელებია ჩვენი გონებაო“, და რომ ვერ მიაგნებენ „დათესილს“, ვერ დაინახავენ და ვერ გულისხმაყოფენ, საქართველო სახელმწიფოებრივ ძალაუფლებასაც დაკარგავს და ეკლესიის ავტოკეფალიასაც... მაგრამ ეს ყველაფერი ნახევარი საუკუნის შემდეგ იქნება... ჯერ კი მხოლოდ წმიდა გიორგის მცირე ეკლესიაში საზეიმო ხალხმრავლობაა, წმიდა ემბაზთან ჩვილ უფლისწულს თავს ევლებიან და არავის მოსდის აზრად, რომ საქართველოს უკანასკნელ მეფეს ნათლავენ.

2001 წ.

„...დაამცირა ერი თვისი და თვით თავი თვისი“

XVIII საუკუნე — ეს იყო საუკუნე დიდი „ენციკლოპედისტებისა“, სხვაგვარად არც იხსენიებს მათ განათლებული კაცობრიობა. მაინც ვინ იყვნენ „ენციკლოპედისტები“ და რით დაამახსოვრეს თავი ეპოქებს?

ცოდნით, განათლებითა და კულტურით ისე გააამაყეს ევროპელი კაცი, რომ ყველა და ყველაფერი დაავიწყეს, მიწიერი ცოდნა, ხრწნადი განათლება ისე ჩაუნაცვლეს მარადიულ სიბრძნეს, ღვთაებრივ გონს, რომ უღმერთობის შხამით მორწყეს მთელი ევროპა. იგიც, ისედაც ჭეშმარიტების გზას აცდენილი, შეშლილივით წამოიშალა და ის უკანასკნელი იდეური ბურჯები, რომელსაც ეყრდნობოდა, თავადვე შემოილეწა. მალე სისხლის წვიმებმა იწვიმეს ევროპელების თავზე; განსაკუთრებით კი ის ქვეყანა მოისრა, სადაც აღმოცენდა და გაღვივდა უღმერთობის „განმანათლებლური“ იდეები. საფრანგეთი შეიქნა ყველა ჯანყისა და შფოთის, ყველა ნგრევისა და კაცთმკვლელობის, ყველა რევოლუციისა და ქარიშხლის აკვანი. რევოლუცია რის რევოლუციაა, თუ „დიდი“ არ იქნა და საფრანგეთის რევოლუციაც რუსეთის რევოლუციის დარად „დიდი“ იყო.

„დიდრომ, დალამბერმა, მონტესკიემ, რუსსომ, ვოლტერმა შეასრულეს მათზე დაკისრებული მსოფლიო კულტურულ-ისტორიული მისია“ (ლევან ასათიანი), ანუ ევროპელ ადამიანს საბოლოოდ წაართვეს ღმერთი და ყველაფერ ამის სულისჩამდგმელად ითვლება ვოლტერი, რომელიც დღესაც თავისი სატანური ღიმილით სწყლავს ათასობით ადამიანთა სულს, აცოცხლებს რა კვლავ იდეებს ღმრთისმბრძოლი ფრანგი განმანათლებლებისას.

სულ ორჯერ მიაპყრო თავისი მრუდე მზერა ვოლტერმა საქართველოს, რუსეთის იმპერატრიცა ეკატერინე მეორისადმი გაგზავნილ წერილში „მსუბუქად“ სულ ორჯერ შეეხო მას: „...მოელიან ქართველების მანიფესტს, სადაც ისინი კატეგორიულად აცხადებენ, რომ აღარ სურთ უგზავნონ მუსტაფას თავისი ქალწულები. გულით მწადიან, რომ ეს მართალი გამოდგებოდეს და ყველა მათი მშვენიერი ქალწული თქვენი მამაცი ოფიცრების ხელში გადავიდოდეს; მათ ისინი სავსებით დაიმსახურეს! სილამაზე ჯილდო უნდა ექნეს ვაჟკაცობას“ (ციტატა აღებულია ლ. ასათიანის წიგნიდან „ვოლტერიანობა საქართველოში“).

ვოლტერის ამ სიტყვებმა თვით ზემოთხსენებული წიგნის ავტორიც კი აღაშფოთა — რა ენაღვლებოდა ვოლტერს ქართველი ლამაზი ქალწულების ბედიო.

მართლაც და, რა ენაღვლებოდა ვოლტერს არათუ ქართველი ლამაზი ქალწულების, არამედ მთელი საქართველოს ბედი?! ერთი კია, ერეკლე მეფის შესახებ ყველაფერი იცოდა. ვოლტერს, ეტყობა, შორიდან მოსწონდა აღმოსავლეთში სახელგანთქმული ეს მამაცი ხელმწიფე და ერთ-ერთ თავის წერილში მასზე, როგორც „თავისიანზე“ „დანანებით“ წერს: „...მე ძლიერ ვწუხვარ, რომ ალი-ბეი, თავადი ირაკლი და თავადი ალექსანდრე არ იცნობენ ჩვენებურ ბულვარებზე სეირნობებს, ჩვენს საოცარ კომიკურ ოპერებს, ჩვენს შესანიშნავ ვაკსალებს და არ იციან მენუეტის რიგიანად ცეკვა“ (ეტყობა სულიერი პროვინციალიზმი ყველგან ერთნაირად მჟღავნდება. რა ძალიან წააგავს ვოლტერი ამ ციტატით ილიას ოფიცერს თავისი იზლერის ბაღით „მგზავრის წერილებიდან“).

თავად ლევან ასათიანი ამგვარ კომენტარს უკეთებს ამ სიტყვებს: „რასაკვირველია, ეს სიტყვები იყო მხოლოდ სალონური ხუმრობა. განა სცალოდა ამ დროს ირაკლის მენუეტის საცეკვაოდ?.. რას იფიქრებდა ვოლტერი, რომ ამ შორეულ, პროვინციად გადაქცეულ ქვეყანაში, თუმცა დაგვიანებით, მაგრამ მაინც მოაღწევდა მისი აზრები და მოძღვრება, რომ პიონერი და პირველი პროპაგანდისტი მისი იდეებისა იქნებოდა სწორედ „თავადი ირაკლის“ შვილიშვილი დავითი, რომელიც მენუეტსაც კარგად იცეკვებდა, „საოცარი კომიკური ოპერების“ გემოსაც გასინჯავდა და ბოლოს, რაც მთავარია, გატაცებული იქნებოდა თანამედროვე ევროპული რადიკალური იდეებით“.

სულ ორჯერ მიაპყრო თავისი მზერა ვოლტერმა საქართველოს და ეს იყო მზერა ევროპისა — ცივი, გულგრილი, ანგარებიანი, დაუნდობელი და სიბილწით აღსავსე.

ამგვარად, ჯოჯოხეთურმა ლავამ ფრანგული ღვთისმბრძოლი განმანათლებლური იდეებისამ, რომელმაც ევროპის შუაგულში ამოხეთქა, სხვა ქვეყნებამდეც მიაღწია. საქართველოში მისი მხოლოდ რამდენიმე „შხეფი“ დაეცა; ეს მხოლოდ ერთი შეხედვით; „საქართველოში ვოლტერით და ენციკლოპედისტების იდეებით გატაცებას არ ჰქონია ისეთი მასობრივი საზოგადოებრივი და ლიტერატურული მოძრაობის ხასიათი, როგორც რუსეთში. საქართველოში ჩვენ საქმე გვაქვს მხოლოდ ცალკე პიროვნებებთან, რომლებმაც ჯერ კიდევ საუკუნის დასაწყისში დალიეს თერგის წყალი და საქართველოში მოიტანეს ეპოქის მაღელვებელი იდეები“ (ლ. ასათიანი).

თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ იმ ცალკეულ პიროვნებათაგან, რომელთაც დალიეს თერგის წყალი და საქართველოში მოიტანეს ეპოქის მაღელვებელ-მაშფოთებელი იდეები, ერთ-ერთი დავით ბატონიშვილი, ბაგრატოვანთა დინასტიის უკანასკნელი წარმომადგენელთაგანი, სამეფო ტახტის უშუალო მემკვიდრე, საქართველოს მომავალი მეფე იყო, მაშინ ამ იდეების მასშტაბები ერთბაშად გაიზრდება და თავისი დამანგრეველი შედეგებით კატასტროფულ ხასიათს მიიღებს.

მართლმადიდებელი ხელმწიფის ტახტის დამხობას საქართველოში არ დასჭირდა „ლავა“, „შხეფიც“ საკმარისი აღმოჩნდა, რადგან ეს შხეფი „მოხვდა“ ისეთ ადამიანს, არაფრით რომ არ უნდა მოხვედროდა, მისწვდა ისეთ კაცს, არაფრით რომ არ უნდა მისწვდომოდა. იცოდა ბოროტმა, მთელი ერის დასამარცხებლად ვისთვის უნდა გამოედო კაუჭი, ვინ უნდა დაემარცხებინა...

ასე იოლად, ერთი ხელის დაკვრით, გადაწყდა საქართველოდან მართლმადიდებელი ხელმწიფის გაყვანის საკითხი.

მდივან ომან ხერხეულიძის ქალი, ბარბარა ქობულაშვილი გიორგი მეფეზე მოგონებაში მოგვითხრობს: „თავსაც დავსწერე და ახლაც ვწერ — დიდი მლოცავი იყო და ამისთვის დიდად

ეწუხებოდა, რომ დავით ბატონიშვილი არ იქცეოდა ისე, როგორც მამას იამებოდა, რადგანაც დავით მემკვიდრე რუსეთში იყო გაზრდილი, მარხვას სჭამდა და სარწმუნოებაზედ სუსტად იყო. გაუგზავნა მეფემ მოციქულად ელიზბარ მდივანი და ფალავანდოვი და ელეფთერი და შეუთვალა: თუ ჩემი სიამოვნება გინდაო, მარხვის ჭამაზედ ხელი აიღეო და ეკლესიაშიც ხშირად იარეო (სხვა მოგონების თანახმად ეს სიტყვებიც შეუთვალა: „შვილო დავით, თურმე ეკლესიას თეატრს ეძახი, ცისკარს სათამაშოს და წირვას წარმოდგენას, ნუ შვრები ამისთანა ღვთის გარეგან საქმეს, მოიქეც და ღმერთი იწამეო“). იმან შემოუთვალა, რაც მე მწამს, ის შენ გაგიწყრეს და რაც შენ გწამს, მე გამიწყრესო. ამ სიტყვას ვერ უბედავდა ელიზბარი მეფესა, მაგრამ ძალით ათქმევინა. მაშინ ბრძანა ფსალმუნი ესე: „დადგა იგი ყოველსა გზასა არა კეთილსა და ბოროტი მას არა მოეწყინა“. დაჩუმდა და აღარაფერი ბრძანა“. (პლ. იოსელიანი. „ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა“). რა მწარე ფიქრს დაუჩუმდა მეფე? ალბათ, გულისხმაყო, რომ მისმა შვილმა, ბაგრატოვანთა ტახტის მემკვიდრემ, ამ შემონათვალით საკუთარ თავს გამოუტანა განაჩენი; კიდევ ერთხელ შეემუდარა მეფე მოციქულებს: გადაეცით, შეინანოს, მოექცეს... თუ არა და ვერ იმეფებს, დაკარგავს ტახტსა და სამეფოსა ღვთისმშობლის წილხვდომილსაო, მაგრამ ამაოდ, ახლადგამომცხვარი ვოლტერიანელი შეუვალი იყო.

ფსალმუნის ის სიტყვები, რომელიც ასეთი სიმწრით წარმოთქვა მეფემ, ოცდამეთხუთმეტე ფსალმუნის კუთვნილებაა. წმიდა მამათა განმარტებით ეს ფსალმუნი კიცხავს ბიწიერად მცხოვრებთ, გვაუწყებს ყოველივეზე განვრცობილ ღვთის განგებას და ამხელს იუდეველთა ამპარტავნებასა და ბოროტებას. ამ ფსალმუნის სიტყვები დაანახებდა სწორედ მეფეს ტახტის მემკვიდრის ღვთისმბრძოლი სულის მთელ სიძაბუნეს და უსჯულოებას: „თქგს უჰსჯულომან ცოდვასა შინა გულსა თგსსა, არა არს შიში ღმრთისაჲ წინაშე თუალთა მისთა. რამეთუ ზაკუვიდა იგი წინაშე მისსა მოპოვნებად უსჯულოებისა თგისისა და სიძულილისა. სიტყუანი პირისა მისისანი უსჯულოება და ზაკუვა, არა ინება მან გულისჴდმის-ყოფა კეთილისა. უსჯულოებაჲ იზრახა საწოლსა ზედა თგსსა, დადგა იგი ყოველსა გზასა არაკეთილსა და ბოროტი მას არა მოეწყინა“.

დავით ბატონიშვილს ღვთისუარმყოფელი, მონარქთა ტახტების დამამხობელი ვოლტერისა სწამდა. რა ხელეწიფებოდა ვოლტერს ვინმეს დასასჯელად? (შესაცდენად კი უზარმაზარი ძალა აღმოაჩნდა, რადგან მთელი სახელმწიფოები „ააყირავა“), ან როგორ აშინებდა ვოლტერის წყრომით მამას? თავადაც ხომ კარგად უწყოდა, ვისიც სწამდა ღვთის ცხებულს? ღვთის წყრომას როგორ უკადნიერდებოდა? „ — რაც მე მწამს, ის შენ გაგიწყრეს და რაც შენ გწამს, მე გამიწყრესო!“ — რა ერქვა ამ შენათვალს, თუ არა დაცინვა? ვის დასცინოდა ბატონიშვილი? თუ მართლა სჯეროდა, რომ ღმერთი არ არსებობდა და არც არავინ გაუწყრებოდა?

„ბოროტი არა მოეწყინაო“ — ამოუოხრია მეფეს და მართლაც, დიდხანს არ მოეწყინა ბოროტი დავითს, სანამ უნანელად საფლავში არ ჩაიყვანა.

„დავით ბატონიშვილში დამთავრდა საქართველოს გვირგვინოსანი მწერლების ტრადიცია, თუმცა თვით დავითი ბოლომდე დარჩა დაკარგული ტახტის მემკვიდრედ, სამაგიეროდ მისი ცხოვრება და ლიტერატურული მუშაობა არის ერთი საინტერესო დასაწყისი ფურცელთაგანი დასავლეთევროპული იდეების გავლენათა ისტორიიდან ჩვენი ქვეყნის კულტურულ ცხოვრებაში“ (ლ. ასათიანი).

ამგვარად დასრულდა დავითი, როგორც ტახტის მემკვიდრე და დაიწყო, როგორც კულტურული მოღვაწე, ევროპული იდეების გავლენის ხელშემწყობი საქართველოში...

განა ეს „დასრულება“ ასე უმტკივნეულო იყო? განა ეს „დასრულება“ მხოლოდ ერთი უიღბლო ტახტის მემკვიდრის „დასრულება“ იყო? ეს იყო „დასრულება“ მონარქისტული საქართველოსი, ეს იყო ქვეყნის პატრონის გასვლა ქვეყნიდან. ის შუბლი, რომელზეც მირონი უნდა ეცხო, ვოლტერის უღმერთო იდეებით დაიცხრილა დავითმა. მან თავად დაიწყევლა თავი მამისადმი შენათვალით, მან თავად თქვა უარი ტახტზე, თავად გამოეცალა ქვეყანას ესოდენ საჭირო და აუცილებელი. არ მისცა მეფობა ღმერთმა თავის უარისმყოფელს, არ სცხო მირონი თავისი ნებით მტრის მახეში გაბმულს. ჩვენ კიდევ ვიკითხავთ ვინ მოსპო მეფობა საქართველოში? ვინ წაართვა ტახტი ბაგრატოვანებს?

სულ მცირე ექსკურსიც კი იმ ავბედით დროში ცოცხლად წარმოგვიდგინეს ჩამოქცეული სამეფოს მთელ ტრაგედიას:

გიორგი მეფე გარდაცვლილიყო და დაკრძალვას არ ესწრაფოდნენ. მეფის დაკრძალვა და ახალი მეფის გაცხადება ერთი უნდა ყოფილიყო. დავითი არ ჩქარობდა, დასტურს თავისი მეფობისას რუსეთიდან ელოდა. აღარც ძალა ჰქონდა და აღარც ნება, ეტვირთა მეფობა. ოღონდ თავად ეს მან ჯერ არ უწყოდა, ხელ-ფეხი რომ სამუდამოდ შეკვროდა, ჯერ ვერ ხვდებოდა. დრო გადიოდა და სამეფო კარს სულ უფრო და უფრო იპყრობდა სასოწარკვეთა. ვერც სოლომონ ლეონიძის მგზნებარე სიტყვებმა შთაბერა სიცოცხლე დასამხობად განწირულ ტახტის მემკვიდრეს: **„დასამშვიდებლად მეფობისა და აღრეულობის დასაცხრომლად მოიღეთ ზომა მტკიცე, ჰქმენით რაცა არის საქმნელი. აჩვენეთ ძალი და ძლიერება თქვენი. გმართებსთ აწ გმირობა, დუმილი თქვენი და სისუსტე, რაცაღა აძლიერებს თქვენთა მეტოქეთა. დაეც ზარი და მეხი შიშისა მუხრანბატონსა და სარდალსა; ეხლავ უბრძანე, დაიფიცონ მორჩილებაზედ; ნუ ჰკარგავ მეფობასა და ნუ ღუპავ ქვეყანასა. ვინ არის მოცილე მეფობისა? რუსეთმან ადრევე აღგიარა მემკვიდრედ და პირმშობითა გაქვს უფლება მიიღო კვერთხი მეფობისა"... მაგრამ დავითი „ვითარცა ცვლი რაბ დადნის, ეგრე მოესრულნენ"... — გაწბილებულმა დატოვა ლეონიძემ ტახტის მემკვიდრე... თავად სოლომონს ასე ახასიათებს პლატონ იოსელიანი: „მაღლის გონების კაცი. ერთგული ქვეყნისა, დიდი მრჩეველი და უცთომლად შემმეცნებელი საქმისა".** დააფასა დავითმა მისი მაღალი გონი, ერთგულება, დიდი მრჩევლობა და საქმის უცთომელად შემმეცნებლობა?!

შემორიგებული იოანე სარდალიც ამაოდ დაშვრა: **„ბატონიშვილო და ბიძავ! ნუ ჰკარგავ მეფობასა, მიბრძანე და გამოუცხადებ რუსის აქა ჯარსა წარვიდეს რუსეთად და თუ არა იქმს რუსისა ღენერალი, ადვილია მისი აქედამ განდევნა. დავიცვათ მეფობა და განვამტკიცოთ მეფობითი სახელი ჩვენი. როგორც გვიმეფნია, ისე ვიმეფოთ"...**

მაგრამ განაჩენი უკვე გამოტანილი იყო. დავითმა ყოველივე ლაზარევსა და კოვალენკოს მოახსენა; ასე რომ, იოანე სარდალს რუსებისაგან თავი დასაცავი გაუხდა.

პლატონ იოსელიანზე უკეთ ვერავინ მოგვითხრობს დასამხობად განწირული სამეფო ტახტის ჩუმი აგონიისა და ნელი სიკვდილის შესახებ, იმ საშინელი სასოწარკვეთის შესახებ, რომლითაც მოცული იყო ბაგრატოვანთა სამეფო კარი, როცა ყველამ ყველაფერი იცოდა და ყველა ყველაფერს გრძნობდა, მხოლოდ უკანასკნელი გლოვის ზარის შემოკვრას ელოდნენ, რათა საბოლოოდ წაეშინათ თავში ხელები და დაეყარათ თავზე ნაცარი: „მოსრულთა თბილისად მოუტირეს მეფე-დედოფალსა. იხილეს დავით განმგედ მეფობისა და ჯერეთ არა მეფედ. სამეფო ქართველთა ეჩვენებოდათ მათ უდაბნოდ — მოკლებულად მცხოვრებთა ხმაურობისა, მინდვრად — თვალთათვის მიუწვდომელად და დასაღალველად; გვამად კაცისა თავმოკვეთილისა; მზედ ზამთრისა — არა მათბობელისა; ტყედ მაღნარისად, — ცულით დაკოდილისა და მკვიდრად აროა მფშვინავად...

ნეშტნი მეფობისა და კარისა სამეფოსა ფიქრმორეულნი ვიდოდნენ ვითარცა აჩრდილნი მთვარისა ღამისა, საუბარი მათი იყო ვითარცა ბგერა ზარისა, ჰაერისა მხოლოდ შემარყეველისა, საქმე მათი და დაწყებანი საქვეყნოთ, იყვნენ ვითარცა ქსელი ბაბაჭუისა უმჯობესისა, დაბადებდა შფოთსა და უთანხმოებასა.

საბატიონი კაცნი შეირყნენ და დაეცნენ, ვითარცა სვეტნი შენობათა ძვრისაგან შერყეულნი და დაცემულნი. მაშინ ვითარცა მიძინებულთა განიღვიძეს, იხილეს და იგრძნეს მრავალთა უბედურება თვისი მაშინ, ოდეს მწუხარებამან, ვითარცა მახვილმან განვლო გულთა მათთა. ურჩებამან დაბადა სინანული ესე. ჭამეს კაწახი და მოსჭრნეს კბილნი სიტყვისაებრ წინასწამეტყველისა."

რუსეთის საიმპერატორო კარმა ისარგებლა დავითის უმოქმედობით, მონური მორჩილებით და არ მისცა მეფობის დასტური, მხოლოდ განმგებლად დაადგინა, შემდეგ კი ეს განმგებლობაც უცერემონიოდ წაართვა.

როგორ საგანგებოდ შემოგვინახა ღმერთმა სოლომონ ლეონიძის, ამ „უუბრძენესი" კაცის იერემიას გოდებისეული სიტყვები: „დავითმა დაღუპა ოჯახი მეფეთა. გამოსჭრა ყელი მეფობასა და დაამცირა ერი თვისი და თვით თავი თვისი".

საქართველოდან უპატიოდ აყრილ და რუსეთისაკენ მიმავალ დავით ბატონიშვილს შიომღვიმის ბერები გამოეგებნენ მცხეთაში. რა განცდა უნდა ჰქონოდათ მათ, როდესაც ბაგრატოვანთა დინასტიის უკანასკნელ ნაშიერს ეთხოვებოდნენ, როდესაც დავით ბატონიშვილს — არშემდგარ მეფეს საქართველოსას, უკანასკნელად უხრიდნენ ქედს. მათზე უკეთ ვის უნდა სცოდნოდა რაოდენ სასიცოცხლო იყო ქვეყნისათვის მართლმადიდებელი მირონცხებული მეფე. მათზე უკეთ ვის ეცოდინებოდა, თუ როგორ „სუსტად“ იყო სარწმუნოებაზედ ტახტის მემკვიდრე და რა უნდა ყოფილიყო მთელი ამ ტრაგედიის მიზეზი. მათ შემხედვარეს ერთი კი ამოუკვნესია დავითს: „რად ამ უბედურ ხვედრსა შევესწარო“ და თავისი თოფი — „გველტუჩა“ — ბერებისათვის გადაუცია უდაბნოში შესანახად. ალბათ ნიშნად იმისა, რომ ოდესმე დაბრუნდებოდა, რომ ქვეყნის სიძლიერე ბაგრატოვანთა იარაღში იყო. დაბრუნდა? ვიღას ახსოვს თოფი „გველტუჩა?“ ასე რომ, „არა ცხონდების მეფე მრავლითა ძალითა თგსითა და გმირი არა განერეს სიმრავლითა ძალისა მისისაბთა“.

ამ შეხვედრის შემდეგ კიდევ 18 წელი იცოცხლა დავით ბატონიშვილმა და ამ 18 წლის მანძილზე არ დამცხრალა მისი ვოლტერიანული შემართება, იოტისოდენადაც არ დასტყობია სინანული მის „ენციკლოპედისტურ“ საქმიანობას.

მაგრამ მართლა ასე ერთ პიროვნებაზე იყო ჩამოკიდებული ქვეყანაში ბაგრატოვან მეფეთა დინასტიის ბედი! რამდენ ტახტის მემკვიდრეს არ უვარგია, მაგრამ შემცვლელი ყოველთვის მოძებნილა.

დავით ბატონიშვილი, ტახტის მემკვიდრე თავისი ენციკლოპედისტურ-განმანათლებლური იდეებით „კერძო“ იყო, თუ „საზოგადო“? მარტო იდგა, თუ ედგნენ უკან? ვოლტერიანობამ უბრალოდ წარმოაჩინა მისი ანტირელიგიური განწყობილებანი, თუ იგი, როგორც სენი და სახადი, თავისით შეეყარა ტახტის მემკვიდრეს? რამ განაპირობა ტახტის მემკვიდრისაგან ვოლტერიანული იდეების სწრაფი და უაპელაციო მიღება?

წინამდებარე სტატია ამ კითხვებზე პასუხის გაცემის სუსტი მცდელობაა.

„ჩემო ლალავ! ყველას მოკითხვა უბრძანეთ, ვინც ჩემზედ იცინის და ვინც ჩემთვის ჰსწუხს“. ეს იყო დავით ბატონიშვილის უკანასკნელი ბარათი, სამშობლოში გამოგზავნილი შორეული პეტერბურგიდან.

ვინ იყო ეს ლალა, რომელსაც ასე დაუფარავად ანდობდა თავის გულის წუხილს ტახტდაკარგული ბატონიშვილი, თავისთავად ბრწყინვალე მხედართმთავარი, მრავალი ბრძოლის მოგები, კრწანისის ომის არტილერისტი, უშიშარი და მამაცი მხედარი, ბრძოლის ველზე გულადად ჩამსვლელი... ბოლოს კი სამეფო გვირგვინის უღონოდ დამკარგავი. როგორ არ დარჩებოდნენ მოქირქილენი და გამკიცხველნი საქართველოში?! ოღონდ ეს ქირქილი ვოლტერის ქირქილის შორეული ექო იყო, რასაც ბატონიშვილი, სამწუხაროდ, ვერასოდეს გულისხმაყოფდა.

და მაინც, ვინ იყო ეს ლალა, რომელსაც ასე შინაურულად და თბილად ეხმიანებოდა პეტერბურგიდან ბატონიშვილი? ეს ლალა იყო თელავის სასულიერო სემინარიის რექტორი, „მწიგნობრობისა და მწერლობის მაწავლებელი“ დავით ალექსიშვილი (1745-1824 წ.წ.).

დავით რექტორს გაიოზ რექტორის გარეშე არც იხსენიებენ. ეს უკანასკნელი თბილისის სასულიერო სემინარიის რექტორი იყო. ერეკლემ ისინი სხვა ქართველ დიდგვაროვან ახალგაზრდებთან ერთად რუსეთში გააგზავნა სასწავლებლად და სწორედ იქ დასნეულდნენ ისინი ევროპული განათლების ძნელად საკურნებელი სენით. გაიოზ და დავით რექტორები ანტონ პირველი კათოლიკოსის (კათოლიკედყოფილის) უსაყვარლესი და მისანდო მოწაფეები იყვნენ და დიდად ეხმარებოდნენ თავიანთ მასწავლებელს მისი მიზნების განხორციელებაში (გაიოზ რექტორი ანტონ პირველს ქართველთა არისტოტელეს ეძახდა, ერეკლე მეორეს კი — ქართველთა ფილიპე მაკედონელს). საბოლოო ჯამში კი მათი ერთობლივი საქმიანობა ნებსით თუ უნებლიეთ მიმართული იყო ქართული სახელმწიფოებრიობისა და მართლმადიდებელი ეკლესიის საზიანოდ. მაგრამ მართლმადიდებელმა ეკლესიამ, კლდეზე დაფუძნებულმა, რომელსაც ბჭენი ჯოჯოხეთისანი ვერ შემუსრავდნენ, ამ შემოტევებს გაუძლო, ქართულმა სახელმწიფოებრიობამ კი ვერ გაუძლო. თუ როგორ, ან როდის გამოეთხარა მას ძირი, ამის შესახებ უტყუარ ცნობას გვაწვდის 1994 წლის საეკლესიო კალენდარი; მეუფე ანანია ჯაფარიძის

ნარკვევში „ქართული ეკლესია მე-18 საუკუნეში“ ვკითხულობთ: „როგორც აღინიშნა, 1755 წელს საეკლესიო კრებამ, რომელმაც ანტონი გადააყენა, მისი კვლავ საკათალიკოსო ტახტზე დაბრუნება მეფეებს ფიცით აუკრძალა, მაგრამ ერეკლე მეფემ 1763 წელს ანტონი საქართველოში დააბრუნა და ქართული ეკლესიის საჭეთმპყრობელობა ჩააბარა. ისმის კითხვა: დაარღვია თუ არა ერეკლემ ფიცი ამასთან დაკავშირებით? საინტერესოა, რომ სწორედ 1763 წლის 16 აპრილის წერილში რომის პაპი წერდა ერეკლე მეფეს: ***„თქვენ ფიცს ყურს ნუ უგდებთ, რადგან ფიცი კეთილის აღსასრულად იქნება და არა ბოროტის. არც ვალდებული ხართ დაიცვათ, თუ დაგიფიციათ, როდესაც მისი საგანი საწინააღმდეგოა ჭეშმარიტებისა, რადგან თქვენი ფიცის საგნის სიბოროტე ყოველ ძალას უსპობს ფიცსა, რომელიც დაგიდვიათ“.*** (ინფორმაცია მიხეილ თამარაშვილის წიგნიდან). რა ადვილად „ჰქმნა“ სამართალი რომის პაპმა! ერეკლეს რომის პაპთან უნდა გაერკვია ფიცი კეთილი საქმისთვის დადო თუ ბოროტისათვის? ჭეშმარიტებას ვისთან ეძებდა? აბა რას ეტყოდა კათოლიკური სამყაროს თავი, ფარული კათოლიკობისთვის რომ განდევნე ქვეყნის უპირველესი იერარქი და თან სხვა კათოლიკეებიც მიაყოლე, კარგი საქმე გიქნიაო? ჭეშმარიტებაც უცებ განუსაზღვრა და „დაამშვიდა“, ბოროტი საქმისთვის დაგიდია ფიცი და ეგ უკარგავს ძალას მაგ ფიცს, ნუ გეშინიაო. ერეკლეს ფიცის საგანი კი მართლმადიდებლობის დაცვა და ქვეყნისთვის ღვთის რისხვის აცილება იყო; მოუსპო ფიცის საგნის „სიბოროტემ“ ყოველი ძალა ფიცსა? რა თქმა უნდა, არა!

ნუთუ ჭკუის დასაკითხი საქართველოში აღარავინ იყო? მეფეთმოძღვარი ზაქარია გაბაშვილიც იქ იყო და ბესარიონ კათოლიკოსიც, ამბროსი ნეკრესელიც და სხვა, სარწმუნოებაში გაბრძნობილი მამებიც... ერეკლე მაინცდამაინც პაპს დაეკითხა და მისი დასტურით გაუღო ჭირს კარები საქართველოში.

აი, აქ გამოინასკვა კრწანისის ტრაგედია, აქ შემზადდა აღა-მაჰმად ხანის პირსისხლიანი ლაშქრობა, აქ შეირყა ბაგრატოვანთა ტახტის ბურჯები. ტყუილად არ ეჭირა „ჭანგში“ მღვდელ ზაქარია გაბაშვილს მთელი სინოდი. ეს არ იყო უბრალო „დაჭერა“. ეს იყო დაჭერა ქვეყნისა და ეკლესიისა დაცემისაგან, შეკავება კატასტროფისაგან; ამიტომ დევნიდნენ მას ასეთი გააფთრებითა და სისასტიკით მართლმადიდებლობის მტრები. „მაგრამ საკვირველ არს ღმერთი წმიდათა შორის მისთა“ — მეფეთმოძღვარი ზაქარია გაბაშვილი, რომელიც იმოძღვრა მეფემამამ და არ იმოძღვრა მეფე-შვილმა, მართლმადიდებელი სარწმუნოების ჭეშმარიტი აღმსარებელი შეიქნა. ზეციურმა, მოზეიმე ეკლესიამ იგი უკვე მიიღო თავის წიაღში, რაზეც მისი ნეტარი აღსასრული მოწმობს. ახლა ჯერი მიწიერ, მებრძოლ ეკლესიაზეა — როდის განადიდებს მას, ვითარცა წმიდანს.

ასე ასცდა ერეკლე მეფეს ფსალმუნის ეს სიტყვები: „ნეტარ არს კაცი, რომელსა ეშინის უფლისა, მცნებათა შინა მისთა ინებოს ფრიად. ძლიერ იყოს ქუეყანასა ზედა ნათესავი მისი, და თესლი წრფელთაჲ იკურთხოს“. მოკლედ - „ჭამეს კაწახი და მოსჭრნეს კბილნი სიტყვისაებრ წინასწარმეტყველისა“.

კვლავ პირველ სიტყვაზე მოვიდეთ. ერეკლეს კარზე კათოლიკეები უხვად ჩასახლდნენ. ლიბერალიზმის სულმა თავად გიორგი მეფის პალატებშიც შეაღწია. პადრე ნიკოლა უდუღებდა ყოველ დილით ჩაის მეფეს, სიცოცხლის ბოლომდე თავს ადგა და „მეგობრულ“ ხელს უწვდიდა და რაც ყველაზე საშიში აღმოჩნდა — ლიბერალიზმის სულმა ქვეყნის განათლებულ, წარჩინებულ წრეებში თავი ძალზე შინაურულად იგრძნო. გაიოზ და დავით რექტორების მთელი მოღვაწეობა ამის ნათელი დადასტურებაა. მათივე თანამოღვაწე იყო პლატონ იოსელიანის მამა — ეგნატე იოსელიანიც. ეგნატე აქტიურად იყო ჩართული საგანმანათლებლო საქმიანობაში და ბოლოს სასულიერო პირიც გახდა. დავითის მეფობის დასტური რომ იგვიანებდა რუსეთიდან, სომხეთის პატრიარქს ევედრებოდა, შენ აკურთხე დავითი მეფედო. სიკვდილის წინ კი ახლადგარდაცვლილი პაპის სურათს იხუტებდა გულში, ამის სიკვდილთან ერთად საქართველოს მზეც ჩაესვენაო.

ამ სცენას ერეკლეს ქალი თეკლაც ესწრებოდა და არ გაჰკვირვებია, ნეტა პაპის კარგად ყოფნას საქართველოს ბედნიერებასთან რა ხელი აქვსო?! თუმცა ორი წუთის წინ კრწანისის ტრაგედიის მიზეზებს აანალიზებდა და ამბობდა, ყველაფერი ღვთის განგებულებით მოხდა, ღმერთს შევცოდეთო.

ასე და ამგვარად მომზადდა საქართველოში მეფობის გაუქმება.

კვლავ ბატონიშვილის ლალას — დავით რექტორის მოღვაწეობას დავუბრუნდეთ.

მკვლევარები სიამაყით აღნიშნავენ, თუ როგორ დიდია როლი ანტონ I კათოლიკოსისა და ორივე რექტორისა ფრანგ განმანათლებელ ენციკლოპედისტთა ლიტერატურის რუსულიდან გადმოქართულებისა და მათი იდეების პროპაგანდის საქმეში. ვახტანგ პარკაძე, წიგნში „დავით ბაგრატიონი და მისი შემოკლებული ფისიკა", მათ შესახებ წერს: „მათი აზროვნება თავისუფალი არ იყო ახალი ევროპული ფილოსოფიისა და მეცნიერების ზეგავლენისაგან. ამრიგად მათ ნიადაგი მოუმზადეს შემდეგი თაობის მოაზროვნეთ — დავით, იოანე, თეიმურაზ ბატონიშვილებს და სხვებს, რომელნიც თავიანთი მსოფლმხედველობითა და ფსიქოლოგიით ახალი ეპოქის ადამიანებს წარმოადგენდნენ". და ეს „ახალი ეპოქის ადამიანები" მაინცდამაინც ბატონიშვილები უნდა ყოფილიყვნენ?

თუ როგორ წაადგნენ ისინი თავიანთი მსოფლმხედველობითა და ფსიქოლოგიით თავის ქვეყანას, ჩვენთვის ნათელია. ისინი არათუ თავიანთ ქვეყანას, საკუთარ თავსაც ვერ წაადგნენ.

იმ პერიოდში რუსეთში, როდესაც გაიოზ და დავით რექტორები სწავლობდნენ, დიდი იდეოლოგიური ძვრები ხდებოდა. ეს განსაკუთრებით შეეხო სასკოლო და სამეცნიერო განათლების სფეროს. ჯერ კიდევ 1682 წელს მოსკოვში აღმოცენდა სლავურ-ბერძნულ-ლათინური აკადემია, რომლის ტიპიკონიც შემდგომში გაიოზ რექტორმა 1782 წელს მის მიერ დაარსებულ თელავის სემინარიაში უცვლელად გადმოიტანა. აი, ამ რეგლამენტის ერთ-ერთი პუნქტი:

„გამოარჩიონ უკეთესნი ყოველსა შინა სწავლასა ავტორნი, რომელნი ნამოწმებ არიან დიდებულთა შინა აკადემიათა, მაგალითად პარიჟის ბრძანებათა კოროლის ლუდოვიკ მეათოთხმეტისა".

„კოროლ ლუდოვიკოს პარიჟის" ბრძანებით დადგენილი „უკეთესნი ყოველსა შინა სწავლისა ავტორნი" ვერაფერ ხეირს დააყრიდნენ მართლმადიდებლური სემინარიის შეგირდებს. შორიდან ისე ჩანს, რომ მათ კიდეც უნდა დავიწყნოდათ, რომ მართლმადიდებლური აღმსარებლობისა იყვნენ. პლატონ იოსელიანი წიგნში „ცხოვრება გიორგი მეცამეტისა" წერს: „არიან განკვირვებასა, რად დასუსტდა მორწმუნეობა ესე რუსეთისა მართლმადიდებელთა შორის და რად მოედო სენი ესე ქართველთა ყრმათა. გონებისა განკვირვებასა მათსა ვეცინი, ნუთუ ვერ ხედვენ მიზეზთა?"

მიზეზი კი შემდეგი იყო: რუსეთის მთავრობა სასულიერო სემინარიებში მასწავლებლებად იწვევდა არამართლმადიდებელ, მერყევი რწმენის ადამიანებს, რომლებიც თავიანთი ფილოსოფიით ქრისტიანები არ იყვნენ, ანუ არაქრისტიანული მსოფლმხედველობის მატარებელი იყვნენ და არ ჰქონდათ ის მაღალი გონიერება, ეკლესიური გონი, რითაც შეიმეცნებდნენ სარწმუნოების ნათელს. თავად რა იყვნენ და მათი აღზრდილები რაღა იქნებოდნენ?! ერთი კია, ეს მოწაფეები საბუნებისმეტყველო ცოდნის მიღების შემდეგ უარს ამბობდნენ საღვთო წერილის სიბრძნეზე. მოკლედ, ეს ჩვენი ყმაწვილი კაცები — გაიოზ ბარათაშვილი და დავით ალექსიშვილი სხვა ქართველ ახალგაზრდებთან ერთად მაინცდამაინც ამგვარ უგვან მასწავლებლებს ჩაუცვივდნენ ხელში. ვინ იცის, სხვა გარემოებაში და სხვა მასწავლებლებთან რა მრწამსისანი დადგებოდნენ და როგორ გამოადგებოდნენ საკუთარ თავსაც და ქვეყანასაც. ამგვარად დავით და გაიოზ რექტორების მსოფლმხედველობა უშუალოდ ჩამოაყალიბა საქართველოში ანტონ პირველის „საგანმანათლებლო" სკოლამ და რუსეთში იმავე „საგანმანათლებლო" მოძრაობამ, რომელსაც პუშკინმა თავის დროზე „ევროპისაკენ ფანჯრის გაჭრა" უწოდა.

ძვირად დაუჯდა საქართველოს რუსეთში სასწავლებლად გაგზავნილი შვილების ევროპისკენ გაჭრილ ფანჯარაში თავის გაყოფა.

ანტონ I იყო ლალა (ანუ აღმზრდელი) დავით და გაიოზ რექტორებისა, დავით რექტორი კი იყო ლალა არამარტო ერთი ბატონიშვილისა, დავითისა, არამედ დანარჩენებისაც — იოანესი და თეიმურაზისა.

ამგვარად, თელავისა და თბილისის სასულიერო სემინარიებმა მიიღეს ესტაფეტა მოსკოვისა და პეტერბურგის სარწმუნოებაგამოცლილი სემინარიებისა.

სლავურ-ბერძნულ-ლათინური აკადემიის მსგავსად თელავის სემინარიაშიც ეწყობოდა მოწაფეთა საჯარო გამოსვლები და შემაჯამებელი სხდომები. გარდა ამისა, მოქმედებდა მისი პი-

რველი რექტორის გაიოზის დამუშავებული წესდება, რომელიც სემინარისტებს ნებას აძლევდა კვირაში ერთხელ დასწრებოდნენ „კომედიას, ან სხვა რაიმე საჩინო თამაშობათა". ამავე წესდებაში ისიც იყო ნათქვამი, რომ სემინარიელებს ყველგან უნდა ხლებოდა მოძღვარ-მასწავლებელი, ან კიდევ სკოლის უფროსი. რაკი ეს ასეა, თელავისა და თბილისის სემინარიების მიერ, ან მათ გარეშე მოწყობილ წარმოდგენებში გაიოზ და დავით რექტორებსაც უნდა მიეღოთ მონაწილეობა. იღებდნენ კიდეც. ე.ი. მასწავლებლები და მოსწავლეები ერთად დადიოდნენ თეატრში, ესწრებოდნენ წარმოდგენებს და უკანაც ერთად ბრუნდებოდნენ. მოსწავლეს მასწავლებელი შეიძლება რაიმე როლშიც ეხილა.

აშკარაა, რომ გაიოზ და დავით რექტორების სემინარიებში კულტურული ცხოვრება უფრო დუღდა, ვიდრე სასულიერო; ეს სემინარიები კულტურის სემინარიები უფრო იყო, ვიდრე სასულიერო. მკვლევარები ამ სემინარიებს, როგორც კულტურულ-საგანმანათლებლო კერებს, ისე უცქეროდნენ, საიდანაც ერთნი შეიძლება მსახიობები გამოსულიყვნენ, მეორენი — მწერლები. „თბილისისა და თელავის სემინარიებში რუსეთის სემინარიების მსგავსად ლიტურგიკულ თემაზე აგებული მისტერიები ეწყობოდა. მასში შედიოდა სცენები და ისტორიები ბიბლიური დროიდან: წარმოდგენა სამოთხეზე, ბოროტ სულებზე და ა.შ." (ტრიფონ რუხაძე). სხვათაშორის, ვოლტერი იეზუიტთა სასწავლებელში სწავლისას ამგვარ მისტერიაში ადამ და ევას მაცდუნებელი გველის როლს ასრულებდა და ასრულებდა ისეთი სიამოვნებითა და გატაცებით, რომ ყველა შეშფოთებული იყო მის გარდა.

თავის დროზე 1767 წელს გაიოზ რექტორმა „დიდი პატივი დასდო" ქართულ საზოგადოებრივ „აზროვნებას" და რუსულიდან ქართულად გადმოიღო კარლ ლუდვიგ ბარონ დეპოლნიცას — ფრანგი მწერლის მოგზაურობის ჟანრის თხზულება „მიმოსვლა", რომელშიც ვრცლადაა აღწერილი ლონდონის, პარიზის, ვენის, მარსელის, ნეაპოლის, ზალცბურგისა და სხვა ევროპული ქალაქების სათეატრო ცხოვრება და კულტურა. ამ წიგნზე დიდი მოთხოვნა იყო და იგი რამდენჯერმე გადაიწერა კიდეც... და იტკბობდა ერეკლეს სასახლის კარი, ქართული არისტოკრატია, ევროპის ქალაქების გარყვნილებას, ეცნობოდა მიუღებელს და ამკვიდრებდა დაუმკვიდრებელს.

სხვათაშორის, დავით ბატონიშვილის ლალას, დავით რექტორს, ქართული თეატრის მკვლევარები ქართველ „ხუმარებსა და კომედიანტებშიც" იხსენიებენ. „ხუმარა, კომიკი, მასხარა ფილოსოფოსი", მეტსახელად „ცუკია", მსახიობობასაც არ თაკილობდა ქურდის როლი შეესრულებინა და აქებდა კიდეც თავის აქტიორობას: „ქიმებო, ოოლ ოლი, ამას ყივის ოოლოლი, რას მიკითხავ ქურდობას, კარგად მიმდის მე ეს როლი".

დავით რექტორს არც თუ ისე გულუბრყვილო წარმოდგენა ჰქონდა თეატრზე. მშვენივრად ესმოდა მისი „ზნეობრივი" დანიშნულება; მას ეკუთვნის ეს სიტყვები: „სად არის მრუშთა კარები, თეატრთა გიხმობს ებანი".

დავით რექტორი, ცუკია ფილოსოფოსი — მასხარა, ურომლისოდაც მაღალ არისტოკრატულ წრეებში ლხინს ლაზათი არ ჰქონდა, ერეკლეს კარზე დიდად მიღებული კაცი იყო. ერეკლეს ასული მარიამი მის შესახებ წერდა: „დაბრძანდი მიწის სკამზედა, გვერდით მოისვი ცუკია"...

აი, ასეთ ადამიანს ებარა ჯერ ბატონიშვილების, შემდეგ კი თელავის სემინარიის შეგირდების სულიერი ცხოვრების მეტად საპასუხისმგებლო საქმე.

1801 წელს რუსულმა მმართველობამ თელავის სემინარია დახურა და როგორც მკვლევარები გულისტკივილით აღნიშნავენ, დავით რექტორს „მრავალი ჭირი და შეურაცხოფა" მიაყენა და ახალგაზრდობის სწავლა-აღზრდის საქმეს ჩამოაშორა.

ყოველივე ზემოთქმულიდან აშკარაა, რომ ერეკლეს კარზე თეატრი უკვე „წრიალებდა" და სცენის მტვერს ყველგან აყენებდა. იგიც ყველა დაუდევრად გამოღებულ კარში აღწევდა.

გაბრიელ მაიორი (ეროვნებით სომეხი) ერეკლეს კარზე წარმოდგენებს მართავდა. გაბრიელ მაიორსაც განათლება რუსეთში მიეღო და იქ „ჩაეყლაპა" სცენის მტვერი. საქართველოში ჩამოსვლისთანავე ერეკლეს სასახლის ახლოს თეატრი გამართა და სპექტაკლების ჩვენება დაიწყო. ბილეთებსაც ჰყიდდა წარწერით: „შაური ორი, გაბრიელ მაიორი". ამ წარმოდგენებს მეფეც და ბატონიშვილებიც ესწრებოდნენ. ერთხელ კათოლიკოსი ანტონ II დასწრებია და წარმოდგენა დაუწუნია. შემდეგ კი საერთოდ აუკრძალავს. რა თეატრი იყო გაბრიელ მაიო-

რის თეატრი? მკვლევართა ერთი აზრით, ეს იყო მისტერიების თეატრი, მეორე აზრით, კი — საერო თეატრი. ალბათ ასეც იყო. აბა, სად უნდა ეთამაშა დავით რექტორს ქურდის როლი? დანამდვილებით ამ თეატრის რეპერტუარის შესახებ არავინ არაფერი იცის, რადგან კომედიანტთა დასი 1795 წელს კრწანისის ტრაგედიას გადაჰყვა. დაიღუპა გაბრიელ მაიორიც, როგორც მეფის არტილერისტი.

თეატრალურ სულს რომ მოეცვა სასახლის კარი, რომ იგი წლების მანძილზე წამლავდა ქართულ საზოგადოებრივ ცხოვრებას და ეკლესიის საზიანო საქმეს აკეთებდა, დავით ბატონიშვილის კადნიერი საქციელიდანაც ჩანს. შვილის მკრეხელობით შეძრული მამა ამაოდ ცდილობდა მის შეგონებას: **„შვილო დავით, თურმე ეკლესიას თეატრს ეძახი, ცისკარს სათამაშოს და წირვას წარმოდგენას, ნუ შვრები ამისთანა ღვთის გარეგან საქმეს, მოიქეც და ღმერთი იწამე“.** მაგრამ დავითი შეუვალი იყო. ასე ჩაუნაცვლა დავით ბატონიშვილმა მისდა და ჩვენდა საუბედუროდ თავის სულიერ ცხოვრებას თეატრალური ცხოვრება. არადა, ზედმიწევნით იცოდა ბატონიშვილმა წმიდა წერილი — სახარება, სამოციქულო, ფსალმუნები, მაგრამ რა ცოდნა იყო ეს ცოდნა, ცოცხალ რწმენას მოკლებული?!

ჰყავდა დავით ბატონიშვილს კიდევ ერთი ლალა, — ავსტრიელი გეტინგი, ვოლფის ფიზიკის თაყვანისმცემელი. ვის ჩამოჰყვა ეს გეტინგი საქართველოში, ან ვის დარჩა, არავინ იცის. სწორედ მან გაუღვივა ყრმა ბატონიშვილს დაუძლეველი ინტერესი საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებისადმი და დააშორა ღვთის სიტყვას, ცოცხალ რწმენას, მოამზადა ნიადაგი ენციკლოპედისტური იდეების მისაღებად. სწორედ აღზრდის მისმა სისტემამ, ქართველებს რომ უცხოდ და ჩინებულად ეჩვენებოდათ, ჩაუგდო მომავალი ტახტის მემკვიდრე კლანჭებში ვოლტერს. შეიძლება ითქვას, ჯერ კიდევ ყრმა ბატონიშვილი გამოეცალა ხელიდან ჯერ მეფე გიორგის და შემდეგ — მთელ საქართველოს.

ქართველი ისტორიოგრაფები კი ისე მოიხსენებენ დავით ბატონიშვილს, თითქოს მემორიალს უდგამენო: „დავით ბაგრატიონი, XVIII საუკუნის უკანასკნელი მეოთხედისა და XIX საუკუნის პირველი მეოთხედის ქართველი ვოლტერიანელი“.

პეტერბურგშიც მას ვოლტერიანელად იცნობდნენ. მატერიალურად უზრუნველყოფილი, მთლიანად მეცნიერულ საქმიანობას მისცემოდა, საფუძვლიანად შეესწავლა ფიზიკა, მეტაფიზიკა, მეტეოროლოგია, კოსმოგრაფია, ისტორია, ესთეტიკა, სამართალი, მითოლოგია და ფორტიფიკაცია. შეესწავლა რუსული, ლათინური, გერმანული, ფრანგული, ინგლისური ენები და ამ ენებზე დაწერილ შრომებს თარგმნიდა კიდეც. ესწრაფვოდა, რომ საქართველოში ახალგაზრდობა „გაენათლებინა“ და ამ ორომტრიალში ახსოვდა, თუ აღარც ახსოვდა, რომ ტახტი დაკარგა; როგორღა გააცნობიერებდა, სადღა მიეცემოდა გულისხმისყოფა ამდენ ფიზიკას, გეოფიზიკას, მეტეოროლოგიასა და კოსმოგრაფიას შორის, თუ რატომ დაკარგა ტახტი, რატომ ვერ მიაღწია „ცხებულობამდე“. მას მხოლოდ ერთადერთი — „ენციკლოპედისტური“, განმანათლებლური, კვალის დატოვება სურდა თავისი ერის ცხოვრებაში და მართლაც ასე მოხდა. ვახტანგ პარკაძე, მისი „შემოკლებული ფისიკის“ მკვლევარი და გამომცემელი მის შესახებ აღნიშნავს: „იგი სიკვდილამდე ემსახურებოდა მეცნიერებას, ამდენადაც საქართველოს ისტორიაში დავით ბაგრატიონი აღარავის ახსოვს, როგორც მწერალი, ან ტახტის მაძიებელი ბატონიშვილი, იგი უფრო ფეოდალური საქართველოს კულტურის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მოღვაწეა, ქართული უმაღლესი არისტოკრატული წრის წარმომადგენელია“.

დავით ბატონიშვილი, დავითიან-სოლომონიან ბაგრატიონი, მეფის გიორგის პირმშო, გენერალ-ლეიტენანტი, კავალერი (თავის თავს ამ რეგალიებით მოიხსენიებდა სიცოცხლის ბოლომდე), თავის „შემოკლებულ ფისიკაში“ 72-ში „თოვლისათვის და სეტყვისათვის“ დაწვრილებით და მკაცრი სიზუსტით აღწერს თოვლის და სეტყვის წარმოშობის მიზეზებს, თოვლის კრისტალთა ფორმებს, თოვლის გარდაქმნას სეტყვად, რით აიხსნება თოვლისა და სეტყვის სეზონურობა და ა.შ. აღწერილია სეტყვის ერთი შემთხვევა საქართველოში, კერძოდ, თელავში: „წელსა ჩღჟჱ (1798) ვიხილე თელავსა სეტყვა ესევითარი, რომელსა აქვნდა უმეტეს რუბისა (300 გრ) ერთისა სიმძიმეჲ და რომელმანცა დაამტვრია ლანძენი და ჩარდახი ფიცხელისანი და მოკლა ჯოგსა მეფისასა კდ (24) ცხენი“.

უბრალო მორწმუნე არაფილოსოფოსი და არაფიზიკოსი კაცი ამ სეტყვის ხილვისას შეშინებული პირჯვარს გადაიწერდა და იტყოდა, ეს რა ღვთის რისხვაა ჩვენს თავს, ყველაფერი ჩვენი ცოდვებისათვის მოგვეწიაო. აბა, თავლებს და ჩარდახებს ჩამტვრეულს და, იმ ჩამტვრეულზე 24 ცხენს, მოკლულს, რომ ნახავდა, რას იტყოდა!

მეცნიერმა ბატონიშვილმა კი ამ ფაქტს, როგორც ბუნების ანომალიას, ისე შეხედა და თავის „ფისიკაში“ საგანგებო საილუსტრაციო ადგილი მიუჩინა.

დაბოლოს, დავით ბატონიშვილმა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონის“ გადაწერისას სხვა მრავალ უცხო სიტყვასთან ერთად (რომელიც მისივე თქმით საბას არც კი გაეგონა) ლექსიკონს ერთი სიტყვაც დაუმატა: „დემოკრატია“ — „ესე არს სადაცა მმართველობაში მდაბალთა ერთა და მაღალთა აქვს ერთი ხმა, რომელთაცა ძალუძთ სჯულისა და სხვათა სამმართებელთა საქმეთა გამოცვლაცა და დადგინებაცა.“

ასე შემოიყვანა პირველად დავით ბატონიშვილმა დემოკრატიის ცნება ქართულ საზოგადოებრივ აზროვნებაში. იგი ბოლომდე დარჩა საფრანგეთის დიდი რევოლუციის მოტრფიალედ, აქებდა ბონაპარტეს და არ უღალატია ვოლტერისათვის.

ასე მიიყვანა ყოველმა გზამ არაკეთილმა საქართველოს უკანასკნელი მეფის პირმშო ბოროტის არ მოწყინებამდე, ხოლო იქიდან — სამარემდე, ისე, რომ ვერც გაიგო ოცდამეთხუთმეტე ფსალმუნის ეს მაცხოვნებელი სიტყვები: „უფალო, ზეცას არს წყალობაჲ შენი და ჭეშმარიტებაჲ შენი ვიდრე ღრუბელთამდე; სიმართლენი შენნი ვითარცა მთანი ღმრთისანი და განკითხვანი შენნი უფსკრულ მრავალ კაცთა და საცხოვარსა აცხოვნებ შენ, უფალო!“

2002 წ.